

ATENCIÓ

Rellegir les tres llibretes
full per full abans de
posar el punt final
a les memòries

Aprofitar detalls per la
novel·la Les Norroboth

Les Eres de Gardilans. ⁸ ~~6~~ ^{agost} ~~febrer~~ 1968

Comencem aquesta llibreta en el petit bosquet prop del "Hac
del peix blanc" voltada de xiïressos, de boixos, de llaurers
i d'algun arbre frutífer. El terra és d'aufals i d'herba borda.
Ocells piculen i visclen en el paradís que ens portem

LLIBRETA n° II

Atenció!

Aprofitar solament els detalls
mes propants de manera a abreviar
aquesta part de les meues memòries

(Yris) Sylvana Andreossi

El germà de la meua amiga i alumna de castella
Yris era director de les emissions parlades de Ràdio
Sottemo. Per aquells llavors, tenia una amiga ínti-
ma italiana molt maca però molt poc inteli-
gent i demés ignorant a un grau desconegut
a Suïssa. El seu nom era Sylvana Pagani. Tocava
la guitarra i cantava pels cabarets i boîtes de nuit
El seu amant m. havia trobat algun cop a casa de
la seva germana
d'Yris. Havíem xerrat, havíem simpatitzat. Va pro-
posar-me que ensenyés un parel de castella a la po-
bra Sylvana de manera que ella pogués cantar
alguna cançó en aquesta llengua. Jo anava a casa
els Pagani dos cops per setmana i Roger (^{li pose-}
rem Roger perquè no recordo ~~el seu~~
lindo exactament el seu nom) em pagava bé les
hores que hi passava. El pare de Sylvana ~~era~~
^{a la part alta de}
feia de ~~un~~ ^{pequot}. Tenia una barraca de justa ^{amb}
la senyella?
treballava per la gent del bovari. Tenia una

~~bona clientella; tot pesant soles; talons, recovint
i tenyint sabates expallades; descolorides, venent
capes de betum; i cotons, anava mantenint la família.
La mare de Sylvana s'ocupava de feines domèstiques
ques a la noia, fresca com una rosa, veia com
la més rica de les femelles de ruc, ignorant, com
la pròpia ignorància tirava per vedette. Era una
futura estrella de cabaret, una futura celebritat
tot de la cançó fèrrea. Se tot això el pegot i t'
lia; i la seva muller n'estaven convençuts com
també estaven convençuts que acabaria per
Sylvana perquè Sylvana era una bona noia; Roger casar-se amb
ella. seu primer amant Roger era el
El gran penitenciar basat en la formidat
Aquest
i el talent artístic de la noia el que es prometien
sense comptar que Sylvana era rica, ignorant i còmoda,
el matrimoni Pagani. Jo els estimava molt, per
als Pagani.
simples, i honrats treballadors amb la imbuïts d'
aquella una gràcia típicament italiana, espontània
i natural sense cap mena de sofismes. A la
A la
meua alumna procurava no solament ensen-~~

fecte de subjuntiu "ha cançó espanyola que Madame
Beatrissa m'ensenya, està en present de subjuntiu".

Com que Sylvana era molt bella, molt jove
i anava elegantíssima, encara que un ^{massa} ~~peu~~ ^{ca}
gerada: llampant, ~~els~~ ^{els} amitats de Roger dissimulaven
les ^{llurs} ~~seves~~ ganes de riure mentre Syl-
sana se preparava una nova ^{planya} ~~di~~ ^{di} ~~berat~~ una nova
etiquetada. un dia, també davant d'un vi-
vint de Roger, la mare alumne, volent fer
gala del seu saber, va preguntar a dos homes si
se sabien que la lluna ~~donava~~ ^{rodava} ~~voltes~~ ^{altes} al
voltant de la terra descobrint que ella al-
bava de fer tot parlant amb mi. ^{a propòsit de} ^{quedava} ^{l'augmentera} Sylvana

venia alguna vetelada a Winkfried, cantava:
Era molt ^{aplaudida} ~~la~~ ^{guelaria} ~~Cap~~ dels bohèmies la ma-
joria dels quals eren ^{invertits} ~~masses~~ i molt més cultes que ^{la} ~~cantant~~
ella. Charles Ud se estava enamorat d'his,
Sacha Pitoeff de Valèria. Stern de Miss Thomas

Van Berchem, d'Ingonville, Booy-Lirberg, Grovetti

Stemple de guesevol vailet aprenent de pasti-

ser desembarcat de ^{per a Sinebra macedoni} ~~mon~~ de la fiera alternativa

Aquests estets pervertits sentien una gran feblesa per aquer,
fresc i innocent com un colom, ^{Sylvana} ~~Sylvana~~
la mena d'individus. Sylvano
no inflamava cap cor ni ^{a Uionkelried} ~~ni~~ ^{le} ~~son~~ a ningú.

però hom apreciava la seva ingenuitat bona-
dosa, la seva franquesa sense cinisme. Malaura-

~~Jo a casa seva hi estava molt bé. El veïat era~~

~~la seva bonica reparent celest expatellat, la
mare, una bona i sana i cordial piemontesa~~

~~m'imitava a dir o a beure a la cuina.~~

~~amb Sylvana parlaven piemontès i jo m'esbar-~~

~~gia aprenent-ne paraules, comparant-les al
castellà, català ^{Elles s'estranyaven que jo el comprenqués perquè} ~~no~~
^{no comptaven amb l'ajuda del català} ~~no~~~~

~~dament la seva requeria ^{era tan evident que} ~~va acabar~~ per ~~derroissar~~
tota la colla i el que era pitjor per ella també va acabar
Roger ^{el qual la va plantar i es moria amb un altre} ~~per~~
^{per desilusionar Roger} ~~per~~ ^{el maridatge de Roger} ~~va~~ ^{va} ~~rescellar~~ ~~cater~~~~

~~tròpic. No tenia prou talent ni prou intelligen-~~

cia per a triomfar comptant amb els seus propis
recursos. Mentre va ésser l'amant de Roger, mentre
ell amb els seus diners i el seu prestigi la va su-
tenir en una ^{certa} categoria ~~com un art~~ prestigi la qual
podriem qualificar de falsa i tenebrosa categoria,
la cosa "va aquantar amb més o menys equilibri" però
així que Roger la va deixar Iybrane començà la
derallada. Va abandonar l'estudi de solfeig i de llen-
gua castellana i ja no ens vam veure gaire més
70 em vaig quedar sense aquest guany i ella va
emprendre nous i escabrosos ^{vivacants} ~~caminents~~. Cantava en
qualsevol cefè de poca categoria, guanyava poca i ac-
ceptava l'amidat dubtosa de certs individus. Va
afegir la costum de beure ~~amb~~ en companyia ^{d'impenitents} ~~d'embriacs~~
s'embriacava també en llur companyia. Algu li va
entabonar dient-li que tenia talent de pintora i
va començar a pintar encara més melancòlicament
que havia cantat i guitarnegat.

no interverria per a modificar el text, Andreu i jo
deixem enterament lliures amb una absoluta res-
ponsabilitat a càrrec nostre. Però aquesta feina tam-

bé es va acabar i calgué cercar-ne una altra.

Mort del pare

La mort del pare

Un matí que jo anava a gravar a la emissor, en sortir de Winkelried vaig obrir la meua butxa.

Hi vaig trobar una carta de Barcelona. Bo i caminant la vaig obrir maquinalment. Hi havia un recorda-

tivi funerari. El vaig llegir: deia: Prudenci Bertrams ha

mort... No vaig continuar llegint el meu esguard no s'

apartava dels primers mots: Prudenci Bertrams ha mort

Éra un matí del mes de desembre rufol i fred. Jo duia

un abric marró i un mocador vermell al cap, les dues

mans dintre les butxaques. A la cantonada de la rue du

Cendrier, em vaig ^{forçar-me a aturar} ~~fer~~ embutxacar la carta i la llegia. Tira

de la mare. No em ~~don~~ participava la mort del

pare per qui suposava que Monsieur Choffet a

qui ella i messa trastalsada per a fer-ho personal-

ment, havia encarregat de comunicar-m'ho

Pero monsieur Choffat havia replègit aquest encàrrec i les lletres de la mare em parlaven ^{només} de l'enterrament. Els pobres detalls que la mare em donava ~~era~~ no lograven distreure'm d'aquelles quatre ~~paraules~~ quatre paraules imperceses que, les primeres del missatge, em saltaven a la vista. Prudenci Bertrana ha mort.

Camuflava d'esma devers l'emissora, ~~movament~~ amb les mans enguantades entaforades ^{movament} a les butxaques de l'abric. No oïa el brogit dels automòbils, ni el parlar dels transeunts. Prudenci Bertrana ha mort, Prudenci Bertrana ha mort, Prudenci Bertrana ha mort... Aquesta frase es repetia dintre meu a un ritme martellejant obsessiu. Només el que aquesta curta frase significava omplia el món. Però, jo, com una màquina anava a gravar a l'emissora, parlava poc o molt amb els gravadors i retretol, amb Andreossi. Un cop el disc gravat, vaig estranyer

la mà del meu company, vaig refusar un operi-
ten que m'oferia, vaig tornar a Winkleried. Sentia

una necessitat imperiosa de seure, de rellegir
aquell terrible missatge. Potser esperava trobar

alguna notícia diferent dintre del sobre. Potser

confiava
esperava vagament, molt vagament, com una

X frase enyada i blesis ^{de normalitat} haver llegit erroneament

aquella notícia. Vaig llegir i rellegir l'esquet re-

cordatori; la ~~lletre~~ carta de la mare. No podia plorar

Estava com idiòtitzada, estupefacta, despeta...

Sabia que el pare patia del cor. És de casa no me'n

parlaven. L'oncle Ramon, quan encara no havia escoltat

les acusacions ^{contra mi formulades per} de monsieur Choffat ^{contra mi} (mi havia escrit que

l'enfermetat malaltia cardíaca del pare era d'origen mor-

riós que no oferia cap perill per la seva vida. I jo m'hi

havia cregut. La seva mort em sorprenia doloro-

sament. Ja sabia com un cop de massa, donat a

traïció. Em costava de creure que no el venia

mai més. Aquests darrers anys havíem viscut se-
parats no perquè jo desitges pel damunt de tot viure
a Europa ^{com en 1924} Sino, simplement perquè les autoritats
espanyoles no em donaven el permís per a entrar
a Espanya. Monsieur Choffat, ben considerat
al país, no em reclamava com hauria calgut
^{per a} que em permetessin tornar. Ja ho havia
~~probat~~ una vegada, havia anat a cercar el visat d'
entrada al consolat de Ginebra, el de Berna i el de Zúrich
i tots tres me el havien negat. La idea de córrer envers la
meua pobre mare tornava a turmentar-me però llavors,
segons vaig saber després no podia comptar amb l'ajut
de Monsieur Choffat a qui, sembla que el meu
retorn a Espanya no interessava. Tampoc no es
podia comptar amb la signatura d'alguns amics de casa
els quals no volien comprometre's. Alguns d'aquest jo els
havia amagat a casa quan llurs vides perillaven, altres
es pretenien francs amics dels meus pares però

cap, llevat de Dolores Palau i en Josep Perez del Rio no es
volien comprometre responent de cui i donant llur garan-
tia que jo no conspiraria contra el govern.

En aquell terrible moment de ~~la meua vida~~ jo hauria
fet qualsevol sacrifici per poder anar a reunir-me
amb la meua mare i tia ja que no havia pogut pas-
sar el costat del meu pare els darrers temps de la seva
vida. També tenia tot de sobte por de perdre la me-
ua mare sense haver-la pogut tornar a abraçar.

En aquell moment escrivia les darreres pàgines de la
meua novel·la "Six Epaves" Em veig esteneure davant per
davant del manuscrit i no podia escriure. Tot d'una
m'adonava que tot el que havia escrit fins aquell moment
ho dedicava inenscièntment al pare. Escrivia pensant en
ell com si li parlés i llavors que ja sabia que era mort
em sentia literàriament sola. No podia escriure perquè
ja ningú no escoltava la meua veu. Descobrí que
fins llavors havia escrit pel meu pare, com si ell sol

ho hagüés ~~de~~ escoltar, judgar i comprendre.

El secret de la mort del pare em pesava. Sentia vagament la necessitat de comunicar - la a algú. Vaig anar a casa de a' Ingeville. Julieta em va rebre, com sempre, amistosament, familiarment. La normalitat d'aquell ambient, la jocosa veu de Julieta i de Mr. Temple em va estranyar el cor com si tingués un gran pedament del pit. Es vaig dir "El meu pare ^{ha} mort" i vaig esclatar en un gran ^{sanglot} ~~plor~~. Elles em van esguardar severament. No em perdonaven aquell plor extempori. Vaig recordar que eren angleses, ^{i existents} ~~que el sanglot~~ era de mal gust. Aquestes manifestacions no són en cap circumstància dignes d'una dama. Em vaig aixugar precipitadament els ulls, vaig deixar el mocador plebeament xop de llàgrimes en la butxaca de l'abric. Vaig repetir sense plorar: "El meu pare és mort". Elles van pronunciar unes paraules que no eren de condol, uns simples comentaris on el sentiment.

la simpatia eren excelsos, no per desresa de cu
sino per educaci6. A mi e'actitud de les dues dones
em va servir de lliç6. Vaig proposar-me no parlar
amb ningú de la mort del meu pare. Era un
dels esdeveniments mes dolorosos de la meua
vida: desapareixia per sempre el meu gran amic
el meu delici6s company de passejades campestres i
ciutadanes, desapareixia el gran ^{mestre} ~~escritor~~ ~~seua~~ ~~obra~~
aquell que havia de llegir i aprovar les ^{pelures} ~~meves~~ ~~obres~~
aquell que havia ^{encara} ~~de~~ ^{dura} ~~de~~ ^{tempe} ~~de~~ ^{la} ~~seua~~ ~~obra~~ ~~propia~~
obra inacabada, pero tant se val! no ho diria a
ningú, sabia guardar per a mi exclusivament
per a mi aquell terrible dolor que m'acaparava.

Aquell vespre estarem instalats amb Charles i l'oc
cas d'un amic comi aquell que tot anorrera
ben tornat m'importa, encara que el nom de familia
era Gallen o quelcom semblant. A l'hora conuin
quida em vaig trobar amb Charles i tot seguit

empreniem el carni. Encara no havia començat
l'apagament públic i Charles, poc avesat a veure'm
silenciosament feia grans esforços per a trobar un tema
de conversa. Generalment me n'encarregava jo de
trobar-lo. Ell era tícid i reservat per naturalesa.
No sabia dir banalitats ni improvisar discursos
ni comentar les paraules o els fets dels amics, per
un excés de delicadesa. Solia esdevenir brillant
en comptades ocasions sobretot quan es parlava de
poesia i de poetes i també quan hom evocava el seu
país: Sud-Africa. El matrimoni Gillen es va rebre
amb mostres d'afecte i d'alegria. Havien crescut un
gran fide a l'escalfapanyes i ens ho vam aplegar els
madame Guillen va servir-te i parties
quatre al volt. Tomas Guillen era molt xerros, la
seva ^{Pita} esposa belga molt menys. Generalment Tomas i jo
animavem qualsevol tertúlia menys quan es trac-
tava de jugar al bridge ja que tots, ell el primer ad-
quirien una gravetat pròpia d'aquest joc poc

solta i deie pels solta amb permís del aficionats al
bridge que resulta una llei de continuació de la vida
quotidiana amb les mateixes preocupacions, desigms
lacions i càlculs, qualitats que li eleven el poder de diven-
tir els jugadors en lloc d'encapamar-los. Aquell vespre
Tomàs Guillen va treure d'un prestatge dos o tres lli-
bres escrits pel meu pare. No recordo si "Proses Barbars"
l'"~~Heros~~" "Els Heros" o "L'Heru" i comença de lloar-los i de
parlar de l'autor com si visqués mentre jo sia una
veu interior que anava repelint: Prudenci Bartrana ha
mort. Prudenci Bartrana ha mort. Tomàs Guillen
~~es va~~ llegia en veu alta una pàgina particu-
larrment perfecta i tractava de ~~tractar~~ demanar
a Charles Uld si comprenia bé el català si era
espas d'assaborir ^{ja, en} ~~total~~ la ^{seua} bellesa d'aquelles
pàgines. Charles Uld, honoradament confessava
que no sabia prou català ^{a comprendre els matis-} ~~per assaborir les~~ ~~seu~~
gos d'aquesta llengua. I no
podia amb prou feines contenir el meu impuls de

~~plutar~~
Güdar: "Prudenci Bertrana és mort" No estava enterament segura de no crestar en sanglots i recordant que les senyeres Temple i d'Injouville m'havien dat una el·lipsis típicament anglesa de contenció(?) de dormim dels sentiments ^{i dels neris, suprema distinció anglo-saxona} (que me esport manquen a Anglaterra) nervis i sentiments) però que l'anglès sap sinó que cal amagar-los curiosament, servir-los artísticament per un mateix. No vaig dir als Guillems ni a Charles Uld que ~~el~~ l'autor d'aquelles pàgines magistrals ja no n'escriuria mai més de semblants per què ja no romanien en el món dels vius. Tornà Guillems, per un d'aquells atzars inexplicables, semblava dedicar aquella vetllada a Prudenci Bertrana, el mateix dia que jo ~~tenia~~ rebria la notícia de la seva mort una estona després Charles Uld i jo ~~est~~ sortirem devers Winklbried. La ciutat, fosca i silenciosa, amb la seva atmosfera de guerra, ens avertia propícia a les confidències, als destogaments. ^{Però} Charles Uld i jo començàvem fent braçat fan collats com ^{els temps (?) de} ~~les~~ ~~perders~~

l'empedrat. Jo no sabia que dir a Charles: Charles no
sabia que dir-me. Jo, interiorment repetia: Prudenci Ber-
trana ha mort, però Charles no ho oïa. Tot amb tot, en
arribar a la porta del número 4. de Winkelsied, en comptes
d'allargar-me la mà per a l'encaixada de ~~un~~ comiat, va dir:
"Sento que no puc deixar-vos" Pujaré una estona amb vos
Vem pensar fins la galle i jo vaig ^{preguntar} dir a Charles: "una ta-
ceta de cafè?" "Be, va per ell. I mentre jo la preparava
Charles fullejava un exemplar de "Paradisi delànic"
després una ^{versió} francesa de les Histories Extravansi-
ves d'Edgard Poe traduïdes per Bodalsire. Vam beure
el cafè en el mateix doloròs silenci, després Charles
es va posar a recitar poemes de

Van passar hores sense que el meu amic poeta ~~es~~
llessés de recitar. De tant en tant deia el nom del poema
i del seu autor. Després callava un moment. Jo no
interrompia aquell silenci més que amb algun

deu comentar, ~~el qual~~^{sua}, honradament, no es referia
als poemes que jo ni dia ni escoltava. Ell ho sabia
i malgrat tot seguia recitant. ~~La~~ Passava el temps
i jo oïa la veu interior que repetia "Prudenci Bertrana"
ha mort" cada cop més apagada més llunyana, bane-
jada amb els poemes anglesos cada cop també més
apagats més llunyans. Fins que Charles va dir: "me'n
vaig. I jo li allargava la mà amb un enunciat meu-
muri "Gràcies Charles"

L'endemà al matí vaig anar a telefonar. La nova
trista de la mort del pare a Medaem veure Choffat,
"us acompanyo en el sentiment" va fer la meua sogra
"Gràcies" vaig fer jo. ~~I no més.~~ En comunicar-li la trista
nova vaig dir que el seu fill i marit meu havia estat
encamafet per la mare ^{però no ha havia fet} de fer-me ho saber, "la carta es deu
haver perdut" comentà ella. Però de lletres del Mornidur
Dernys Choffat no en va venir mai més cap. Algué
em va escriure que s'havia apacellat amb una

altra dona. ^{yo} Ho trobava molt natural. És un home i resulta difícil veure sol sense una dona que cuini, renti i s'escolpi el lit. 60 i contribuint al seu esbarjo.

El dia després d'haver-me assabentat de la mort del meu pare va venir a veure m. Guy d'Ingenhille. La seva mare o la seva àvia li havien notificat aquesta desgràcia. Ell em va estrenyar fortament en els seus braços sense dir ni un mot. Yo tampoc no em vaig dir cap. Em separar-me em vaig aixugar les llagrimes. Ell no va dir a Charles, i a tots els altres companys un a un van desfilar per Winkelried, m'estrenyen la mà un pre més fort que d'habitual i res més. Ells saben que tots les paraules sobraven.

Fi de Le mort del Pare

Els Yngouville

Detalls per la ~~novel·la~~ **novel·la** Fils Nordboth ~~Escrita amb els meus amics més fidels~~
~~figuraven en primer lloc els Yngouville.~~ Els d'Yngou-

ville eren anglesos però ^{no} de ^{l'illa} gran illa sinó de Jersey on segons Julieta uns quèrers procedents de

Normandia havent seguit Guillem el conqueridor en 1 (?) ^{vam anar a viure - hi} i segons Guy, més modest o més indife-

rent a l'antiquetat del ^{seu el linatge} ~~seu~~ família ^{des} que descendien d'uns ^{protestants} emigrats de Normandia llavors

del concili de Trente. Julieta era filla d'un enginyer anglès ^{mirar Temple emparentat amb el que quia el mateix nom} que treballava a Montevideo i d'una agosaraditz ^{Arquet Temple) el pare de Julieta) i s'enamora}

amazona ^{Sud-Amèrica} mig suïssa mig italiana ^{el pare de} que ^{en} havia emigrat a l'Uruguay.

Jhon d'Yngouville, ^{fill d'un anglès emigrat} ~~com Julieta~~, havia nascut a Montevideo. Ell ^{era} professava la religió catòlica mentre Julieta es

sentia aferrissadament protestant. D'aquest ma-

trimoni desaninuat en tots sentits va néixer un fill, Guy i a partir d'aleshores ^{la desunida parella} ~~el matrimoni~~

socials de convivència i conservant certes aparenències d'unio ~~de~~

Esperem van començar a viure cada eseu la seva vida,
divorciats sentimentalment i carnalment però no
econòmicament. Els d'Inguville i els Temple ^{tenien diners llarg} ~~eren rics~~
el que evitava una gran quantitat de conflictes i ordes curi-
John era metge i en esclatar la guerra del quatorze
es va allistar a l'exercit anglès, fent tota la campanya
del Nord de França mentre Julieta s'allistava en el cos
d'infermeres i el petit Guy restava ^{Montaideo} a la cura de la seva
àvia materna Mirtles Temple i mes tard ingre-
ssava en un pensionat anglès prop de Londres.

John morí d'una ^{circoscripció} ~~infecció~~ del fetge poc després
d'acabada ^{la} guerra i el reste de la família Inguville-Temple
s'instal·laria a Suïssa on el vell Temple no va tenir
^{temps} a morir. Quan jo els vaig conèixer Julieta vivia amb

tancada amb Otto Brugger a qui tothom anomenava 'pai'
probablement perquè Otto sonava ^{fora} en un país de llengua francesa
ques. Julieta ~~no~~ deia que no es volia casar
amb el seu amic perquè ell era més jove que ella
i, sobretot, perquè l'empipava de dir-se Madame
Brugger. Preferia continuar-se dient Mirtles a
Inguville encara que el defunt John d'Inguville

- lle amb poca feines havia estat el seu marit
Però Julieta es reia de la moral social i de les
seves convencions. Era una dona lleure d'is-
perit i tan segura d'ella mateixa, de la seva
gran personalitat de la seva independència
econòmica, dels seus atractius femenins que
tot el que la gent podes pensar i dir la
era indiferent. Tot amb tot ella conservava
un fons d'ètica perfectament i exclusivament
personal, les regles de la qual seguia punt
per punt d'una manera molt anglesa
jo ^{passava} ~~passava~~ més hores a casa els d'Inguville
que a casa madame Langenbach on vivia on
una cambra llogada ^{per} ~~per~~ ^{mentre} ~~per~~ vaig tenir diners
per pagar-la. ~~Però~~ l'oncle d'Amèrica
influenciat per les acusacions ^{contra mi} ~~de~~ ^{monseigneur Guffat} ~~de~~ ^{de} ~~tales~~ ^{tales} ~~morals~~.
de morals, polítiques, religioses - l'entrevista havia
tingut lloc davant dels meus pares i o per ells
he conegut la gravetat de dites acusacions - em
va retirar la seva protecció econòmica, Guy d'In-
guville i Joan Van Berchem m'oferiren tres mesos
d'hospitalitat a la golfa de Winkelried on, jo, més
pobra que les rates que m'hi feien companyia
m'hi havia refugiat i passat, no tres mesos sino
tres anys. Al mateix temps que jo m'hi vivia fallava
a Winkelried, Mishes Temple, la mare de Julieta
qui havia viscut fins llavors a Sabigny prop d'una
altre filla casada amb un gentilhome campesol, va
venir a viure a Sinetra amb la seva filla i net i amb

Fulla destacada

ella amb poca feines havia erolat el seu marit
Però Julieta es reia de la moral social i de les seves convencions
y m'estava, Era una dona lleu d'esperit i tan segura d'
jo ~~o~~ mes a casa dels d'Ingouville que a casa ma-
ella mateixa que l'opinió dels altres no feia cap pes en la seva vida
reia del mort i del qui el vetlla ^{en} ~~en~~ ^{una} ~~en~~
dame Langenbach on li veig tenir la cambra llogada

Salazar

mentre l'oncle Ramon ^{en} va enviar diners per a

pagar - el pagar. Quan l'oncle d'América - influenciat
per Monsieur Chiffat va decidir abandonar-me ^{com a} ~~com a~~ ^{ment} ~~ment
el ^{d'Ingouville} ~~de~~ ^{Guay} ~~de~~ ^{Van Berchem} ~~de~~ ^{vaig} ~~vaig ^{refugiarme} ~~refugiarme~~ ^{me} ~~me~~ ^a ~~a~~ ^{la} ~~la ^{golfa} ~~golfa~~~~~~~~

de Winkelaid ^m més pobre que les rates que m.

hi feien companyia. ^{jo em refugiava} ~~jo em refugiava~~ ^{havia viscut fins aleshores} ~~havia viscut fins aleshores ^{Satigny} ~~Satigny~~~~

~~Satigny, era una~~ ^{prop d'una altra fella} ~~prop d'una altra fella~~ ^{mandada amb} ~~mandada amb
~~petita~~ ^{un} ~~un ^{seu} ~~seu ^{va} ~~va ^{anar a viure amb Julieta,} ~~anar a viure amb Julieta, ^{ja que} ~~ja que
~~un~~ ^{seu} ~~seu~~ ^{fills que,} ~~fills que, ^{isava per quin} ~~isava per quin~~~~~~~~~~~~~~~~

: Guy a Ginebra llavors van llogar un bonic
apartament a la Place du Molard, li' amoblaren

confortablement i luxosament amb els mobles i
les cates de Mithras Temple a fees; com ells, avo-

menarem Granie Granie era una velleita en-
viciosa, ^{melancòlica} ~~melancòlica~~ ^{coqueta, alegre,} ~~coqueta, alegre, enamorada ^{del jovent aparentment} ~~del jovent aparentment~~~~

masculi que ^{del qual pertanyien al} ~~del qual pertanyien al
frequentava la casa, la majoria ^{invents,} ~~invents, ^{com} ~~com
seem dels inventis. Granie aquest detall no l'ofuscava
els quals: ^{flortejava} ~~flortejava~~ ^{alegrement.} ~~alegrement. Granie i jo erem~~~~~~~~

molt amigues. Elle tenia una mala opinió

de la seva filla ^{Julietta}. No comprenia que visqués maritat
ment amb Jacques, en la seva decidida incom-
manca de lleïjos, d'alegria, per l'exès d'esperit ~~bege~~
~~placència~~ ~~no~~ ~~hi~~ ~~entrava~~ ~~per~~ ~~es~~ ~~la~~ ~~moral~~ ~~de~~
del seu alemany. Granie

~~la~~ ~~qual~~ ~~la~~ ~~vella~~ ~~dama~~ ~~es~~ ~~fermia~~ ~~i~~ ~~es~~ ~~refermava~~
de la moral social i privada. Era una velle amb esperit
El que criticava era que la seva filla, aquella bella,
llibere. Cap prejudici de cap ordre no alterava la seva alta
elegant, distingida i original ~~Julietta~~ ~~si~~ ~~hagués~~
guia de viure ~~l'ex~~ ~~insòlit~~ ~~quan~~ ~~ja~~ ~~es~~ ~~tenen~~ ~~prop~~ ~~de~~ ~~veint~~
~~ajuntat~~ ~~a~~ ~~un~~ ~~modest~~ ~~funcionari~~ ~~de~~ ~~banca~~, ~~potit~~
tanta anys. Granie tolerava amb bon humor, la
monstruosa, fidel però vulgar, ~~de~~ ~~paquetíssimes~~ ~~i~~ ~~deprictes~~
forçada intimitat de Jacques ~~de~~ ~~la~~ ~~mà~~ ~~de~~ ~~la~~
~~parant~~ ~~que~~ ~~alcava~~ ~~el~~ ~~dit~~ ~~xic~~ ~~per~~ ~~a~~ ~~tallar~~ ~~la~~ ~~car~~
el home si no el marit de la seva filla, el que
i ~~sermenar~~ ~~el~~ ~~seu~~ ~~en~~ ~~la~~ ~~bossa~~ ~~de~~ ~~la~~.

li costava de comprendre era que Julietta, bella,
atractiva, elegant i distingida en qualsevol país
en qualsevol lloc i en qualsevol classe social
s'hagués ajuntat i fes vida comú amb un mo-
dest empleat de banca, silenciós, apagat sense
cap guspira d'originalitat, sense cap mostra
de distinció social. Jo no participava ni puc ni molt
de les apreciacions de Mr. Temple. Jo admirava

i estimava Jacques Brugger encara que en un pla
molt diferent del que jo ~~com a~~ ^{am!} atrista ^{emvers} per
Julietta i Guy personatges, tant l'un com l'altre, dignes
de cridar l'atenció, atreure i fins ^{captivar} fascinar
un ésser de la meua mena. Jacques posseïa, posseïa
així encara en el moment que escric aquestes ratlles
(^{avril 1968})
perquè acabo de passar amb ell i la seva muller, unes
boníssimes estones a Ginebra, qualitats morals excepcionals
La meua amistat amb ell data de ^{l'inici de} 1938 quan
fugint dels bombardejos i de l'escassetat d'aliments
de Barcelona, em refugiava a Suïssa on esperava
trobar el meu marit. Jacques Brugger, que els Collet
i els Milieu m'havien presentat al gran d'Anney,
m'havia posat en contacte amb els Ingouville, que
jo ja els coneixia, encara que superficialment, d'haver ^{los} fre-
quentat ^{Barcelona a} creant d'Olga Sacharof en la terra que la pin-
toja ^{suïssa} habitava al Puchet. ~~on~~ que també freqüen-
tava En Gran Sala també la freqüentava i

jo m. havia esbargit qui sap lo ^{honor celebrat} amb el pintor català
en aquella època d'avant guerra que ara em sembla
infinitament llunyana. Jo a Jacques Brugger i les seves
extraordinàries qualitats morals no l'hauria conegut
mai a fons si Julieta i Guy no m'haguessin atret
i fascinat d'una manera solament comparable
a la que ho feren els Riquer quan jo era quasi un adole-
cent i vivia ^{com estudiant} ~~sola~~ a Barcelona a casa Josepa de Riquer
la tia Josefina (l'inoblidable) que també entrava en el
grup dels ^{captivadors i fascinadors} adorables Riquers de llavors. La porta dels
d'Ingonville sia a la Place du Grand Mezel; ^{i més tard a} ~~seu~~
la Place du Molard era romanica totthora oberta per a mi
Potia anar-hi a treuar a qualsevol hora, mentre hi
hagués algú a casa aquella porta s'obria i unes pa-
raules acullidores em rebien. mai no he trobat enlloc
ni a Barcelona a casa dels meus més íntims amics
una acc hospitalitat tan franca tan oberta
com a casa els d'Ingonville
tan absoluta. És clar que a Barcelona després

de la guerra i de l'exili jo no m'he trobat mai tan
desemparrada com a Ginebra vivint amb divuit
graus nota zero a la Golf de Winkelried sense calefa-
ció i amb papers clavats amb xiinxetes ^{als elisions de la finestra} enllac de vidre.

A Barcelona he viscut a casa dels meus pares i mai
en una situació comparable a la de 1939 a 1942
a Ginebra. Llavors que els d'Yngouville es mostraven
tan hospitalaris amb mi jo vaig abandonar la meua

frecüentació als cafès de mala mena del meu barri
on anava a refugiar-me per a no morir-me de fred quan els
d'Yngouville no eren, encara el que van esdevenir després: la
meua quasi cada veslla a casa d'ells. m'hi portava el sopar
meua autèntica família per adopció. Vaig acabar per anar-hi
una llesca de pa, un trosset de formatge de Gruyère i una pruna

A vetes ells m'invitaven i llavors era una tertassa
per a mi. Altres cops, encara que m'invitessin jo re-
fusava no per manca de ganes d'acceptar sinó perquè
m'avergonyia d'acceptar-ho. Mrs. Temple tenia un
gasset que anomenaven Peter. Mrs Temple li comprava
fetge de vedella i li fregia. Se'n despreria una flaire
opulenta que em podava l'aigua a la boca. Més

d'un cop hauria volgut ésser gos i ésser tractat amb
la cura i delicadesa que Mrs Temple tractava Peter. En-
cara em sembla que flairo aquella deliciosa olor de fetge
fregit tot i empassant-me les seliveres que aquesta olor
em provocava. Però sovint Jacques ens invitava a sopar
en un bon restaurant. Hi anàvem Julieta, Guy i jo,
Grenie no hi venia mai. Sovint també a l'hora
de l'aperitiu es presentava Guy amb algun dels seus
amics íntims Van Bendem o Bory-Hisberg. Tan Els
arruaris s'obrien, ampolles de Pernod, de Ginestra, de
generaldment adquirides per Jacques
ver Martiní i tot de copes ^{s'acompanyaven} les taules baixes
prop del divan i de les confortables poltronas, hom venia
hom bevia, hom oblidava la guerra mundial, el racisme
marment, la tragèdia de la resistència francesa ^{a la que ens sentíem tan lligats} i dels
camps de concentració hitlerians. Tot d'una Julieta
deidia "Anem a sopar en un restaurant" tota la colla
llinat de Mrs. Temple s'instal·lava al costat dels
Negociants^o al ^{au} Commerce o en qualsevol cafè-res.

taurant del veïnatge. Hi preniem un plat combinat i
unes ampolles de vi. Hi passavem una lleugera vetllada. Alguns
cops anàvem a ballar. Guy i Julieta eren uns grans
balladors. A la mare i al fill els agradava ballar junts
s'avenien d'ellò més i feien una bona parella.

al so de la música p
Jacques feia un ballar massa encarravat, massa
el cos feia un ballar massa
complicat, el seu ~~era~~ pensava una gran rigidesa i es

①
menies el ball tan seriósament com si es tractés
d'un càlcul bancari o de l'emissió
de canvi. ③ Sorint mentre Julieta i Guy ballaven Jacques
i ja els seguïem amb un esguard malencorat^{onid}. Jo envia-
java Julieta que disposava d'un ballador de la categoria
de Guy. Jacques pensava tristament que ell mai per-
no arribaria mai a aquella elasticitat corporal, a
aquell sentit del compàs i del ritme ^{de Guy ni a} aquella fàcil;
perfecta compenetració amb la parella. Julieta
Guy eren ^{més alt que Julieta i tots dos} abs- i corporalment elàstics. Guy ~~tenia~~

posseïa els membres i la gràcia d'un autèntic ballari
danceri, ^{professional} sense cap mena de dubte hauria pogut fer una
gran carrera dedicant-se a la dansa, ^{clàssica o de fantasia}. Tenia un cos per-
fecte: ample d'espatlles, païm de malucs, el pit re-
gularment bombat, el ventre llis, les cames i els braços
llargs i flexibles. No era de faccions correctes i el seu
rostre massa ^{allargat} llarg, prenia sovint una expressió de-
ra, cruel irònica i menys preteiva. Tenia una cabe-
llera rossa abundant i rebel, sovint massa llarga i
naturalment despenjada. Quan estava content les seves
faccions es distenien, els llavis s'entreobrien, els narics
es dilataven, els ulls canviaven de color, en la plaidesa
eren verd-gris, en l'enveja eren blaus d'un blau fosc
i metàl·lic. Els de Julieta eren foscos, brillants, expre-
ssius, ^{Julieta} ~~ella~~ ~~havia~~ ~~est~~ en la seva joventut havia estat
considerada una bellera. A Montiriden, ella i la
seua germana Nelly eren conegudes entre la colònia
anglesa ^{i internacional} i el sobrenom: The Temple beauties

Per al petit Guy no hi havia cap dona al món compara-
ble a la seva mare. La seva vida seua, una india
apassionada i fidel no vivia més que per a el petit Guy

Però el petit Guy no vivia ~~seu~~ ^{sentimentalment} sinó per la
seua mare. Quan ella sortia de casa per assistir a
una de les brillants festes mundanes que la colònia an-
glesa i alguns diplomatis estrangers celebraven a Montre-
vide, el petit Guy no podia dormir turmentat per la
meravellosa feminitat de la seva mare. Julieta havia
estat el seu primer i gran amor. I un dia quan ja
ell tenia disset anys i Ghon ja era mort, li ho va con-
fessar: "mummy, tu est la sola dona amb qui jo seria
capaç de fer l'amor. Cap més no m'interessa. Julieta
havia romàs glaçada per aquesta confessió. Va empenyer
el noi devers una amiga seva ^{francese} i el noi va ésser el seu ~~seu~~ ^{seu} amant
d'aquesta amiga. L'amant
algun temps. No però un pessim amant, irregular,
menys preatiu, desdenyos i sarcàstic i sobretot cruel, i va
cessariament, brutalment cruel amb les dones <sup>Aquesta mala i amiga
de Julieta</sup>

ma' ho havia confessat: D'aquesta crueltat de Guy per totes les
seves ~~relacions~~ ~~la seva mare a qui semblava~~
omes no se'n elevava ni la seva mare i ni a qui
seguia admirant ho i servant, per ella una llei de extranya
també sentia una rancúnia ~~bonapartista d'opressió~~
admirada.

Els d'Inguerville no tenien secrets per a qui; ~~En~~ Julieta,
ta, em parlava de Jhon, em mostrava les seves fotos, em
llegia les seves lletres, ^{però aquest sí havia estat mort per en} Guy odiava el seu pare i ^{Jhon} ~~Jhon~~ ^{destruïa}
el seu fill, Guy el ~~em~~ - va detestar el seu fill ^{hins a l'hor. de la mort}
~~veïava~~ ~~Guy~~ com una mena de vergonya ^{personal} ~~personal~~ com la
el em
mostra total de la seva claudicació d'homosexual per
convicció i per naturalesa + →

Encara vivien a Montirides quan Julieta feia anar al
menut a dir bon dia el bon dia al seu pare. ¹ Guy entrava
sordament en el habitatge, deia "Good morning daddy" Jhon
amb un gest irat li senyalava la porta "Go to hell!"

El minut s'esquiblera esporuguit. Havia vist al seu pare
davant d'una palangana plena de Troient de gel, on
enfonsava les mans i se les feia plenes de gelons i se
ls aplicava al front i a les temples. Era de despertar
d'una mitja d'orpeia amb excessos d'alcohol i ^{de contínu} ~~d'opressió~~

~~inestabilitat~~ ~~entre~~ ~~homes~~, homosexuals

③ La diferència entre Guy i Julieta essent amb ells dos igualment originals i captivadors rauia en la normalitat sexual de Julieta i l'anormalitat sexual de Guy. Julieta, havia moridat molt jove amb un home instruït, atraguéu sense saber ben bé el que feia. Amb poca feines marital es va trobar amb la gran sorpresa amb la terrible i dolenta sorpresa de veure que el seu jove marit, després d'un o dos cops d'haver anat amb ella i abandonada definitivament tot guardant socialment les aparences d'ésser un marit normal. Julieta ve morir el fill d'aquell home al món amb l'esperança que l'hon tornaria a ella. Enova no tenia vint anys. Vestia, es portinava, tenia cura del la seva ^{cara} ~~part~~ dels seus cabells, anava a balls i recepcions al costat de l'home el qual es mostrava gelós quan ella flirtejave amb un home jove i atractiu però un cop morament en la intimitat devrava les distàncies amb una rigor de castedat. ~~Després de la guerra del quatorze suparà el matrimoni. Ella es llivra en cas d'excés de l'homosexualitat me ella espècia el seu y rigorosa.~~ Naturalment ~~capo no pota durar.~~ Julieta primer amant un jove oficial anglès que Julieta ve coherir en ~~hospital de Londres.~~ ^{després} coneix carnalment altres homes. No troba en

cap ni l'efecte ni la fidelitat que somniava, el més constant dels seus amants havia estat un noiet amb prou feines sortit de l'adolescència, Julieta no podia prendre'l en consideració perquè era quasi tan jove com el seu fill. Uns eren pleurs, els altres circumstàncies, tots terriblement equivocats. Fins que a Edinburga va fer la coneixença de Jacques. Jacques s'enamorà de Julieta amb una ^{gran} sinceritat i autenticitat dignes de ésser considerades i correspostes. Julieta ja tenia més de quaranta anys. Havia begut l'amor a moltes fonts i l'amor que en vejava era primer, egoista, capriciós tot el contrari del que Jacques li oferia. Jacques no era un home de món, no era ni un artista ni un diplomàtic, ni un aventurer professional fascinator conquistador de dones, enlluernador en el mateix i en la presència fascinator com ho era el seu fill Guy. Però Julieta il·luminada pel vell instint pràctic de la seva raça d'origen, va veure en Jacques l'amic fidel, l'home sincer, bo i apregat per totic

res no m'és candalitz. Que cada crisi faci amb
el seu sexe el que vulgui o el que pugui. Només
demano discreció, és a dir, que serveixi ^{que s'abstinguem d'aproximacions d'} l'ètica
per a la més estricta intimitat, tant els normals com
els anormals. Tot aquests complicats mecanismes
en la vida sexual amb tots els seus múltiples
variants, Raports o relacions entre sexes, sensa-
cions cercades d'una manera ~~normal~~
normal o ^{artificial} anormal: heterosexualitat, homosexualitat,
copulació amb animals, no són més que manifestacions
de la feblesa humana ^{davant} de l'imperi abastador
del sexe ^(amo i senyor de la humanitat) que deu ens ha donat ^{el cap i el cervell} i que, nosaltres
no podem sempre satisfer amb l'innu-
mità de procrear ^{absurdament} com mana la natura i l'es-
tètica ^{pretensió absurda} de procrear semblant ^{una funció meca-}
nisme ^{forassenyada i entorn natural} ^{de la natura} ^{de la natura} ^{de la natura}
tots del sexe, amo i senyor de moltes vides, de
la major part de les vides humanes i animals
que ens envolten ^{per vides abstruïdes i impronables, més especialment totalment}
A mi, personalment, no oblidem que existim
meves memòries i no em tractat d'anormali-
tat, tant em refereixen els exhibicionistes diom-
ne, normals com els anormals. El que desitjo evitar
és ^{per a mi desagradable} l'espectacle dels instints sexuals, normals o no,
exhibits en públic adhoc, i potser principalment,
quan es tracta de promocs o de matrimonis social-
ment i eclesiàsticament ^{les dels que mostren els seus ins-}
tints sexuals en públic ^{o que els expliquen als amics}. El meu respecte envers la
personalitat humana és absolut. Només desitjo que
el respecte dels altres ^{seu} envers mi sia ^{absolut}
absolut i igualment. Però amb permís o sense ^{permetre}
permís de la societat organitzada plena d'hipocrites

Deu sap perquè i que l'absurda moral
la no menys absurda de l'església limita
a l'estreïta funció de procrear. mentra la
pura moral del sexe no accepta aquesta
limitació forassenyadament il·lusòria i in-
discutiblement hipòcrita. Car els animals, als
seu considerem inferiors a nosaltres són els
únics que sense haver après la cèlbra i mal-
interpretada ^{o tendenciosa} frase: Creixeu i multipliqueu-vos,
són els únics que la practiquen.

No oblideu que aserir les meves memòries
i no un tractat d'amoralitat. No tracto doncs
de fer adobtes sinó d'explicar, si aquests casos
podem explicar-se, si hi ha algi amb pretensions
de normal que els pugui comprendre, el meu cas
d'enamorament. Jo, tot i petita ne, no pretenc
jugar a la Jocasta, ni a l'Edip, simplement,
si volen, lamentablement, ja que ^{amb} ^{no em}
corresponia, tracto de descriure ^{prop} ^{res a} ^{prop}
aquest episodi encara menys elicit que els altres
de les meves memòries.

La meua freqüentació dels invertits en general i
d'aquesta cella en particular, es basava en l'absoluta
llibertat del meu esperit. A un llocs explais sexuals
no m'interessaven. Només desitjava que llocs tin-
dres insinuacions no les practiquessin davant meu.
A aquestes tendres insinuacions davant meu no les en-
ria tolerar. Ells eren prou ben educats, prou delicats
per amagar-les escrupolosament, mental, confidencial-
ment no m'amagaven cap de llocs enamoraments
passionals. E' llocs íntims sentimentals.

llibertat

del qual fet hauríem d'alegrar-nos. Però a l'instint
de la possessió s'ajunta llavors ~~o~~ aquell formidable
^{afectiva i sexual}
i incanzenible sentiment de gelosia i d'enveja que arriba sovint
~~instint sexual que ens atraiu pels empenta d'elles, una~~
fins a fer-nos el rival; desitjar la seva ~~propia~~ ^{inmatura} destrucció
~~personas determinades~~ i, com si aquests sentiments també

pectables i humans però tan mediocrement sublimes com-

tibleïssim una heroicitat personal, ens ^{establim} constituïm en

màrtirs de l'amor, plorem darrunt de les nostres il·lusions

marcides, en parlem als amics íntims amb un To de ~~de~~-

~~times~~ d'abnegades víctimes, fem versos, escriuim novel·les

o memòries o composicions, on s'haori més o menys ^{dispressat} beç abissi-

mulat som nosaltres mateixos amb unes pretensions de

màrtir que fan riure o plorar segons el moment: el

humor, a aquell que els llexix i els escolta. Pobres heroes

imaginari simples: modestíssimes víctimes de l'imperi

abassegador de l'instint, del qual amb més o menys inten-

sitat forma part l'humanitat sencera racional i irracional

amb la diferència a favor ^{d'aquesta manera que les animals bèsties} ~~de les animals que aquests no~~

^{mai}
^{no} es constitueixen en heroes ni pretenen viure Tragedies

més o menys sublimes. D'aquestes tragedies del sexe que cabe

un de nosaltres viu a la seva manera, segons la
pròpia i sincera, temperament, ^{creïncies o fanatismes,} educació, i no se'n el·li-
xa ningú, suposo que potser a excepció, suposo, dels ab-

solutament ^{asexuats} castos no per imposició moral o religiosa
que aquests coneixen lluites i turments interns encara pitjors ^{que els nostres}
sinó per pura ^{perfecció} o ^{aspecte} de la naturalesa.

Així m'imagino jo que devia ésser Jesus de Nazaret:

alguns altres cristians o no cristians ^{els} que practiquen,
o millor podriem dir, gaudeixen de la castedat natural:

no imposada, que els permet viure en una mena de

llims ^{sexuals} de l'univers ^{sexual}, entre l'infern dels insatisfets: el

paradis dels qui omplen la mesura del seu desig. Jo podria

comprendre que jo, en aquella època tan difícil ^{tan} interessant

de la meua vida, no hauria arribat encara a aquestes presi-

mis i o, potser millor: realistes conclusions ^{al·lo'annominal} sobre l'amor i

el sexe. ~~Jo~~ Tenia ^{uns} quaranta anys. Malgrat les privacions

i els sofriments de totes menes que ^{existien} il·lustraven la meua ^{ca-}

via d'exilada encara que oficialment ciutadà suís, jo em

sentia molt jove, fort i valent. El meu ^{caràcter} temperament de

querer imperientment m'empenyia a la lleuita Floria de lleuitar
i lleuitarava, contra la gana, contra el fred, contra el deservatjament,
contra els sentiments adversos dels altres, contra tot menys
contra ^{els sentiments} ~~l'amor que Guy~~ ^{No, contra aquest sentiment no hi lleuitarava.}
^{experimentava una mena de gris dolor a quina-mi hi}
^{mi inspirava - i en dir amor jo feques}
amor: Acceptava les humiliacions i els sofriments als quals aquest
cruel i sadiq inventis em sometia. Jo feques
~~tota~~ una colla d' homes més o menys atractius, més
o menys normals, ^{alguns,} ^{en} apariència, normals del tot:
entre aquest: Frank Chabry, més o menys homo sexual
però d'una discreció i conducta social correctíssimes,
de Charles Uld, casat i separat de la dona per presoners
dels alemanys, enamorat de la mare aujja ^B Tris, del
poeta i resistent francès Proudhon ^{refugiat a Ginebra,} ^{gran amic meu}
més enamorat de la instrucció francesa ~~de~~ de les histò-
ries extraordinàries d' Sagarat Per signada per Bodalaire
- va acabar per robar-me la -
que de mi, de Guolseriel dels meus professors de la Uni-
versitat homes intel·lectualment i fins socialment i físic-
ment interessants, ^{atractius} de Tomàs Guillen, potser massa i bé ric
en conjunt
per seduir-me però força atractiu per la seva
bonesa, ^{vivibilitat} energia i intel·ligència... No cel que cerqui

més exemple dels homes que jo freqüentava amb més o
menys evidència dels seus podia tan fortament
enamorar-me amb les mateixes absurdes pretensions i
amb ~~coratge~~ ^{degnadament i selectament} ~~coratge~~ ^{corresponia} amb moltes més
probabilitats d'èxit que de Guy d'Inpouville, o puellosament
confià d'honorar-me. Però, ho repeteixo, el que estic són les
meves memòries i no un cartell d'autobombo. No pretenc
donar ^{com veure} ~~lleit~~ me als ulls dels meus possibles encara que escassos
lectors, sinó confessar els meus pocs lleits ~~concretos~~ amorosos
els quals constitueixen una sèrie de ^{sofollors i repetitò} fracassos dels quals
no puc honestament excloure el meu matrimoni,
amb monsieur Choffat.
La meua amiga i confident Julieta d'Inpouville em deia
que jo m'enamorava a la faisa dels homes i no com les
dones. Els homes, segons Julieta s'enamoren per llur compte
i així sense esperar que les dones s'enamorin d'ells ^{mentre} ~~la~~
^{majoria de les dones} ~~elles, segons la teoria de Julieta,~~ es deixen enamorar. Per
instint de conservació, que era un instint que jo no posseïa,
la dona, en general s'enamora d'aquell, ^{possiblement} ~~tant~~.

marit, que li ofereix més garanties de felicitat, ^{d'afecte} és a dir,
de confort, de seguretat, de permanència... Jo tractava
de fer comprendre a Julieta que tot aquest programa femení
te es a veure amb l'espontani, és
no ~~conscienciarment~~ ^{conscienciarment} sinó (calcut, patir conscient, qui sap si
inconscient en la majoria dels casos, deixar-se ^{amar} estimar
equivalaria una passivitat que em repugnava
llavors que jo era encara una dona jove plena de
vida i de força combativa. En aquest cas em vaig però, jo
lluitava contra els molins de vent ^{com} de Don Quixot, em-
traud fantasmes d'una entesa amorosa impossible
i el pitjor és que ho sabia - Però Don Quixot ho sabia també
que ~~els~~ ^{aquelles fanes} ~~no eren més que~~ ^{pales de molins} ~~ales de molins i les escorneta i~~
^{sinó pales} →
hi barallava pel mer desig d'escorneta i barallar - se fos
amb qui fos i pel que fos. ^{en honor d'un ideal eluminós, inassolible i} El meu paper d'emamorada era
dels més pobres, tristos i lamentables que una dona pogués ^{ca}
presentar al món perquè a estones Quija era amable,
comunicativa afectuosa (com el dia que es va presentar a
Winkelried en assabentant-se per Julieta de la mort del

L'únic que admeto en aquest cas, és l'inexplicabilitat basada en la lògica corrent, d'aquests sentiments. Ja heu remarcat que, lluny de voler presentar-me com una heroïna víctima d'un amor malaurat, em limito a presentar el meu cas amb senzillesa lamentant solament a mitges aquells sofriments que fins aleshores no havia experimentat i que potser em mancaven per a fer la meua educació humana més completa.

Tot amb tot, i potser en això un poc diferent de la majoria de les ^{noies} femelles enamorades, jo no negligia ni la part intel·lectual ni la part amistosa de la meua existència.

Treballava amb entusiasme en el treball ^{crític} sobre el gran escriptor ^{romà} ~~romà~~ ^{romà} que em preparava per a presentar a la universitat de Ginebra on

segua estudiant al Seminari de lletres sota la direcció de me d'un professor competent entre el qual jo destacava amb feroça admiració el meu dels meus professors Henri de Ziegler. A part les llargues estones, sobretot nocturnes que jo passava a casa dels "Insovellés" on

venien sovint Raoul Booy-Dristerg i Jean Van Berchem
jo frequentava Charles Uld, el resistent - poeta Prud'homme
Frank Chabry sempre iònic, reticent, coeptic i brillantíssim
conversador que solia venir a Winkelried quan no hi venia
la colla de Guy de la puel es sentia gelat, en una barreja
admiració i menyspreu ^{psicològicament} ^{interessant} ~~molta~~ ^{de costada}. ^{4 de} ^{interessant} ^{de vent de}
~~afegixo~~
perquè Frank-Chabry empès per la seva indignació, trobava
paraules, frases senceres d'un francès literari i pin-
tores autènticament socients. L'acompanyava també el
seu accent francès, ràpid, circuncipant, amb les eses xir-
rades les es mudes elegantment pronunciades que con-
trastaven amb l'accent anglès de Guy i el ginebrí de Raoul
Grovetty i Stengle. Frank venia sovint a Winkelried
^{autènticament}
afamat. Jo l'obsequiava amb un plat de macarons amb
bullit, amanit amb margarina o amb un minestrone
a base de col de patata i de pasta ^{de sopa}. Frank devorava
~~elegància de gran senyor~~ ~~aquelles meneses de raacionament~~ amb una senyella ^(elegància de gran senyor)
perquè la meitat part de la colla en passarem de gana però els uns, com jo
les satisfeim amb petites quantitats ^(que passa gana)
~~elegància de gran senyor~~ ~~amb Prud'homme~~

s'hanien fet grans amics potser per l'afinitat francesa,
car Frank ~~est~~ es sentia francès pel damunt de tot.

Recorde una vetllada a Winkfield particularment divertida. Enem Frank Chabry Prud'hommeau i jo vam decidir inventar una peça de teatre repartint-nos els papers i representar-la. No em vam ni donar la pena de posar-nos dempeus. Aseguts tots tres en el meu llit dirà, improvisarem els diàlegs. ^{Parlarem per torn} ~~ens donem torn~~ ~~alternant(?)~~ fan aviat eren els dos homes que dialogaven ^{un d'ells amb mi} ~~com jo~~, ara amb el un ara amb l'altre. Ens sentíem tan posseïts per l'acció que no sentíem passar el temps, ens vivíem amb passió el nostre drama.

Un dia Prud'hommeau i jo vam decidir reunir-nos per a fer una orgia de pa torrat amb oli i ^{all} ~~sal~~ amanit amb una cospollet de vi negre. Jo invitava a pa, oli i ^{all} ~~sal~~ el poeta francès invitava a vi negre. Tot un enorme pa rodo de mes de un quilò de pes adreixat no amb diners^s sinó amb cupons de carrer, hi va postar

El descauerm i el torrauem ^{al petit} ~~a la~~ ~~el~~ 'escalpaxxa
de ferro ammoniac. cheminée parisiennre. Flavors
el 'empactifocem d'all i l'amanierm aqub oli, mentu
torrauem noves desques trapuejaven l'asque vi de les
colls del Ródan. Hixó fins que no va restar ni una
enfruna ^{de pa} ni una gota de vi. A les dues del mati
ens separarem sense que ell un pre embriacs

barrejar-hi cap esplai de caracter ^{amorós}. Tots aquest homes
sense però que ~~aquell home~~ i ~~aquella dona~~ semblaven
em tractaven com una companya que ~~repalsava~~ ^{semblava} un poc més excitant
que un company sense arribar però a l' enamorament o al desig sexual.
~~recordar-se d'allò que els homes en diuen factarom.~~
que solen espallar aquestes valuosas relacions amistoses

Pruel homeau no era un invertit era un home normal
un poc fred i molt reserbat
pensar més cerebral que sensual. Per a mi no tenia cap

Les seves converses, en general, versaven sobre literatura
més altre atractiu que el purament intel·lectual. Havia tra-
duït els poemes de Miguel. Angel al francès, havia també
escrit i publicat poemes força interessants ~~els quals en~~
l'actes, era un home ~~ja~~ d'uns quaranta anys, alt
prim però musculat. Un dia se em va agafar un
vident d'lar al genoll que no em deixava caminar i
havia de ~~arranar~~ ^{arranar}
em deixava tot d'una plòl plantat emms del caner

ell em va dur a col fins a la greca de Winklerried a pesar de les moltes esglams que hi menaven.

Antonio el gitano

Peter-António coincidint amb el temps que Peter Carne-
sum passava a Ginebra escapol d'un camp de concentració
alemany també Antonio (mai no vaig arribar a conèixer el seu
nom de família) escapol ^{igualmente} ~~també~~ d'un camp de concentració,
va anar a veure a Ginebra i a la nostra cella.
hutteria, l'ardides Antonio va introduir-se no sé com
en el nostre grup. Antonio era un pur gitano amic i
admirador de Garcia Lorca. Estava era condemnat a treballs
en la Franca ocupada,
forçats pel sol fet d'esser espanyol i d'haver anat a veure
a un camp de concentració francès llavors de la devota
definitiva de les tropes republicanes ^{espanyols}. Antonio tenia set
simp quan li posaren un arma a la mà amb l'ordre
d'anar a barallar-se contra els seus germans del
bàndol contrari. Formava part d'aquells milers i milers
de homes màrtirs que ningú ^{no} pren en consideració pels
quals no hi ha monuments, ni làpides, ni tan

una creu ni un non dament la tomba ni tampoc tombes
Sols ~~una~~ ~~mentre~~ els ossos dels quals descauen en terra
 simplement

estrangera i igual que els d'un gos sense amo. Continua viu -
cent del conflicte espanyol, innocent del conflicte mundial

batejat comunista ^{per als alemanys} per a poder millor esclauzgar - e ; més

tard afusellar-lo com si fos un traïdor i un criminal

~~ell~~ era un noilet innocent ^{bona} sense idees ^{polítiques} de cap

mena i que només demanava esser elcine, treballar, men-

jar i aixuplegar-se. El pobre Antonio havia entrat d'

estranger a la Confederació Helvètica creadora de la creu roja
internacional

† estatjadora de la Societat de Nacions, del Bureau Internacional

del treball i d'una pila d'institucions ^{de caràcter humanitari i benèfic} més ^o ~~o~~ ^o impla-

nable amb els republicans espanyols als quals ^{en aquella època} considerava

igual que animals salvatges maltractats i destructors. Les autoritats

alemanyes havien reclamat al pobre Antonio i la policia ginebrina

el cercava. Antonio procurava amagar-se a casa els amics perquè

tenia i amb raó que, que els alemanys l'afusellarien per

haver-se escapat dels règims companyia de treballadors forçats

on ells l'havien col·locat. Tota la colla d'amics meus:

burguesos, aristòcrates, artistes e' havien adoblat tot seguit

Aquell joveuissim gitano era suau, bo, amable i discret

Venia a les reunions de Winkelried i cantava cançons jondo

La música, si música podem dir-ne, era una mena de

plany melòdic, una tonada difícil o impossible d'escriure

com un lament i les paraules, simplement una evocació

de la seva vida, records de l'Albain, records de la guerra

i dels camps de concentració, emparances, d'una terra càlida

i perfumada sota celatges infinitament blaus que no veuria

més. Tots e' escoltavem amb atenció adhuc els qui no

compreiem les seves paraules, entre aquest Charles Uld, Harold

Potz, Drisberg, Peter Cameron... Solament Julieta, Jacques,

Thomas Guillen

Guy i jo les compreiem. Però adhuc sense comprendre les el

to i la tonada d'Antonio tota resultaven torn patètics que

oïm-lo

Peter i Guy no podien contenir les llàgrimes. Vaig veure

discretament

com se les exigaven ~~en~~ si tornem després estrenyien les mans
ho i felicitant-lo. Era bonic i commovedor veure aquell aristòcrata Cameron
despendent dels fundadors del regiment de Maria Stuart, que havia anat a que-
rir al front i tots li ajudaven a veure. L'invitaven a menjar
najar amb els alemanys amb el fill delli estiu del seu clan, fraternitzar oberta-
ment amb aquell castès gitano. Tots ajudaven a Antonio, tots l'invitaven a menjar
i vaig parlar amb el director de les emissions parlades, el

germà d'Iris prou amic meu per a desitjar seriosament
complaire'm. Jo li proposava que Antonio cantés a l'emissora
i ell estudià la cosa amb ganes de complaire'm. Ma-
lauradament, i en això tenia raó. Bertet(?) va dir-me
que l'actuació d'Antonio a la ràdio orientaria fàcilment
la policia. ~~Ho~~ En voler ajudar-lo el que fariem seria fer-
lo detenir i posar a la frontera a mans de la Gestapo.
La manera sessió nocturna de cançons jondo ^{seguela} fou particularment
llicita. Hi assistia Tomàs Guillen acompanyat d'una guitarra
No recordo si la guitarra, en mans del català espanyolitzat,
va acompanyar amb competència i lleïtament l'originalíssim
cant d'Antonio que afirmava però que la viril i espanyolíssima
figura de l'amic Tomàs sota un pampol de roba rogenca feia
molt goig. L'elegant i ~~bella~~ finíssima testa de Camerun
amb els seus cabells negs castanys, la cabeller-
a de Guy d'un ros daurat, la lleïssor dels bellíssims ulls
de Julieta feien aquella reunió particularment interessant
Antonio silenciós, greu, amb el seu somriure malencònic

nar de nou. A les dotze no havia format, a dos quarts d'una
tampoc. Vaig dinar sola pensant que per un espanyol,
les dotze són la una o les dues. Antonio no es va presen-
tar. A quarts de sis de la tarda arribava Baby-history.
Suau, seri, en veu baixa i en aparença indiferent, va
dir-me: "He vist a Antonio" "L'acompanyava un gendarme
Suposo que l'expulsaran de Seixà" Efectivament, vam fer
les diligències que calia, l'expulsió del pobre Antonio
havia estat portada a cap per la policia ginebrina. An-
tonio ja tornava a ésser presoner dels alemanys. Miat vam
tenir noves d'ell per un d'aquells resistents francesos que
anaven i venien de la zona ocupada. Antonio demanava men-
jar, roba, sabates, muletons. Durant algun temps més li vam
enviar tot el que demanava i tot d'una ja no en vam saber
res més, suposarem que Antonio enamorat de la pau i de la
tranquil·litat helvètica s'havia volgut escapar novament i els
alemanys el van detingut i afusellat.

Els Montmollin

Atenció! En un dinar a casa d'un conxor de llibres que vivia en una villa dels forans de Ginebra, vaig

conèixer Monsieur et Madame de Montmollin. Aquest distin-

gidíssim matrimoni havia de representar un paper molt

important en la meua vida. Era un home i una dona joves

amb una forta personalitat, ella, d'un gran atractiu. ~~El~~ Robert

de Montmollin era, i encara en el moment que escriu aquestes ratlles,

un remarcable psiquiatra, ^{llavors que el vaig conèixer} subdirector de l'asil ~~de~~ cantonal de

malalts mentals. ^{Els Montmollin} Havien estat un o dos cops a Espanya i sen-

tién per aquest país una gran atracció. Ell pintava a guair en

tenia lleure i havia portat de l'altiplà castellà uns olis

de caire personalíssim. Cap el tard, en prendre comiat, els vaig

donar la meua adreça a Winkelried i allí va venir a trobar-

me un dia Monsieur de Montmollin. Era el començament d

una tarda d'estiu particularment calurosa. Guy seguia usant

^{delant en tant} el taller del costat on en aquell moment pintava uns

decorats per a l'associació de Teatre Anglès de Ginebra.

Jo seguia escarrassada escrivint el treball crític ^{de} que havia de

presentar a la Facultat de Lletres de Ginebra, quan es va no sols
estar per res més. Així a l'arribada de Guy i al seu "bon-
jour" ~~promunciat~~ pronunciat a la meua esquena, jo no havia ni
girat el cap. M'havia limitat a correspondre amb una
repetició de "bonjour" sense aixecar la ploma del paper.
Ja veia com Guy trafiquejava un pol al volt del canape'
Louis Philippe que herència de la casa Necker que Yoana
Van Penderhem m'havia abandonat. ~~meu~~ ^{ja amb} ~~ocasional~~ ~~encara~~
que ~~el~~ canape', la ^{taula} taula rodona de canot. ^(?) ~~per~~ la cadira tapi-
ssada amb les flors de lis, estava el taller ~~de~~ ~~estat~~
veï de la meua golfa on Guy pintava els decorats, roma-
nia enterament buit. Ningú no se'n servia i llavors que
Guy ocasionalment, pintava grans espais de paper-
cartó li feia un gran servei. Monsieur de Montmollin
va trucar amb la mà a la porta i al "Entrez" que jo li
feia com a resposta va entrar dient: "Bon jour Madame"
A Winkleried no hi venia ningú que em tractés de Madame
sinó vaig girar ràpidament, ~~per~~ ~~romania~~ agradablement

sorpresa. Robert de Montmollin amb el seu vestit un pe-
tronat i el seu capell de feltre tou i deformat tenia més pen-
ta d'artista que no pas de subdirector d'un establiment
mèdic de l'Estat. Vam xerrar amicalment, Ell es va com-
plaire a descobrir la meua gelta tornada però amb
certa personalitat. que jo vaig declinar perquè allí tot el
que hi havia era propietat i obra de Van Berchem i de
Guy d'Ingooville. Jo no tenia altre mèrit que haver ho
hereditat. Robert de Montmollin venia a invitar-me a di-
nar en nom de la seva esposa. De passada em demanava
^{que)} d'invitar en nom seu algun d'aquells pintors que jo fre-
quentava dels quals jo haviem parlat el dia que em
vam conèixer. Jo li vaig proposar Frank Chabry, més brillant
conversador que qualsevol altre dels meus amics. "Justament
^{avui}
~~avui~~ m'hi ha un altre d'aquests pintors. ~~Està~~ Pintà uns
decorats al taller del cortès. Anem-hi" / Hi vam anar i
amb gran sorpresa del doctor de Montmollin i meua, Guy
~~pintava de pel a pel~~. Per moure's amb més comoditat

i'gollura(?) s'havia llevat tot el que duia sobre. Davant l'espectacle d'aquell home ^{nu de pel a pel} ~~despullat~~ amb els penjells a la ~~brossa~~ ~~de la~~ mà, Robert & Montmollin va exclamar "Oh pardon" Al mateix temps que Guy exclamava "Oh pardon"

"i jo esclafia a riure." Un moment va demanar Guy amb el més fi dels somriures mentre Robert amb un altre somriure ~~per~~ no menys fi i distingit concebia

"A votre aise" Guy ^{sortir dignament a} va ~~entlar~~ ^{entlar} la camisa i els pantalons mentre Robert i jo ^{examinarem} la gran pintura que cobria una bona ^{part del} ^{embigornat} ^{en un} ^{bir} ^{jesus} i els dos homes van ^{anar a} ^{seure} a la meua ^{Guy va tornar} gaseja, després de ^{deixar} ^{breument} ^{els} ^{un} ^{cop} ^{d' ^{ell} ^{els} ^{decurats} ^{ide}}

~~conter~~ les. Robert va trobar Guy enciser i el va invitar també al dinar. Com que Guy i Frank no es podien veure ni en pintura jo no vaig dir res a Frank i fou Guy qui va anar al dinar dels Montmollin. Aquests Montmollin que anaven a representar un paper tan important en la meua vida eren gent de gran distinció i cultura, Ella, Montmollin, era molt bella i semblava una dona del 18^è, molt d'ulls foscos i expressius de somriure enciser

Ell, de tipus era més aviat de cadent però de nostre extraor-
dinàriament interessant intel·ligentíssim, amb uns ulls
ells verds, profunds, més terribles, insondables(?)

For temps després monsieur de Montmolin, descendent, dit sia-
dit de pas, del coronel de Montmolin que manava la guàrdia Sviissa
de Lluís XVIII en la defensa del poble, com li manava el seu terror de cap
de la guàrdia, va morir, diuen, heroicament, va esser nomenat director
de l'Hospici cantonal de Neuchâtel que era el seu país d'origen.

Els Montmolin van doncs abandonar Ginebra però la nostra amio-
tà no es va interrompre. Ens escrivíem sovint: jo esperava visitar
instituta per ells aquella regió tan bella on s'aixecaven els divuit
pavellons de l'establiment situada entre el gran llac de Neuchâtel
i les entrades de la serralada del Jura

Cas Friso A intercalat en la primera llibreta

Frisco o sia Frances Nilou era de temperament el més artista de la colla. Era seva dona, Gabrielle Collet era el perfecte tipus de la classe mitja, ^{amb aspiracions de} ~~una~~ ~~petita~~ burgesa sense posseir els medis de ser-ne. Era molt bonica i coqueta, es pentinava i vestia amb gràcia. El que no deixa de constituir un mèrit en les poc favorables ~~se~~ circumstàncies de refugiats encara que fos en el propi país. La germana de Friso deia Ninon, muller de l'esultor Collet era una dona esquisida, no una gran intel·ligència però sí d'una gran ^{d'esperit} ~~gran~~ ~~finor~~, d'una gran sensibilitat, d'un ample esperit de llibertat i de generositat. Aquestes dues parelles, instal·lades al Grand Landy per pura casualitat prop de "villa Gilley" van constituir providencialment el meu refugi sentimental en aquells moments tan difícils per ells i per mi. Frisco m'invitava generosament, potser també esbojarradament a anar a veure amb ells ja abans que la menta. sogra em traqués de casa [Qualsevol per ~~estimar~~ ~~ador~~ o tota que fos emdevinava que això havia de venir un dia o altre] ~~El~~ pel polític comiat de malament

veure Choffat em va caure sobtadament al damunt quan menys
m'ho esperava. Llavors Frisco va insistir en estatjar-me a casa d'ells.
Però jo no podia acceptar perquè no tenia diners per a pagar la
diàpensa ni ella en tenien per mantenir-me. [Aquí passa a la 1ra
llibreta i, de la primera llibreta segueix aquí] Amb els Collet i
amb els milions ens veiem pol durant el temps que jo vaig viure
a Michelle Duerst. Un cop instal·lada a la Golf de Winkelried
ens vam formar a reunir adhesives amb els Frigoeville: to
llur colla, Lois Collet i divers ell escultor, ella pintora amb una ^{merceda} ~~meta~~
de llargues ternes roses formaven una parcel·la plena de promissos i
d'harmonia, Frisco i Gabby vivien lliurement cada cosa la seva vida
passional o sentimental de la qual jo no coneixia cap més detall
que aquesta gran independència ^{que gaudíem} ~~que~~ practicar. Frisco es dedi-
cava a il·lustrar fotogràficament productes de beutat i més d'un
cop m'havia fotografiat les mans per anunciar una crema
embellidora de cutis. En l'últim pis de la vella casa del Gran Granany
hi havia instal·lat un taller de desenvolupar revelar i ampliar
fotografies. Si hi solia tancar a altres hores de la nit ja capa li

maternada. Gaby dormia al dormitori comú, prop del labora-
tori fotogràfic. Un matí en adonar-se que el seu marit no feia
al seu costat va saltar del llit, va obrir la porta del labora-
tori i... sense entrar-hi va fugir xisclant. Frisco feia per terra
amb el rostre enganxat al ip entarimat. Quan el vulleraven van
veure que aquest rostre, ^{que havia estat} un bell rostre jove i expressiu apareixia
totalment negre carbonitzat. Forense, policia, amics ~~o~~ amants
a acudir a la casa van poder veure tot el ~~pa~~ cos negre
de Frisco electrocutat i mort de moltes hores enrera. El misteri
d'aquella mort terrible i solitària no ha estat mai descobert
i si ho ha estat la versió més absoluta d'acompanyar les versions
eren diferents. S'acidi? imprudència?

Entrevista de Philippe Choffat

El meu cunyat Philippe Choffat m' havia invitat a passar un fi de setmana amb la seva família a Peray. Peray és un poble situat a les vores del Roman, cobert de vinyes i de sembrats, mai no he comprès perquè Philip Choffat que havia començat una carrera tan brillant fent de prospecte de mines de petroli a Venezuela havia anat a viure en aquest ^{ensolit} poble del cantó de Vaud on vivia obscurament amb la seva nombrosa família. Indiscutiblement els Choffat, al menys en el que es refereix a la generació ^{els mancava empremta i coratge} del meu marit. El gran, educat en un ^{luxe} pensionat d'heretria company de prínceps de família real i de fills de l'alta noblesa i de les finances - ^{habitava} vivia, com sabem, a Marsella, en un tist; prudent caseró vivint també de no se' quin modest ofici relacionat amb la fotografia. ^{El seu viure era} ~~era com a pobrera~~ gairebé vergonzant, en aparença el d'un petit ^{tracassat} ~~tracassat~~ Les meves cunyades, el mateix, la bigotuda ^{com} ~~era~~ les altres: conques independents, treballaires en ^{sur}

labores, devotes, peirmirades, moralistes; a fi de compo-
tes unes pobres noies, ^{també fracassades} una de les quals tirava per
amb gran escàndol de la família; com artista també fracassà.
artista i per casa de pare i no es ~~adonia~~ ~~cap art que~~
també tirava i, i guelment fracassà. Estava mig,
es ni es va casar amb una noia de mig ~~francesa~~
amb un "prescales"
que segur semblava exigia un dot que la mare no
podia pagar, per ésser també la mare de sis fills més
entre els quals, mentre esperaven la seva mort, ~~sent~~
la quitza, s'havia de repartir la fortuna de Mme
veuve Choffat. Però tornem al meu cunyat Philippe
- com veieu la família del meu marit pas
qui amb gran escàndol de la família, s'havia ~~casat~~
sava la vida escandalitza-se - s'havia ~~mullerat~~
llegat amb una noia pobre i protestant, ~~doble crim~~
i impardonable crim ~~que~~ disimulaven però
que les altres noies de la família Choffat no perdonaen.
El meu cunyat Felip, tenia sis o set fills, o potser
set o vuit, no vaig tenir temps ni paciència per
comptar-los, vivia en un casal mig arruïnat
on vaig ésser rebuda amb ~~una~~ ^{bona voluntat} cordial hospitalitat.
La dona de Felip s'havia, naturalment convertit
el catòlicisme i ^{aquell diumenge} tots vam anar a missa en

familiar processó. Al mig dia o el vespre del diàble,
vam menjar dos ferrets; em va cridar l'atenció la
tècnica que els ~~marques~~ ^{meus oncles} ~~Choffat~~ ^{[joves] [mes] nets} empraven per menjar-
los. Els agafaven amb les dues mans i els estripaven
pel mig com si fossin una pella de paper. Després, amb mig ou
mes o menys regalimant, a cada mà, li vertaven massa
des fins a engolir-los. Jo no podia fer altrament que

evocar la refinada manera de menjar de la l'avia

i tantes ^{paternes} ~~de~~ ~~les~~ ~~existents~~ d'aquella mainada: i imaginar-me el sofreniment

moral de tan distingides dames cas que ho faguessin des-
no crec que freqüentessin la família de Philippe -
cobert. També em va cridar l'atenció l'ús especial i

particularíssim que feien d'un piano ^{dest} que, en aparèixer -
ca, no treia ningú. Dos dels marces que semblaven
berrons i, potser ho eren, hi havien inventat un joc que
consistia a enfilar-se d'un bol damunt del piano
extrampassar-lo amb les cames ben obertes com si ju-
guessin a cavall fort...

El diumenge a la tarda
la Dna de Philippe es va vestir de pontifical, guants

capell però passejar a través de les vinyes, on, naturalment no vam trobar anima viva. En preguntar-li jo per què es guarnia així per passejar pels camps, em va respondre que envejava la llibertat que em permetia anar sense res al cap i sense ruidet, el seu marit no li hauria permès mai. Llavors vaig pensar

que aquell exemple confirmava la meua teoria sobre l'autoritat familiar: sia dels pares, sia del marit quan ^a algun ^{la} troq, fet copiosament la guitzza, cal, semblava que irremissiblement ^{ell o ella} la víctima la feu i d'una manera o altra a algun més dels feu per educació, per amor, o per força no es posen rebel. Car.

El meu cunyat va ésser prou bondados per oferir-me viure amb ells. Era l'únic de la família que havia pensat que em podria morir de gana i de fred, l'únic que o havia recordat dels preceptes de la religio' cristiana i dels deures morals envers un membre de la família en una situació econòmica més que difícil gairebé desesperada.

El bon Felip es devia trobar estranyar que

no li acceptés l'ofertament. La idea de viure amb
aquella nombrosa família en aquell poblet de vin-
yes del cantó de Vaud m'esgarriava. Es veu que
encara no havia presat prou gana ni fred per
a renunciar a la meua llibertat sacrosanta.

M'estimava més la vida sòrdida de Michaele
Surd o de Winkelried que la vida regular i fami-
liar de Penoyz. Potser encara no havia presat prou
potser encara em mancaven les patades que
calia per a sotmetre'm

Nicolau

Encara no havia esclatat la guerra mundial i Nicolau, exilat d'Espanya després de la derrota republicana feia una estada a Suïssa, hoste invitat en aquell moment de la que més tard fou la seva esposa: Palma Guillen delegada de Mèxic a la Societat de nacions. Palma Guillen havia intentat inútilment llogar un dels sumptuosos apartaments de la Hôtel Ville però els vells ginebrins orgullosos de llur històric i aristocràtic barri no hi volien acceptar cap estranger per distingit i solvent que fos. Palma Guillen havia llogat una formosa villa a Versoix just bastida a la riba mateixa del llac on les ones del qual venien a arribar al peu de l'escala del jardí. Era una estança regida digna d'un gran senyor - en aquest cas d'una gran senyora, naturalment adinerada per pures riqueses, però no hi ha senyoria - A Nicolau li agradava viure a Ginebra a uns deu quilòmetres de la villa de Palma Guillen. Sovint es quedava a dormir en un hotel

i passavem la vetlla junts. Però llavors la vista de Nicolau ja declinava perillosament. Se mit amb poca feina i hi veia. Jo l'havia d'acompanyar pel braç fins al seu hotel. Venia a mi'hoelle Sucrest amb claror de dia. Després jo l'havia d'acompanyar pel braç fins al seu hotel. Hi agradava força paladejar una darrera i altre copetes de conyac que solia beure a petits glops després d'haver-lo escalfat amb les mans abraçades al vidre. Una d'aquestes vetllades jo, que mai no parlava dels meus conflictes ni sentimentals, ni professionals ni econòmics, vaig sentir ganas d'estranyar-me. Nicolau m'escoltava, com sempre, en un silenci respectuós. Jo m'esplaiava, m'allegeria discursant, segura de la simpatia del meu amic. No recordo si li parlava de la meua família, de la meua sogra i cunyades, dels meus nous amics ginebrins. Tot d'una el silenci de Nicolau em va causar una certa angustia. Em vaig aturar de parlar. Ell continuava callat; llavors vaig adonar-me que dormia. Dormia profunda-

ment, placidament ^{amb} en una mena de bestialitat majes-
tuosa. No el vaig despertar. El meu discurs s'havia estromecat.
Esperava respectuosament que es despertés. Quan va fer-
ho certament un moment em esverat, sorpres, després
em demana perdó. El cas no tenia cap importància
però m'havia entristit. La manca d'aquelles confiden-
cies perdudes inútils, no escoltades, flemcades al buit, jo que
no tenia per costum de fer-ne, ~~era~~ pensava dintre meu.
No sentava però cap mena de rancúria a Nicolau, que
jo no era jove, que havia lluitat i sofert molt entre els
polítics de Catalunya i d'Espanya pels dels quals posseïen la
seva categoria moral i intel·lectual i sobretot, la seva digmi-
tat, la seva capacitat de silenci: que havia perdut tot el
que posseïa: es trobava en una situació força crítica.
Però encara ~~no~~ li mancava el pitjor, la ocupació alemanya
el seu empresonament a Fresnes, la seva dramàtica
huida a Mèxic... Aquelles setmanes que passava
a Ginebra eren com una breva en aquell llarg període

de de lliçons i de sofriments. Palma Guillem n'estava
enamorada. Era una dona poderosa amb infinites possi-
bilitats d'ajudar-los. Estava disposta a marxar-se
amb ell. Però en Nicolau semblava amar la llibertat pel
davant de tots els altres sentiments. Era un conyo ompe-
dret, impenitent, no volia no oír parlar d'Amèrica Llatina.
Quan algú li'n parlava, deia amb un mig somriure
d'aquells de triar que sota l'ala del seu dombrí(?) li donaven
davant un aire lleugerament clownesc: "Bé, sí, potser tenie
raó però m'ensueva la perspectiva. Abansess tot l'atlàntic;
després follet a parlar castella." Quan les coses es van posar
tan malament, quan els alemanys varen lliurar el pre-
sident Companys i aquest va ésser afusellat, quan tot de po-
lítics d'esquerra republicans castellans i catalans van es-
fusiar-se a Suïssa on ^{el govern de} la Confederació Helvètica els va donar
dret d'asil potser perquè tenien diners, per a man-
tenir-se, llavors Nicolau acceptà d'anar a Mèxic
es va marxar amb Palma Guillem, renunciant

a aquella Europa que estimava, entre la civilit-
zació de la qual ^{igual com jo,} trobava tan a gust. Va renunciar
també a la seva savassanta llibertat i accepta el fidel
amor i l'altra llibertat: la de viure ^{en una casa confortable} el còmode i no
en una presó, la de menjar cada dia i beure la seva
copeta o copetes de conyac, la de dormir tranquil protegit
pel govern d'un país que l'admirava i ^{l'acollia com} el ^{protegit} fill paper.

Pero abans de tot això, quan encara podien haver-hi dub-
tes sobre el conflicte bèl·lic que anava a esclatar imminent-
ment i en el qual anava a embolicar-se la majoria de na-
cions del món Nicolau i jo com dos naufrages en una illa
~~en~~ tot el contrari de deserta, ens veiem sovint. Tant ell
com jo amarem la naturalesa, els espessos boscos del Ju-
ra i la formosa placida del Ródan. Era la tardor del 1939
just abans del formidable esclat de la segona guerra mun-
dial. Un dia fresquet mig amueblat Nicolau i jo trobem
l'arrem el pont del Mont-Blanc quan un fotògraf amb-
bulant ve demanant per fer-nos una foto. Allí

mateix amb el cos entintolat en la barana del cèlebre
pont ginebrí, el fotògraf ambulat ens va retratar. Des-
pres de prendre l'adreça ^{d'on} de Nicolau a París el fotògraf ens va
deixar continuar el nostre camí devers la Gare Cornavin. En
Nicolau va prendre dos bitllets per Nyon des d'on ens vam
enfilar costes amunt. Quan ens sentirem lassos de pujar
ens vam asseure a contemplar el paisatge. Era d'una suau
i melancònica majestat. Com si no ens passés res, com si
les nostres vides no es sentissin trocejades per la gran
tragedia del nostre país, el meu company i jo callàvem.
Si algun comentem: vam parlar sobre el color natural de l'
aiguera del Leman, sobre el defumirat de la costa francesa
allà al lluny amb les seves taques verdes d'arbredes i les
seves taquetes d'edificis, les muntanyes a primer terme i la
gran carena dels Alps mig perduda entre els núvols.

No recordo si aquella tarda que els anys no han acon-
seguit d'oborar de la meua memòria va ésser
la darrera que vaig passar amb Nicolau. En recordo

una altra amb ell i amb Mossi i Llorens, també
a Nyon i sense enfilar-nos muntanya amunt.
Eee recordar que Mossi i Llorens preferia prendre
el te amb pastes en una cremerie de la població.
També recordo que Mossi i Llorens estava a punt
d'embarcar-se rumb a Amèrica que disposava de
dos cotxes i tranquil·lament me n'oferia un. ~~Al~~
Com es compren, ~~no vaig acceptar ja que un cotxe~~
^{en veure el seu oferiment vaig esclatar}
de riure. Recordo que hi vaig dir que si estava decidit
a fer-me present d'una cosa o altre podria comprar-
me un didal. Amb les angònies i tràfecs de mandar
de Barcelona no tenia pensat a ingressar-ne en
la maleta i les poques vegades que l'havia hagut
de menester ~~me~~ l'enmantellava a les meves can-
yades, ~~a Galilea~~ p. m. adms. Borard Però totes aquestes dones
tenien els dits molt més grossos que jo i m'hi havia de
posar un paper dintre i el didal em quedava. Vaig
rebre doncs aquest present d'en Mossi i Llorens a peu

mai m^os no he format a veuve.

Arribada dels Catalans a Suïssa

Catalans

Un amic meu, probablement a Ingouville o Borg-les-Bains em van donar la gran notícia. Ventura Gassol ha via entrat clandestinament a Suïssa en companyia d'altres significats republicans. El diari La Radio i el del metè del metè la notícia i algú que l'havia ^{escollida} llegida me la va comunicar. Deien que ^{aquells significats} republicans espanyols si haurien presentat espontàniament a les autoritats militars quies ^{on} demanda d'asil polític. Els alemanys tenien la intenció de llevar-los a Espanya i per les fusellar ^{amb ja henen fet amb en alguns anys el president de} ^{tada helvètic i que em permetien oferir hospitalitat} Catalunya. Pluis Companys a casa meua a un refugiament polític. Winkler i la seva misèria, el seu confort no era pas una hospitalitat galdosa. Va semblar-me que era millor que una ^{camp de} ^{concentració o presó on} ^{on hom} es deia que, de moment, estaven els republicans espanyols entrats d'entrar a Suïssa. Vaig córrer a fer les diligències necessàries i algú em va donar l'adreça i el telèfon de Ventura Gassol, aquesta presó o camp de concentració on els presoners podien rebre telefonades d'un simple

particular em va tranquil·litzar respecte de la sort del meu amic, polític i poeta. Li vaig telefonar. No trigà a posar-se a l'aparell. Jo via aquella veu amiga, ^{aprimada} alegre, cordial amb el seu viu accent de la Selva del Camp que encara no havia perdut. Aquest accent i les ^{l'apellau'í} passelles de zoig ^{mama} que l'acompanyaven em recordaven aquell noi que vaig conèixer en uns Jocs Florals de Sitges: cabell llarg i negre com els de corp (els corps que jo vaig veure més tard les tenien molt menys negres que la cabellera de Ventura) rostre vermellós, ulls foscos i brillants, somriure fàcil que mostrava unes dents irregulars i ^{un poc} mal posades. ^{i les línies de mamífer rosegador.} Ventura em deia que no estava en cap camp de concentració sinó en un hotel sota vigilància militar. Des del començament de la Guerra la policia estava militaritzada però no trigarien a sortir. El cap tribunal militar que estudiava el cas els fixaria un lloc on residir: segurament una població qualsevol de la meua Franca: "Miat ens veure 'm!" em crida en Ventura Gassol des de l'altra ^{cap} banda del tel "Una bona abraçada 'germana!" Efectivament pocs dies després trucava a la porta de la mare Egoja amb un

explendit ~~cas~~ pòrret de clavells rojos. En
vaig rebre una gran alegria. Vaig comprendre que
no havia de menester la meua hospitalitat, hospi-
talitat que jo oferia de tot cor para lliurar-lo del
suposat camp de concentració. Amb ell havia entrat a
Suïssa un Josep Terradellas, en Martí Facet i l'Arno, aques-
darrer ex secretari d'en Negrin i que també ex mi-
nistre de la defensa republicana. Als tres primers, les au-
toritats militars els havien designat com a residència
forçada la ciutat de Lausanna i a Arno la ciutat de
Morges també en el cantó de Vaud. Ventura va comen-
tar breument el lliurament del president Companys del-
a terme pels alemanys. El president Companys ja havia
estat afusellat i Ventura temia que a tots els esperava
la mateixa sort si els alemanys els traquessin atrapats

ATENCIÓ

abans de passar la frontera suïssa. La muller de
Ventura i els seus dos fills ja eren a Mexic on, Ventura
no se' requin motiu (per pel mateix que Nicolau
Per molts anys, en companyia d'aquells que estem
i de sen. plàntes)

per haver de travessar l'Atlàntic i després haver-se de fotre a parlar en català) Ventura mostrava un moral molt enlairat. No semblava haver patit ni passat els grans perills que havia passat. Aquell matí a la Golf de Winkelried la nostra conversa no era de cap pessimista ni desanimat. Ell em felicitava per haver publicat en francès alguns contes a "la Gaceta de Braxsanne", a "Leisir contemporain" i a "La Semaine Littéraire". Ventura considerava que jo no havia perdut el temps que anava molt ben inculcada gràcies als meus estudis universitaris i a les bones relacions amb intel·lectuals de llengua francesa. La golf de Winkelried, la seva pobresa no semblaven impressionar-lo gens. De moment jo no vaig contar-li, com sempre ho havia explicat ^{me} a Nicolau la gana que havia passat i passava to i dissimulant-ho de la millor manera possible. Ell tampoc no va al·ludir les seves ^{fluctuacions} batalles amb la F. N. I. ^{els primers temps de la guerra civil espanyola} Juan Wachava de salvar ^{sacerdots} i des de capellans

i de seglar
i salvaguardar els tresors artístics de Catalunya. Perquè
arriscant ^{solint} la vida. Perquè el gal·lisme imperant dels mitjans
de l'Esquerra Republicana de Catalunya amb els seus llocs co-
muns barrejats amb frases poètiques a voltes ridícules, la seva
galanteria de conquistador sistemàtic, els seus eclais
ben autèntics de poeta discutible literàriament però in-
discutiblement inspirat, no el privaven de tenir valentia
una autèntica i positiva valentia. La seva complexa i
desorientada personalitat encara de l'obsessiva mania
de conquestes femenines al costat temerari d'un mosqueter
del segle XIX. Així doncs aquell home de petita talla física i de
grans fets, amb les seves galtes encara rosades, els seus ulls tri-
llants, la seva cabellera negra llarga i abundosa, que ~~se~~
m presentava a Winkler a La Col·la del amb un ~~mar~~
parrall de davells rojos a la ma, no era un vulgar polí-
tic, ni un banal galant sinó un autèntic heroi de la
guerra civil espanyola, un heroi verçut però no menys
heroi. } del meu seguit de fracessos de totes menes

preferia no parlar-li'n de la mateixa manera que ell
en un tant avor, tampoc no em parlava del gran
fraus polític i guerrer de l'Esquerra Republicana de Ca-
talunya. Apol·lavan alguna cosa infinitament gran que em
atengia a tots dos en les pregoneses del nostre si havia
estat ferida de mort, sense proposar-nos ho, sense alu-
dir-le Ventura i jo parlaven de coses actuals, de la bona i
hospitalità rebuda de les autoritats militars suïsses, del
de la instal·lació en una cèntrica pensió losanesa d'en
Terradellas, d'en Martí Faut i d'ell. Ventura m'invitava
a passar el Nadal ^{en aquella pensió de família} amb ells, a revivir en una fraternitat
inaccessibile de catalans militats un Nadal nou, un Nadal d'exi-
momonible altres Nadsals inconscientment nos beaurats.

lats amarat d'enyances i de records de les hores que mai més
no tornariem a viure

La setena d'aquell Nadal em vaig posar en camí diversos lau-
sanne. Anava a l'estació a peu quan al bell mig del Pont du
Mont-Blanc em va venir aquella terrible dolor al genoll que m'
obligava a aturar-me en sec sense poder fer un pas ni

endavant ni enrera. Feia un fred intensíssim i jo veia
passar pel meu costat els transeunts cone-
cients. Semblava que tinguessin foc al cul, com se sol dir en francès
jo mirava dissimuladament les aigües tumultuoses del
Ródan, grises, vermores, apressades de deixar el captiveri
del llac, eixir a l'aire lliure tornar a la llum i constitu-
ir-se novament en riu. De tant en tant jo provava de
moure la cama que no volia funcionar. Però homsen no era
amb mi per a carregar-se'm a coll i dur-me fins un vesp
ben calefaccionat de Tercera que em portés mi'emmaries
fins a Lausanna. Un cop allí, els meus amics catalans
que, segons les aparençes, disposaven de més diners que
no pas jo, em durien en taxi fins la pensió on feien
estatge. La idea que podia perdre el tren i que ells m'es-
perarien inútilment a la sortida em va donar el coratge
de fer un gran esforç, i bricant i palint de dolors
aguts vaig arribar a cornavin, on vaig trobar ^{a la guixota} ~~l'alt~~ ~~cell~~
també per Lozana una noia ballarina d'ofici que

~~i potser més o menys cortesana per necessitat per^{jo} havia em-
gert un un dels caps de mala mena del meu barri. No recordo
ni aproximadament el seu nom, la batejarem amb el de Simone
Amablement em va prendre el bitllet i va ajudar-me a
arribar fins el vago, a pujar-hi i a acomodar-m'hi. Vam fer
el viatge plegades. Jo, un com amb el genoll immobilitzat ja
no patia. Vam anar xerrant tot el camí; llavors em vaig
assabentar de la vida i miracles de la pobre Simone~~

~~Ben mirat era jove, maia i ben feta. No més li mancava
poliment, social i artístic. Es dedicava a la ~~gr~~ dansa poètica
espanyola però no tenia diners ni per a proceuar-se un
mentra ni per a menjar el que la seva edat i talla
requeria. La noia era humil, reconeixia la seva ig-
norància, el seu desesperat maldar per a estenir una
ballarina de debò. Em recorda que un dia havia pujat a
la mera golf de Winkelman i ^{em descobrí que anava clama} jo li havia ofert un
bol de cafè amb llet i una llesca de pa. Simone havia
restat molt agraïda d'aquest simple gest fraternal~~

que les dificultats de raïonament i la manca d'eficel
situació feien més apreciable. Si Simone va buidar el
pap entre Ginebra i Lausanne. Vaig assabentar-me
que era filla d'un ^{bebedor empedreït} embriac impemilent, un ^{cinic} degenerat
ret que e' havia triat de casa a quinze anys dient-li que
una noia maca es pot i dea espavilar-se fàcilment
en una ciutat i adhoc, ell ho esperava portar diners
a casa. Però Simone no s'havia sabut espavilar
i el pare la menyspreava durament, no li perdonava
aquella dèria de esdevenir dansarina professional
i sobretot el no haver sabut explotar el seu cos
per guanyar-li dels els diners que ell necessitava.
per. no fer res sinó embriagar-se. La mare de Simone
na estava tan embreïda com el pare, més passiva
però igualment consentidora de la projectada i fracas-
sada prostitució de la noia, una també la menys-
preava. Simone anava a passar el Nadal ambells
to i tement les ^{cargades} males cases i els retrats que l'espera-

ven. En arribar a l'estació de Lausanne on ja m'esperava Ven-
tura Gassol. La hi vaig presentar. ~~Vam agafar un taxi~~ Per culpa
de la meua ^{adolorida} canna, ~~vam agafar un taxi~~ i en Ventura invità la
ballarina a pujar-hi. Els pares de la noia vivien en un
barri molt apartat. Simone va voler baixar prop de la Place
de Saint Francis tant per disgregació com per ~~evitar~~ evitar que descobri-
ssim el lloc on vivia. Però en Ventura li va dar l'adreça de la
pensió tot dient que essent amiga meua tindrien molt ^{de} goig en
veure-la hi. Ella va acceptar alegrement perquè la persp. pers-
pectiva de frequentar gent de la nostra mena. ~~L'engrescava.~~
No s'ho va fer dir dos cops, la tarda mateixa del dia de Nadal
es va presentar. Nosaltres, els quatre catalans l'hem cele-
brat de la millor manera possible. Va veïlla de la gran festa,
els tres homes havien anat a missa del gall. Jo no vaig po-
der anar-hi per culpa del dolor al genoll. En la bona caloreta
del llit no em feia gens de mal. Hi vaig esperar el retorn
dels meus amics els quals ^{en sortir de la missa del gall} van dir passilgeria, Champany.
Be i asseguda al llit vaig batrejar amb els meus amics.

per la salut de tots els nostres ^{família i amics,} (escampats per arreu
del món, pel retorn de les llibertats de Catalunya, pel
triomf dels aliats i l'enderrocament de l'hitlerisme.

En haver buidat les nostres copes, ens en vam anar a
dormir. El dia de Nadal vam dinar al volt d'una taula
al costat d'un gran aiet tot il·luminat, el menjador
de la pensió hi dinava molt poca gent. Nosaltres ocuparem
una taula per nosaltres sols, tota guarnida de flors i plantes
i de canelobres amb bougies enceses. Hom havia ^{exmeticament} tancat les
porticons de les finestres i l'ambient era agradable, a l'olor
perfumat per les agulles rescalfades de l'aïet. Després dels
nostres vam entonar cançons catalanes; Nadalés, populars
i fins l'himne del país. Els altres nostres ens escoltaven en silenci
complet i en veure que nosaltres ens posarem dempeus per
entonar els segadors, ells també s'aixecaren. Els vam adreçar
uns brindis els vam invitar a entonar l'himne suís
al qual ens vaig unir amb entusiasme. Amb un vit de
"Vive la Suisse!" vam considerar la festa acabada.

Pero a la tarda vam organitzar una representació de
teatre ^{espontani} i'únic espectador del qual ero en grups Tenavelles

Pero cap al tard vam anar al dancing de l'Hotel Palace, on Martí

-Facet va ballar amb la Simona. I la pobre Simona es va

^{se'n va} enamorar d'en Martí-Facet. En aquella època, Martí-Facet fei

qui sap el gog. Vestia elegantment, i era ^{ballava el tango com un professional} molt seductor.

No puc mesurar la importància d'aquesta amoreta?

Només puc dir que durant algun temps Simona va desapa-

reixer de Ginebra. Cap dels bohèmies que freqüentaven els cabos de

mala-mena no la hi havia tornat a veure. Tampoc no dan-

sava ^{professionalment} en cap cafe-concert de mala mort ni en cap toile de

nuit d'infima classe. Els meus amics ho conien tot, s'interes-

saven per la balladora ~~mala-mena~~ balladora i per els raigs se-

bes més tard, quan jo ja no vivia a Winkelried ni a Ginebra

que aquesta pobre noia quan el seu plint amb en Martí-Facet

va acabar es vestí de tot rigoros i abandonà tot esforç de fer

una carrera amb la dansa. Es va abandonar a la beguda

viva en una misèria absoluta. Va acabar tubercu-

losa. Els que m'ho comunicaven suposaven que no trigaria a morir.

Jo a Losanna hi veig tornar quan l'edili de Simone amb l'ex diputat català encara durava presó jo no la veig veure ni amb ell ni a soles. Ja no em feia mal el genoll i podia sortir i esbargir-me amb els meus companys. Aquest ja eren populars a Lausanna sobre tot Ventura Gassol que jugava a poeta i polític exilats a cotones solament com poeta. La mare del capità encarregat de vigilar-los també feia versos i el mateix poeta, els llegia, els alabava, i hi entusiasma de la manera més escaradament interessada que hom pugui imaginar. El cantor de la mare del capità i la bona fe del mateix capità feien la tarca de Ventura molt més fècil. Habitement els manegava al seu gust és a dir per mitjà de la mare versaire manegava el fill responsable dels refugiats polítics catalans davant les elites autoritats de la Confederació Helvètica en estat de guerra.

Els refugiats polítics catalans ^{gaudien} vivien a Lausanne d'una lliber-
tat absoluta. Hi havia que se'ls encomanava era de no sortir

després de les deu del vespre. Però era justament a partir de les
deu del vespre quan ells tenien ^{unes inefrenables} ~~uns ganes~~ de sortir.

Hi havia un lloc nocturn de moda on s'exhibia una
cantaira espanyola de moltes campanilles. Ventura m'
hi volia emmenar. Els altres dos també en tenien ga-
nes però no insistien perquè jo assegurava que la can-
taira espanyola no em feia ni fred ni calor. Demés
era una temeritat exposar-se a ser vistos i quedar
malament amb aquelles autoritats ^{benivolents} ~~ben amables~~ que
els feien la vida tan fàcil. Els meus prudentes arguments
no foren escoltats i passada mitja nit (era l'hora propícia
a l'estarip, la més brillant de la vetllada) ^{ens ~~va~~ ^{als quatre} al cotí on em} ~~em va~~ ^{vam} presentar

^{als quatre.} La cantaira espanyola tenia ^{quasi} cap l'èxit. El col·le-
~~ctor~~ ^{ctor} ~~era ple de gom a gom~~

Els ~~de~~ trobar taula no era gens fàcil.
En un espai on ~~est~~ hi havia capigut amb prou feines, ens hi van
collocar en un vètel aïllat i als quatre ens hi aneuem al vol-
tant. Amb prou feines hi estavem col·locats quan a la barra,

situada molt prop nostre hi van descobrir el capità.
Segun dels tres va dir: "Evident! no em hi podiem posar més
a la vora"; alguns que tinguessin temps de prendre qual-
sevol acord el capità ens havia ^{descobert} ~~viu~~. Va saltar del taburet
i es precipità al nostre encontre. No anava vestit d'inní-
forme i semblava haver begut passablement. Era un
home net gallet roig; pel de pastenaga, tipus completament
llatí com se'n veien tot el llarg de la Vall del Rodan des
~~des de~~ ~~els cims nevats~~ ~~de~~ Sierre fins el delta me-
diterrani prop de Marsella. D'un ^{salt} sol impuls els tres homes
se'n van posar drets d'un salt. "Bon soir mon capitaine!"
exclamava Ventura ^{allargant-li la mà} alegrement com si la més gran benau-
rança que pogues desitjar d'aquest món fos trobar-se nos a
nos amb el capità. I tot seguit em presentà com la més
eminent i distingida escriptora catalana. El capità em besà la
mà. Martí - Facet havia corregut a ^{cercar} ~~una~~ ^{una} ~~una~~ ~~caixa~~ ~~de~~
~~la~~ col·locar al meu cosset i s'aferia a l'oficial. Aquell
l'acceptava mentre una veu autoritària, potser la d'en

Terradellas cridava "Garçon champagne!" sense pena ni gloria
uns músics desgranaven una ^{d'òpera} ~~overture~~, el mosso omplia
les cinc copes, cine mans les aixecaven: Salut! Salut!
A la votre capitaine!"

La cantadora espanyola va ésser molt celebrada pel ca-
pità. Com si fos ^{o alumna} filla ~~mostra~~ ens felicitava. Picava energia-
ment de mans. Per no fer-li un desaire nosaltres també
aplaudíem. ^{En} Terradellas va demanar una altra ampolla

de champagne. Birrim i ^{goulaquem} conversarem. El capità s'anava
estorant, un d'una veig sentir la seva mà damunt la
meua ceixa. Si hi estava blansament, quieta però calenta i

pesant. Sense deixar de prendre part en la conversa ^{-naturalment en francès-} ~~vaig~~
anunciar ~~de~~ ^{de} ~~rapidament~~ i en català: "Nois, em toca la ceixa." Amb

la mateixa rapidesa, igualment en català ^{la} ~~Venit~~ ^{deia}: "A quanta"
per l'amor de Déu!"

"Fero però nosaltres ~~de~~ ^{de} demanava Martí Facet" ^{En}

hi ~~deia~~ ^{deia} la. ~~libertat~~ ^{libertat} recalcava molt seriós en

Terradellas.

El capità ~~no~~ ^{tot} ~~era~~ inquiet ^{ja} ~~va~~ ^{va} ~~notar~~ que passava alguna

~~cosa entre nosaltres. Abandonava la meua veixa bo i'esguardant
l'un i l'altre. Jo li vaig explicar que de tant en tant no ens
sabíem niar de dir-nos uns mots en la nostra llengua.
Ventura exposà alguna de les seves brillants idees sobre els
raports entre llengües llatines. La vetllada acabà felicment
Vaig tornar a Lausanne i un mati que havíem anat
a Ouchy a veure el herman de prop tornarem a Lausanne
en autobus ^{Ventura Gassé, Marc Fauch, i jo.} i ~~no~~ protejarem en la nostra llengua. No gaire
lluny dels nostres seients, una dame elegant i distingida ens
escoltava amb molta atenció. Semblava aparentava un
gran interès per allò que deíem per bé' que eren banals i -
tats sense importància és a dir que no es referien a ningú
ni a res ben especial. Però la dama, amb un somriure,
ens va demanar ^{en francès} si aquella llengua que parlàvem era
el català. "Si sempre, és la nostra llengua." Nosaltres som
catalans. En arribar a la parada ^{Gassé i jo} ~~on jo~~ havia de baixar
vam dir als nostres amics "Adieu!" La dama ens va som-
riure i va dir ~~també~~ també "Adieu!" ^{La dama ens va somriure i va dir també "Adieu!"} ~~per tant~~ ^{per tant} saber~~

~~que era una de les filles d'Alfons XIII la mare de la qual~~

~~Donya Victòria Eugènia de Battemberg (?) vivia a Badajoz amb un~~

~~els seus dos fills ^{heren de la corona d'Espanya} don Juan, aquest darrer amb~~

~~la seva esposa i fills. Martí Facet ^{l'altre amic} va baixar a la Plaça ^{front}~~

~~final de trajecte de l'autobus.~~

~~Francès i així mateix la distingida dama que s'interessava~~

~~pel català. ^{hora} Martí Facet (li d'advertiment la mare per qui~~

~~dar-la o baixar - y ella li havia demanat qu'era se li ^{havia} adreçar. ^{va dir} demanant qu'era. "Soc un ex ministre~~

~~de la República Espanyola" * Elle va somriure i li allargà la~~

~~ma". % soc ^{una de les} filles d'Alfons XIII.~~

Després Arthur anava en autobús o en tranvia. El go-

vern de la Confederació Helvètica havia requisat tota la

gasolina. Aleshores els reis no anaven en cotxe Només hi

anaven els malalts o els ferits i encara amb una am-

bulància. De reis ^{i prínceps} destruïts n'hi havia un femer. No po-

dris enumerar-les ^{d'un a un} perquè mai no ^{he estat afeccionat a les revistes} ~~mitja~~ ^{gràfiques que solen omplir la major part de dues pàgines amb fotos} ~~incessant~~ ^{de les festes coronables, coronades o descoronades.} Però no hi ha cap

deute que les riques del herman atreïen ^{poterossament} ~~apunt~~ ^{personats}

ges principalment els desposseïts de les dignitats reals o

principersques. ~~A Lausanna hi havia~~ ^{o polítiques} A Ouchy hi vivia
la vídua d'Alfons XIII i dos dels seus fills, Don Joan
me neveu de la corona Borbònica i Don Joan amb la
seua família. A Lausanna hi vivia ^{amb la fill del Kaiser} ex-comprensos (?)
i e'Alfo Kan. No gaire lluny ^{encara que no veuc precisas d'epoca exacta} l'ex-
reina d'Itàlia i no se' quants grans personatges més
Don Joan de Borbó es va espavilar per a procurar-se una
mena de camioneta amb la qual anava d'aquí d'allà com un
simple comerciant privilegiat. Ens coneixiem de vista o, més
ben dit Don Joan coneixia ^{de vista} ~~els~~ en Terradellas, en Gassol i
en Montferrat, a mi em coneixia de veure'm amb ells
A Lausanna tot hom es coneixia principalment durant la
segona guerra mundial. Així com Ginebra era refugi de
concentracionalis escapats, de resistents i conspiradors
francesos, Lausanna ^{o Ouchy} era refugi de grans dedus desclas-
sats. El motiu exacte pel qual e'Alfo Kan vivia a Lausanna
no el vaig saber mai i m'hi vaig interessar gaire.
Deien que era immensament ric, que cada any ^{feia un} ~~anada~~

viatge a la Índia on els seus subdits li lliuraven tot el pes del seu cos en or i pedres precioses [Es veu que en aquell fabulós país on tant i tant milers d'éssers humans es moren de gana hom pot anar a grapat i a cabassats, es riemants i les merques talment com si fossin monedes seques o sígrons]. Aquest home quasi fabulós jo el vaig conèixer de la manera més vulgar i ordinària. Un matí jo tenia cita amb Mme Antoinette de Montmollin a la Place Saint François a la parada del filobus. Jo seia en el banc del petit refugi a aixopluc a la companyia dels tramvies ^{seu} i de la pleuja mal temps. Un home seia al meu costat, llegia "La Tribune de Genève" jo ^{llambregava} recollava la gran fulla estesa del diari on es podia llegir ^{imprès} amb caràcters grassos: "L'étrange et mystérieuse vie de l'Atza Khan". El reportatge anava acompanyat d'una foto ^{històrica} ^{que} representava un home extranyament semblant al que seia al meu costat, les meves recollades es deuenien més i més freqüents. ~~El~~ descobria detalls. L'home que seia al meu costat anava malforjat i brut, ^{els punys} ^{i el coll de} ~~la~~ ^{seua} ~~seua~~ carn ^{era} s'esfilagarsava de les vores, el seu capell

afel·le
foeu era d'un gris dubtós, massregat, ebonyagat, llus-
trós...

Va esclatar en mi com una llum; l'home
que seia al meu costat era el propi mateix Aga Khan
en persona. S'interessava tant per la lectura que no tan-
sols es va adonar que jo una dona envejada i divertida
seia al seu costat. ~~Em~~ m'havia d'aguantar el desig de
dir-li: "Bon dia". Ja veig que sou l'Aga Khan. Vine molt de goig
en saludar-vos."

Com que jo no vivia a Lausanne sino que hi anava adre-
ta a passar un parell de dies amb els catalans exilats
no podia seguir de prop les aventures dels meus amics
moltas cosas per cert ben saboroses i pintoresques que els pas-
saven me les havien de contar ells, altres les havia
d'enderimar. Si havien fet molt populars i freqüen-
taven gent important de la població. No feien com jo
que sempre preferia la gent pobre, aventurera, menys
preada de la societat dels poderosos. Ventura Gassol, es
feia amb gent de lletres i amb editors. Se li havia ficat

al cap de versos en francès o Fradiier els que ja tenia
fets en català. Una de les seves amigues era Clarisse
Francillon, la novel·lista ben coneguda, la qual va escriure
una novel·la titulada "Fantômes", em sembla, en la qual

sortien Ventura i jo, ^{Suposo que representarem uns dels fantasmes} ~~retratats amb una perfecta foto -~~
Hi apareixien retratats amb una perfecció fotogràfica que no
~~creïa en el que es refereix a l'exterior així em feia~~
tenia res de fantasmal. El nostre exterior i alguns detalls d'episodis
de les nostres vides hi apareixien també amb una exactitud d'objectiu
~~gravares més fotogràfic, Ventura Gassol semblava molt~~

engrescat amb la novel·lista. Jo la vaig tractar poc i no li
vaig descobrir cap tret de caràcter, de sensibilitat, i de cul-
tura que m'atregués especialment. Clarisse va dedicar un
exemplar a Ventura i aquest, com si es tractés d'un tresor in-
questrable me'l va deixar llegir pent-me prometme abans que li
tornaria aviat el que vaig prometre i a complir amb exacte
puntualitat. Com que ell es lliurava cada dia amb més
intensitat a la vida social no debia tenir temps de llegir
la novel·la on Clarisse el "fotografiava" sense amor ni
simpatia, el que ell, per manca de temps, no va arribar
a descobrir. D'haver-ho fet s'hauria afegit, ^{al menys ho} ~~no hauria~~

comentat amb mi
det i no va fer-ho. prova de la seva manera de pro-
prendre coneixença amb els llibres
especial de
~~estí amb les lectures.~~ Fullejava molt i llegia poc, penso.

A Lausanne on era més popular encara que a Bar-
celona, sortia molt amb una rossa. Franc Chabry que li
havia estat presentat li'n va fer trobar un fill, Ventura
li explica que aquella ^{madame representava per ell} rossa era "une solution" ja n'
hi va haver. hi prou perquè Franc Chabry la bateja amb
el motiu: "madame Solution" Madame Solution per
aqui, Madame Solution per allà, "He vist" g'ai ren-
contré Monsieur Settel avec Madame Solution" g'di salut
Monsieur Settel, il était avec Madame Solution.

Quan jo anava a Lausanne sempre m'establia a la
pensió a la qual Ventura havia estat fidel. ^{mentre Terradellas i Martí-Facel en desartidien} ^{el cas} Allí per un cornei-

tiem i em tractaven com de casa. ~~Ventura em deia que en~~
~~havia mes ~~conociment~~ de connotaria el ministeri.~~ Heu.

~~veníem a prendre cafe' en Terradellas, on Martí Facel, l'~~
~~amo arribat de Marsop i a ulls el casonge Carlo' que~~
~~donava lliens al fill de un Jean de Forba'. En Carlo' no~~

viu a Lausanne sino a Friburg ^{seu} sede(?) del catolicisme
i refugi de la beatificació opulenta catalana
Suïss. Jo no simpatitzava gaire amb l'illustre canonge

suposo que ell ^{la mateixa manca de simpatia} sentia ~~el mateix~~ respecte de mi. En ge-

neral, els catalans sacerdots o seglars, gasten una me-
na de sentit pràctic ^{que no s'adiu amb el meu ~~grec~~ ^{possibilitisme} ~~grec~~} que no els permet perdre el temps

^{com jo. d. a mi, la meua manca d'utilitaris - poden}
amb gent ~~que ni per un cent ni per altre no els pot~~
me social, no em permetria anar-los al darrera

ésser útils. Bluny del país i en circumstàncies difícils per
a tot hom, molt menys pels reis, és dur! - les distàncies
aquest sentiment de ~~real~~ ~~racional~~. No vull parlar
entre ells i jo s'accentuaven. No acusaré
el canonge Cardó per altra banda tan estudios, tan seri-

encara que en els seus judicis ^{moral i intel·lectuals} ~~potser massa~~ ^{passional}
rigorós.

A la pensió on vivia Ventura i el volt d'una bona tassa
de cafè ^{entre amics} ~~volta~~ ^{l'admiraven i} ~~compatriotes~~ ^{el respectaven} ~~el don~~

rasen el canonge Cardó desarrugava l'entrecella ^{per a} ~~discutia~~

amb el seu ~~ex~~ ~~to~~ alumne de elatí al seminari de Solsona(?)

* Explicava anècdotes viscudes prop de la família ex real

amb qui havia dinat abans de venir a prendre cafè amb

misaltres. Deia que els seus implacables ^{i apassionats} ~~argumentos~~ ^{histò}

sobre Isabel, la Catòlica.
~~seus amb les seues apassionades acusacions contra Isabel la~~

Catòlica provocaven discussions i protestes. ^{en el si milim d'aquells Borbons} El canonge aprofitava l'ocasió ^{que la mostra respectuosa atenció li brindava} per a refermar les seves teòrics acusatòries contra la reina castellana. Entre nosaltres no m'hi havia cap disposat a defensar la muller de Ferran el catòlic que algú de la colla gosà tractar de Guineu. Els més discutidors eren el canonge i Ventura. Jo no m'interessava prou a la història per a discutir, i el mateix em penso que els passava a els altres.

Algun temps més tard quan jo ja vivia a Neuchâtel amb els de Montmollin, ^{en} Gassel i ^{en} Cardo venien a passar un diumenge a Perreux. Madame de Montmollin i jo vam anar a l'estació de Perreux a rebre'ls. Sortosament ni plouria, ni ventura ni nevava perquè seguien les restriccions de gasolina imposades pel govern federal i els dos quilòmetres que ens separaven de Perreux els vam haver de fer a peu d'arrada i tornada. De Baveux a Perreux per ~~un~~ ^{ample i avental} camí que travessava camps de sembradura i un enuixet bosquet. Ventura caminava endavant desgranant discursos mes o menys galants

viu a Lausanne sino a Friburg ^{seu} sede(?) del catolicisme
Suís. Jo no simpatitzava gaire amb l'illustre canonge

suposo que ell ^{la mateixa manca de simpatia} sentia ~~el mateix~~ respecte de mi. En ge-

neral, els catalans sacerdots o seglars, gasten una me-
na de sentit pràctic ^{que no s'adiu amb el meu ~~prejuici~~ ^{possibilitisme} del} que no els permet ^{perdre el temps}

amb gent ^{com jo. d. a mi, a ells aquell elevat sentit pràctic} que ~~ni pes un cent ni per altra~~ ^{la meua manca d'utilitaris - podem} ~~no els pot~~
me social, no em permetria anar-los al darrera

~~ésser útils.~~ bluny del país i en circumstàncies difícils per
a tithom, molt menys pels reis, és clar! - les distàncies
aquest sentiment de ~~real~~ ^{s'accentua}. No vull parlar
entre ells i jo s'accentuaven. No acusaré
el canonge Cardó per altra banda tan estudios, tan seri-

encara que en els seus judicis ^{moral i intel·lectuals} ~~potser~~ ^{massa} ~~passional.~~
^(rígids)

A la pensió on vivia Ventura i el volt d'una bona tassa
de cafè ^{entre amics} ~~voltat~~ ^{l'admiraven i} ~~compatriotes~~ ^{el respectaven} ~~el don-~~

rassen el canonge Cardó desarrugava l'entrecella ^{per a} ~~discutia~~

amb el seu ~~ex~~ ^{ex} alumne de llatí al seminari de Solsona(?)

* Explicava anècdotes viscudes prop de la família ex-real
amb qui havia dinat abans de venir a prendre cafè amb

misaltes. Deia que els seus implacables ^{i aproximats} ~~rarguments~~ ^{histò-}

sobre Isabel, la Catòlica.
sics ~~amb les seues~~ ~~oposicions~~ ~~accusacions~~ ~~entre Isabel la~~

Catòlica ^{en el si rítmic d'aquells Borbons} provocaven discussions i protestes. El canonge apro-
fitava l'ocasió ^{que la mostra respectuosa atenció li brindava} per a refermar les seves teories acusato-
ries contra la reina castellana. Entre nosaltres no m'hi

havia cap disposat a defensar la muller de Ferran el
catòlic que algú de la colla gosà tractar de Guineu.
Els més discutidors eren el canonge i Ventura. Jo no
m'interessava prou a la història per a discutir, i el ma-
teix em penso que els passava a els altres.

Algún temps més tard quan jo ja vivia a Neuchâtel
amb els de Montmollin, ^mGassel i ^mCarde venien a passar un
diumenge a Perreux. Madame de Montmollin i jo vam anar
a l'estació de Perreux a rebre'ls. Sortosament ni pluvia, ni
ventura ni nevada perquè seguien les restriccions de ga-
solina imposades pel govern federal i els dos quilòmetres que
ens separaven de Perreux els vam haver de fer a peu d'ànima
i tornada. De Perreux a Perreux per ^{ample i eventual} ~~improvisat~~ camí que
trovessava camps de sembradura i un enuixat bosquet. Ventura
caminava endavant desgranant discursos mes o menys galants

Tada de cançons catalanes. Veníem i jo cantàvem sempre a
l'us veus, com ^{en} el temps glorios de la nostra joventut ^{a l'úria i,} ell feia
la seva bonica veu de tenor i jo feia la melodia amb la meua
inalterada veu de soprano. Vam oferir la de baix al canonge, però
com que no teníem sol pes a ell li costava força improvisar. Tot
amb tot vam tenir força èxit. El concert ens donà a l'hora del
te i després del te ja calia somniar en amor a prendre el tren
per ~~Beveux~~ ^{Beveux} a Beveux i altre copa de veu.
~~Beveux~~ ^{Beveux}. Era l'hora del crepuscle i ^{el pla que} ~~la gran pla~~
s'esten ^{mont} del jurat ^{pins} al gran lac, era com amarrada de malen
el llog, tenia tons de nacre, d'una gran bellesa.
conia ^{els} conials sempre son tristos. Amb el canonge no ens
vam tornar a veure fins a Friburg en unes circumstàncies
especials. Era pel corpus. Friburg ^{l'úria} ~~el~~ cantó suís ^{més} catòlic,
el celebrava amb una certa solemnitat. Monjes ^{freres i} capellans
es passejaven en habit cosa riquerosament prohibida
en altres cantons de la Suïssa francesa. Jo anava a Friburg
invitada pel pare superior del ~~les~~ ^{les} seminari de missions
catòlics, un home extraordinari que vaig ~~perdre~~ ^{perdre} malen-
radament perdre de vista i en el qual penso molt sovint

amb un respecte i una admiració que rarament, potser mai,
no he sentit per cap sacerdot espanyol. El pare Forcla era
suís i havia passat quaranta anys al Congo ^{sent de missioner} ~~francès~~,
Havia viscut
en els llocs més apartats i salvatges d'orient immens terri-
tori i contava anècdotes molt sabroses del llarg temps
de la seva missió. Era quan jo el vaig conèixer un home alt
i prim amb una llarguíssima barba que es veia que havia
estat color de pastenaga i que llavors era quasi blanca.
Tenia una mirada amarede de bondat, d'intel·ligència i
d'energia i el mateix temps d'una humilitat
gloriosament evangèlica. M'havia vingut a rebre a
l'estació del tren on la seva alta estatura es destacava
pel damunt de la gran gentada que omplia les andanes
entre la qual munició de francesos, de castellans, de marins dels
navis de rebre un amic o un parent. Aquella vigília de
Corpus l'estació de Friburg Friburg em recordava ~~Spanya~~
^{qualquerella} ~~una~~ ^{d'Espanya} petita població també on vigília de Corpus. Vaig
prendre el te al seminari en companyia

del pare Forclà!^(?) Li vaig dir que volia anar a visitar
al q canonge Cardí en la residència on habitualment,
viu. El pare Forclà em demanà per favor que l'invités de
part d'ell a sopar amb nosaltres o a venir a dinar de
mà. "Em placria tant conèixer-lo!" va ategit. "Se' que
és un saví i una gran personalitat literària i religiosa."
El canonge em va rebre amb el seu aire fred i distant,
No demostrava cap alegria i jo, immediatament, em vaig
pena dit d'haver-hi anat. Rebudes em aquella ^{on} l'leben
el pap cròntge que sempre he tingut per abordar perso-
natges. Les paraules que va pronunciar en veure'm for-
ren "¿us sempre peçant?" Li volia contestar "un poc
menys que vintè senyor canonge". Però vaig contestar dient:
"Es fa ^{es pot senyor mossèn Cardí} ~~que~~ ^{es a dir} si no però més no es per manca
de ganas sino d'oasions. Vam sostenir una ^{superficial} conversa
versal ~~l'and~~ i tot seguit li vaig transmetre el preu del pare
Forclà. Desitjava conèixer-lo. Li admirava de llun i l'invitava
cordialment a sopar amb nosaltres. A quell vespre ~~de~~ s'opa-

siem el pare missioner: jo sols, demà el mig dia ja
hi hauria més gent perquè el director del seminari
de missioners ^{catòlics} invitava molta gent pel dia de Corpus.

El canonge Cardó se feu el desentes, ^{no va dir} No va dir ni si ni

no. Jo vaig comprendre que no vindria, fons dubte tenia

per, Déu podria el meu judici temerari, d'un spot frugal

a base d' un plat de verdura i cavi amb llet. "Que li

he de dir al pare Forcla?" vaig demanar. "Déu - li

que tinc molta feina" Pobre pare Forcla! El separ

era sociulent, digna del mes afamat i ~~est~~ surman

dels canonges. I l'esperit del missioner ^{on invitar el canonge} al meu pobre

antòndre ^{era} judici, molt més enlairat molt més fi i ^{espiritual} refinat

que el del ^{amb el seu orgullós refus.} savi canonge. Vaig dormir en un convent

de monges d'allo més exigides. Era una residència per

a estudiants i les cambres eren netes, confortables i fins

elegants. Me vaig llevar a quatre de sis per assistir a

la missa del convent i tot seguit vaig saludar a la reple

^{una dona amable, espiritual i sociable} surto. Ette volia invitar-me a desdjunar. Li vaig dir que

el pare Fords m'esperava. Vaig prendre el cafe amb clet
'les tortes emmantegades i enconfiturades bo i conversant
amb aquell home admirable. Em va repetir que li recordava
molt que el caronge Cardo no acceptés la seva invitació. Vaig
estar a punt de dir-li "Dels dos es ell el que hi perd més"
però no volia ferir la ^{seua} gran modestia ~~d'aquell sant home~~
i vaig callar. Era un dia de gran trèfec pel missioner.
Era la festa del cos de Deu, Era una gran festassa catò-
lica. ^{lluminosa,} La gran anima d'aquell home estava plena
^{de juvenil} ~~alegria.~~ Hauria volgut que el món sencer participés
a l'esdeveniment gloriós, que tots veiessin el sant sacra-
ment passar pel carrer sota el talem i que el perfume de
flors que s'escampava per arreu barrejat al perfume d'
incens purificava ^{de tots cristians o per visibilitzar} i sublimés ~~totes~~ les animes. Amb
el gorg i la xalassó d'un infant aquell home que havia
passat quaranta anys al cor de l'^{esquadró central} Imperi entre selvetges
que ^{ballaven danes moltes} ~~ballaven~~ davant l'altar mentre ell consagrava
vivia a Friburg, cantó catòlic i pecat de colloncia
viu a Corpus Christi. Desitjava que tingués el cos. Per

comú condició d'ex-epilitats. Mai no he pogut comprendre aquestes actituds poc cristianes poc civilitzades, com no puc comprendre el menyspreu envers un altre ésser humà i l'ànima; els actes del qual sempre resulten un misteri. En totor d'aquest respecte, renuncio a jutjar el canonge Cardó. Em limito a dir, perquè aquestes són les meves memòries i han d'ésser sinceres com una confessió, que jo al canonge Cardó ho; admirant ^{les seves qualitats} ~~per intel·lectualisme~~ no he pogut dedicar-li mai una sola vibració afectiva un sol esguard, una sola paraula d'amistat. Tot i travent desitjant estimar-lo com he estimat altres compatriotes.

Pulmonia

Yara em cal recular a la recerca d'altres esdeveniments importants de la meua vida d'epilectes. En tractar el cas del ^{en relació a mi} canonge Cardó he volgut seguir-lo del començament fins el final i estar així d'anar-lo explicant en fragments separats. Després de la mort del pare oconeguda en novembre

Nadal Soler:

de 1941 amb poca feina un any després de la pau espanyola que el seu pobre cor no va poder aguantar, jo vaig viure a Winkelnich sense poder trobar un treball fixe que em permetés cobrar un sou i viure normalment es a dir menjant i escalfant-me el mínim necessari. Suïssa, miraculosament o estratègicament en pau, voltada de països ocupats de resistències dramàtiques, ^{amb seriosos} de racionaments i restriccions extraordinàries no oferia gaires possibilitats per a un estranger ad huc si aquest estranger fruïa d'un dret de ciutadania iguals a qualsevol altre subjecte confederal. Les institucions internacionals funcionaven au relleu: els consultats o estoves romanien tancats amb un mínim de personal. Ningú no empenia nous. Ningú no pensava a ampliar el personal més aviat a restringir-lo. Jo m'havia d'accontentar de les meves lliçons: poques i mal pagades i de la meua col·laboració amb Vellmann: poca feina i pocs diners encara que moltes reverències, molts besamanos, molts "Chère Madame"

per aquí; chère madame per allà.
i molts compliments i felicitacions per la nova feina
però poquetíssims diners. Vaig agafar un refredat amb febre
i se m'hiva complicar el ventre. Charles l'ed m'envia
el seu doctor. Al refredat no li va dar cap importància
però se dir a Charles que el meu estat de debilitat era
alarmant. El meu cos no estava en condicions de suportar
una malaltia seriosa. Charles te v- dir a Frank, ^{i a René L'ontantín} Frank
a Monique. Monique a Margot. Durant una setmana
l'ho comien a dur-me aliment. Un avitars amb dues
boules de Berlin, l'altre amb una ~~cassola~~ carmanyola
amb patates ~~guisades~~ aparellades amb llard, l'altre unes
rodanxes de salami; i fins una ~~pot~~ ansat amb brou més
o ^{ompolles de ribs i galetes} menys gras. No em deixaven moure del llit, m'ali-
mentaven; tenien cura de la meua persona amb una ~~atenció~~
exidicilat d'infirmers honrats. Però això no podia durar.
Qui més qui menys feia un sacrifici i, com és natural
quan em vaig llevar i reprendre les meues lliçons ningú
no es preocupava més d'alimentar-me

El febrer del 42 vaig ~~patir~~ ^{patir} un ~~refredat~~ ^{refredat} molt fort.

Tenia el nas tapat i m'ofegava. Bo i incant-me ^{massa} ~~me~~

energicament em vaig perforar el timpan. Aquella vetlla
havia de venir René Constantín a prendre la lliçó de cas

tella. Va tenir la gentilesa de dur uns pastissos i una am-

pol·la de ri. Jo no estava ni per la gramàtica ni per les

llepries ^{augmentava per minuts}
llemneries. El dolor de l'oida ~~estava cada cop més fort, menys~~
~~devenia difícilment dissimulable~~
~~suportable i dissimuladora~~. Per no disgustar ni decepció

mar ^{aplys?} René Constantín que era un bon amic i un cor generós
per amagar el meu sofriment.

jo feia grans esforços! Parlava poc i no podia engolir ni menjar
ni ~~dissimular el meu sofriment~~. Sentia unes pun-
tes al beure. Sentia unes pun-

xades ~~trèmendes~~ agudíssimes orel·la endís, semblava que em

foradaven el cap. ^{via la veure d'un gran riuixot de}
Demi ~~començava a plujar-me la febra~~
pluja i ~~per~~ intenses esgarifances de fred.

Així que el meu alumne va passar la porta jo em vaig posar

l'abric em vaig embolcar el cap amb un mocador i vaig

baixar ^{En esser el error} ~~corre-cuita~~ l'escala. ~~via una fura d'assa de pluja~~

i em vaig quedar parada en veure que no gueria ni una

^{de pluj}
gota. Quel brogit de xàfec el tenia jo dintre el cap i

^{5 h}
així barrejat ^a la dolor cada cop més aguda ^{de l'orella} i a la

ventis que em feia caminar com embriaga
febra que amava pujant era causada una gran

Angoixa. ~~Però amb tot jo corria~~
~~Atenciosament vaig cercar~~ carrer de Mont. Blanc

anunt en cercar ^{de la} ~~una~~ farmàcia de torn. Vaig dir al
farmacèutic que tenia mal d'orella. que em donés

quelcom per ^{alleujar} ~~aliviar~~ me'l. Em va vendre un flaconet

d'oli: un compte gotes aconsellant-me de tirar-me les
hi sorint. Per a calmar els aguts dolors per jo li devia que

sopria m'aconsella de prendre comprimits de Saridon,

^{hores no més sovint i molta cseletri.}
un cab dues hores. Vaig ~~passar una de les mitja pitjors~~
això donar no calia que m'ho recomanes per que ^{la}
~~febre pujava i de calor el leit me'n va sobrar. Vaig passar una~~
de la meua vida. ~~Les penesades eren terribles tant que jo~~
mit de les pitjors

no tenia esma de tirar-me les gotes a l'orella. Em prenia

els Saridons un darrera l'altre amb un glop d'aigua

em tapava el cap amb la manta perquè em semblava

que la calor m'hiciera he' gemegava com un infant

un "ai" darrera l'altre i sempre amb aquella fortíssima

fressa de xafec ^{dintre el cap.} A la matinada em vaig abaldir. H mig

^{trèmende}
matí em vaig despertar amb una sed ^{trèmende} insuperable. Conte

niant a vint fressa de xafec però les penesades havien

desaparegut. Vaig intentar llevar-me pera fer-me una
tassa de te. En tenia una gran necessitat per que la febre
m'abrigava. Però no vaig poder arribar fins el fogonet de gas
les cames no m'aquantaven. Una i altra vegada m'asseia
al llit i anava per posar-me dempeus. No podia. Em man-
caven les forces. Finalment em vaig abandonar. Vaig perdre
la noció del temps. Afortunadament no havia tancat la por-
ta de l'estudi. Aquesta va girinyolar: Stengele i Grovelli
van entrar alarmats en no rebre resposta al seu "Per-
on enlar?". Els vaig reconèixer tots dos inclinats damunt del
meu llit. "Tinc set" els vaig dir "Feu-me te" suplicava.
"Tinc set" els vaig dir "Te donca mate" "Mentre Gro-
velli me'l ^{proporava i me'l} servia Stengele ja havia conegut a arisar Charles
i Alex i plrys i instantin
i René. Charles va arisar amb el seu metge. Després vaig dir
amb Alex
que parlava amb René. Xiuxueiaven en anglès a ^{amb Alex} pot des-
tancia del meu llit jo via els mots "pneumonia" d'una
"doctor" "clínica" "ambulància". Charles ^{sortia de l'interior} i René ^{plrys} ^{instantin}
meu llit. Im parlava en veu baixa i declarava
s'acostà al llit ^{meu} ^{per} ^{que} ^{em} ^{va} ^{parlar} ^{amb} ^{una} ^{clínica} ^{per}
me dolçament. Havia d'acostar a una clínica. Per

sava "Qui pagarà?"
que cap d'ells no podia contribuir-se en enfermer.

Jo necessitava cures que no podien ésser administrades
més que per professionals. ~~Jo no volia dir que no volia
anar a la clínica, però no volia anar
hi. Em trobava molt més bé que ahi. No
a cap clínica. Però ells a més la mateixa golfa de Winkel
em mouren de la gueta i
més entera d'ells més bé. No m'és calia per ells. Char
no em deixassin. Jo pensava en Charles, en ell, en Stenge
i "groveler". En Gabriel. Si jo no hi pensava perquè solia
l'honor que tenien a les malalties i als malalts. No obli-~~

~~der l'aportat de la mare de Dec. brotat. Jo pensava en
per a parlar-me més d'aprop ja que el jae
una de les germanes Bossel i vaig insinuar-ho a Constan
re i Gae'xi' d'Im, em ventava les qualitats d'una
tra. Aquest en veure la repugnancia que jo mostrava a anar
clínica particular comparada a les d'entorn i el
a una clínica, m'he de pagar de senells. Si havia posat
de Winkel i de la golfa. "Allí hi he metes i infermeres que tindran
prop del llet on veu saca i afectuosa em ventava les
cura de vos" "Charles i jo us anirem a veure cada dia,
cellències d'una clínica neta, tranquil·la, amb assistència
médica i infermeres a la mateixa disposició utilitzant per
no err manques als." "Després, deia Charles i jo us ani-
rem a veure cada dia. Sabent que esteu ben assistida
no faltarem. Si us deixessin sola aquí no podríem~~

viure d'angúnia? ^{Havia arribat amb} ~~Quan~~ ^{Assesava} l'ambulància
Charles ^{perquè} l'escelg amb els dos homes i la ^{lletera}
amb Charles René encara estava aferrat prop
del meu llit preguntant-me. Dos homes havien pe-
jat amb ulla i una lletera plegable. En un dir
Jesus em van haver embolcat en un llençol i ja
anaven escales avall. Em van instal·lar dintre el cotxe
ambulància i la veïna de la botiga on venien respalls
va xixir, ficà el cap per la finestreta i em va demanar
que tenia i perquè m'emmenaven en una ambu-
lència. Li vaig dir que anava a una clínica on s'oc-
parien de mi com calia. "Però, què teniu?" va seguir pregun-
tant ella encuriosida. "Heu que una pulmonia" vaig
explicar jo. En aquell moment em trobava bé. Res no em feia
mal i em sentia quasi feliç d'estar malalta i poder ésser
atèsada atesa per metges i infermeres com una ^{ciutadana} persona
qualquer en un país civilitzat. Charles va venir amb
mi ~~al~~ fins la clínica situada al cap d'arcuat de la
Serrate. El llit tot blanc i net estava preparat. Em van

posar-me hi una bossa de goma plena d'aigua calenta
Em van donar injectar oli alcanforat pera sostenir-me el
cor, ni explicaren l'inderna. Emancor Sembla que estava
a quaranta un de febre. La meua vida perillava
car tenia pulmonia doble i el cor molt feble. Tot amb
tot vaig passar una bona nit. Abans de dormir
me vaig tenir temps de pensar en Charles Ueli en Con-
stantenc amb un agrairment infinit. També vaig pensar
en Crocetti i en Stengle els meus companys d'operes
impoverizades al cafe' des bromures. Ells m'havien pre-
parat la primera tassa de te' que la meua terrible sed
demandava. La bondat d'aquest quatre homes em
bressava serenament abans de dormir. Y era feliç,
d'una felicitat inefable que la meua gran solitud
i la meua immensa pobresa viscuda coratjosa-
ment a la culla de Winkelried em feia apreciar més.
Ere feliç ho repetixo, immensament feliç. No tenia por
de la mort ni cap pensament imper envolava.

futur cadàver, aquell rostre pallid ^{orogós} com només es són
pallid ^{i orogós} els rostres dels morts o els dels agonitzants, amb
dos ulls misteriosament vius que no s'addeien amb
la mort. Vaig provar de somriure al meu cadàver
El mirall em va tornar aquell esguard ^{extrany} sobre ^{humà}
on, malgrat tot, lliuia una expressió xivriament iro-
nica: l'expressió del que no cree en la seva fi immediata.
Me'n vaig entornar al llit convencuda de la meua recu-
peració. Pas no em feia mal. només sentia un pes al pit
com si hi dués una llosa estacada. M'havia adonat que
malgrat anar en camisa de nit i descalça no tenia gens
de fred. La calefacció funcionava. Era deliciós! Vaig
evocar el fred de Winkelried amb les finestres tapades
amb papers clavats amb xinxetes al llac dels vidres inexistents.
Si'oli gelat, el dipòsit del water convertit en una
massa compacta de glac, la forta de resclosit i de misèria
que s'hi flairava i s'hi respirava - de dia i de nit amb les
finestres tancades i obertes... Winkelried em semblava tan lluny

com les illes del Pacífic on havia viscut també tres
anys. Lluny... lluny... infinitament lluny
com si ja fes mesos i anys que no hi viuria. Encara no
feia vintiquatre hores que m'hi movia de sed, que havia
volgut desalterar-me amb una tassa de te i m'havien
mancat les forces per a fer les cinc o sis passes que en
separaven el llit del fogó. Havors que no recordava
confortablement acotxada al llit em semblava impos-
sible haver passat tant de temps en aquella golfeta i no
solament haver-li passat sins fins assolit ^{hi} una mena
de felicitat. aquella que em feia dir a Charles Lee: "sóc
feliç de tornar a casa a primeres hores del dia i saber que
ningú no m'hi espera, que farei guinyolar el pa ^{de la} sense que
ningú em senti el pas amb un "Gràcies a Déu" ple de ^{retrets} ~~retrets~~
Soc feliç de passar-hi gana i fred sol sense que ningú
pateixi i per mi, sense que ningú em planyi ni em
tiri en cara no haver ^{estat} segut prou humil per anar
a fer cua a casa els poderosos que ^{potser} m'haurien

fet una almoïna amb aquell aire inhumana-
ment humiliant del que donna sempre rebre res a canvi
del que ha dat "Charles m'haic respòst somnient: "Reixò
son sentiments, d'home, mai no he oït cap dona declarar
me res de semblant"

A l'hora vinguda, metges i infermeres van prendre cura
de mi. El metge era l'amic de Charles, un jeune et
• un serui nacionalitzat suïss. Prenia la meua malal-
tia amb molt d'interès. No solament tenia cura de la
meua ^{afecció pulmonar} pulmonia doble sino de la meua sida espat-
latriada. Per ordre seua,
l'infirmera em va administrar per via beccal

les primeres dosis de sulfamides. Em era una noia amable
i eixerida. Em va confessar que no esperaven que passés
la nit. "Tan malament estava?" vaig preguntar. "Oh i
tant" féu ella, "El termòmetre marcava 41 gran de febre
i això que us el vam posar sota l'axella"

Cap a mig mati van començar a arribar les flors i
les visites. Stenple, Gorette, Charles Uet, Constantin, Frank

Chabry. A mig dia va entrar la directora de la clínica, una
dona competent i agradable. Em va dir "No sabia que troparia
litjàre un personatge" "Qui, jo?" vaig fer mimet. "Si vos & l'he
deixat posar a l'habitació totes les flors que veieu, però ~~no~~
~~no~~ ~~de~~ ~~altres~~ ~~N.~~ ^{que no goso posar aquí} han arribat d'altres. Tot el matí tinc
quem al telèfon interessant - se per vos. "No sóc ningú, vaig
confessar divertida" el que passa és que tinc bons amics"
Era cert. Aquests amics es manifestaven plenament
A la tarda del mateix dia ^{diversa per Grovelli o Simple} va arribar l'horizonte de Mont-
mollin de Neuchâtel, i al següent o potser abans no ho recorde
de ben bé, Ventura Gassol de Lausanne. En entrar
a la meua cambra va exclamar en to de feccia "Ja
veig que encara respireu. En veure tantes flors he
pensat que ja eres morta" "Encara no" vaig fer. "Grà-
cies a Déu" feia ell. La directora de la clínica estava ex-
traordinària de veure que jo tenia el cap tan clar i
gaudiva tant d'humor. Al vespre em va dir que tres
persones es disputaven l'honor, deia ella, de pagar

les despeses de clínica, de medicaments i de menjada :
Charles Uld : ^{Aloys} René Constantin en col·laboració, Madame
de Montmollin i el grup de catalans de Krausamme
Finalment van guanyar els catalans. Ventura Gas-
sol venia de Krausamme a veure 'm cada dia. Em deia
ampolles de Xerès i de Cognac perquè em reforçés bevent.
Marie Portes, cada matí arribava amb una cassa
o altra, també per a reforçar-me : galetes, pastissos
i ranci. Els sucs amics que el primer dia no tolerava
envent pent efecte, el pes del pit disminuïa, la febre
baixava i jo menjava i dormia bé. Cada nit l'infer-
mera entrava amb la pretensió de fer-me empassar
una comprimit, que li hauria assegurat la meua ab-
soluta quietud. Però jo la refusava perquè no em calia.
Dormia santament tota la nit i mai, en tot el temps
que ~~sig~~ vaig passar ^{en} a la clínica no vaig tocar el
timbre ni una sola vegada. No em feia mal res
ni havia de menester res. Els meus nervis es port

div que no existien. Tot em semblava perfecte i la
meva estada en aquella casa resultava un re-
gal de la Providència. Hi era feliç, com si en comptes
de patir d'una pulmonia doble hi hagués
anat invitada per un amic poderós d'aquells
que frueixen obsequiant una amiga amb una
estada en un hotel de muntanya: La meua
convalescència també semblava assegurada. ^{Aloys,} René con-
stantin m'invitava en nom dels seus pares a instal·lar-
me en llur villa de champel tot el temps que calgués
maria Portas que no va deixar ni un dia de venir
exigia que arribés a casa seva a l'apartament d'Anni
Sullin, on ja m'havia destinat la cambra del seu fill
Pierre ex company meu d'oficina en l'època Millais, ~~per~~
en aquell moment a l'estranger en viatge d'estudi
Madame de Montmollin m'invitava a Perleux
com ja he escrit en un altre capítol de les meues onomàsties.
El seu marit thorac estat momental director
de L'Hospice Cantonal de Neuchâtel. De les tres

perspectives la que més m'atrecia era l'armada
al cantó de Neuchâtel. Coneixia la població per
haver hi passat unes hores. Població i llac
em semblaven encisats. Del cantó, amb una bo-
na part de la carena del jurat, tot hom estava
d'acord en dir que era preciós. Vaig acceptar en
principi les tres invitacions. En sortir de la clínica
no vaig fer agafada del braç de Maria Portas. Caminar
pels carrers de Ginebra era molt més difícil i penos
que passejar pel jardí de la clínica. I encara fou molt
més penos pujar fins la colfa de Uristalwed on em
calia entrar a cercar roba i objectes imprescindibles.
Charles Uld havia guardat tot el temps de la meua
malaltia la clau de la burota i em portava a la
clínica les lletres de les meua mare. I qui no vaig
notificar la malaltia fins que vaig començar a anar
bé. Escriure des del llit de la clínica no era gaire
còmode tot amb tot jo havia demanat a Maria

Portes que em comprés una llibreta m'ho anava
escrivint tot d'impressions. Escrivia ajauda, feia uns
gargots difícils de llegir però em calia escriure. Si
no ho feia em semblava que no vivia. No recordo si
anava recordant de la guerra o si redactava la meua
novella "Six Espaves" que fou titllada de novella d'is-
candol per un editor ginebrí digne germà en moral
social, d'algun altre de Barcelona. En sortir de la cli-
nica ben estimolada en el braç de Maria vaig arribar
a Amstúllin sense esma de fer res sino jaure. ~~Hi~~ hi
vaig romandre uns dies. Maria tenia cura de mi, jo em
lleuava cada dia però ella em portava el desdormir al
llit. Jo anava del llit a la taula i de la taula al llit
sempre vigilada per aquella amiga meravellosa a
la qual més d'un cop he donat el nom de germana.
Perquè no solament en aquella ocasió sino en mol-
tes d'altres Maria Portas va ésser per a mi una
autèntica i amorosa germana, tant o més que

ho pogui ésser la engendrada pel mateix pare i la ma-
teixa mare. Després de la noeva estada a casa els
Portas on m'havia treballat igualment que a casa, vaig
anar a casa els Constantin. El programa ja era tot un
altre. Els Constantin formaven part de l'alta burgesia
ginebrina. El pare del meu alumne era el gerent i soci
principal de la important firma "Vacheron et Constantin"
fabricants de rellotges coneguda i reputada mundialment.
Habitaven una sumptuosa villa on vaig ésser cor-
dialment rebuda. La cambra que m'havien des-
tinat era digna de figurar en un museu. Tant
l'arnoblament com el ^{moblatge} moblatge, com ^{l'encatifa;} les ~~califes~~ gra-
vats que cobrien les parets, eren de la mateixa època
tan elegant, flaires de cera que en entrar-hi vaig
restar un moment sense respiració. La mare del
meu alumne de cartellà, ho vaig saber més tard, m'
havia cedit la seva pròpia cambra. Tant ella com
monsieur Constantin m'havien rebut amb una

cortesia infinita. A Taula m'ofereien el lleve d'honor i em servien la primera com si fos un convidat de marca. Tot això fet amb la gràcia i l'elegància propis d'una educació refinada que no ^{escolia} ~~estava~~ cert encarecament. Així com al costat del meu alumne jo m'hi sentia còmoda i ^{tranquil·la} ~~serena~~, a casa dels seus pares, no acabava de sentir-m'hi bé. No sabia com pensar-hi, no gosava emprendre certes converses, físicament hi reposava i m'hi refecia però moralment hi patia. Madame Constantino tenia moltes ocupacions ^{domèstiques i jo no podia ajudar-la} ~~domèstiques i jo no podia ajudar-la~~ ^{com feia amb Maria} ~~com feia amb Maria~~ i els dos homes, el pare i el fill passaven el dia al despatx. Infortunatament havien de treballar la terra del jardí obligació que s'havien imposats tots els seixants durant la segona guerra mundial: tots els jardins, fins als parterres que guarnien els ^{els monuments} ~~els~~ ^{publics i privats} ~~publics i privats~~ estan convertits en horts i even els ciutadans mateixos qui en tenien cura. Heu on hi havia hegut roses i gladiols, dàlies o ^{crisantems} ~~crisantems~~ ^{ja que} ~~ja que~~ ^{els} ~~els~~ ara s'hi feien patates, cebes ^{els} ~~els~~ mongetes i pastenagues.

Els de Montmollin

Després de casa els Constantins vaig arribar Perreux
a casa dels de Montmollin. Era en plena primavera i
El gran parc on hi ocupaven els divuit pobellons
de l'infant alguns ja costa amunt en les estriccions i
boscos de la senyalada del Jura, en centenars de malalts
mentals hi feien estatge. ^{Aquell gran parc consistia} ~~era~~ ^{una mena de paradís}
^{mig natural, mig cultivat,}
vegetal: arbres centenaris hi projectaven l'ombra fresca
i reposant de llurs ~~de~~ franquies. S'hi arribava per una
ampla avinguda vorejada de cireres. Quan jo
vaig arribar hi^{es} mostraven coberts de flors, mils
i milers d'ulls vivien en els frondosos arbres i en
arribar la nit baixaven els grans vells ^{nocturns} ~~substit~~
~~es~~ que vivien en les atapeïdes bosqueries veïnes
Aquell lloc, realment magnífic, formava part de la
contrada que s'estén des del Jura al gran llac, el més
vest dels llacs suïssos ja que el llimen banya també
la Savoia francesa el Constança l'alemanya i el ^{del Sud} Ma-
jore la italiana. Havia del nord.

Al ~~pare-jardi de~~ Perreux hi manava en qualitat de gran personatge
^{cap.} un jardiner diplomata, home de poques paraules, de
gran diplomàcia - política i de grans ^{conocement} ~~plantes~~ ^{vegetals} botànics
~~no~~ artístiques i ^{pràctiques} jardineres. Duia un nom alemany que
no recordo, la fonètica del qual en francès feia
Prely o una cosa semblant. Aquest jardiner remarcable
entre altres moltes habilitats i mèrits tenia el de canviar
d'aspecte el jardí quan venia a visitar l'establiment
algun personatge de marca, principalment si es tractava
d'un conseller d'Estat i pel damunt de tot, del
conseller d'Estat del qual depenia el gran i magni-
fic "Hospice". Quan Robert de Montmollin en fou no-
menat director i va prendre oficialment possessió del seu
càrrec jo ja era a Perreux i tot el que passava a diem-ne
la casa, és a dir la residència del metge en cap i els diversos
pavellons ~~que~~ plens de pobres malalts mentals que en
depenia, m'interessava apassionadament. En primer
lloc, els de Montmollin, marit i muller i dos fills

m'estimaven i em distingien amb tan d'afecte i admiració que jo em trobava a casa d'ells com mai m'havia trobat encara. Confort, aliment, visions formoses de la naturalesa i pel damunt de tot, amistat, intel·ligència, comprensió i poder afeció i tot perdut durant una llarga temporada, crec que els de Montmollin em van estimar i amar. Després, les circumstàncies van venir estranyament a reprendre aquesta amistat que havia estat meravellosa, el record de la qual perfuma inmarcesciblement una bona part de la meua vida. A aquella primavera especialment extraordinària a mi ^{em} semblava ~~una~~ un somni meravellos. Monsieur Frely desentaforava del seu hivernal (?) plantes ^{exòtiques} meravelloses que tenien viscut amb calor artificial els llargs mesos d'aquella regió considerada com una de les més fredes d'Europa. Semblava per això d'encanteri que aquella herba morada, veïnada pel ves i el fred de la neu ressorgís

Triunfalment de la Terra verda, tendre, suau ...

Aquí i allà els porters tractats per monsenyor Breuly

es transformaven en autèntiques meravelles: buïes

i clematites (?) capucines, margarides

formaven corones, pinnells, piràmides de diferents colors

i aquests colors eren vius, alegres, frescos i nevicolats...

Durant algun temps em vaig sentir tan feliç, que em
creia que somniava. La meua vida havia pres un caient

^{ben} ~~tan~~ esposat al que havia viscut fins llavors des del final
de la guerra d'Espanya. El pare, ja difunt de Robert de

Montmollin havia tocat el violoncel. L'instrument no
mania en el seu estrob (?) Van desentfundar - le, posar - hi

cordes noves, afinar - le i l'intonelle de Montmollin de la
familiament trinar com en el poema de Ronsard, va

començar d'acompanyar - mi hi al piano. Era un esplèndid

piano de cua un Erard (?) o un Steingway (?) no ho re-

cordo. ^{ben} Ella era una bona pianista encara que

desigera. A certes èpoques sembla que estalvia del cor

Seriosament a la música, altres a les lletres.

Evo, és, penso, mentre escriu aquestes ~~lletres~~ memòria,
una dona intel·ligent i sensible amb una bona dosi
d'instrucció, deavors operacionada entusiasta i fins
en els seus sentiments amistosos. A més a més, a l'
època que ja vaig anar a refer-me a Perreux, una dona
elegant i bonica. Els ^{de} Montmollin, marit i muller, es
taven ben engrasats amb mi. En aquell lluminós mo-
ment de la meua vida, l'admiració i l'amor dels de
Montmollin em col·locava en una ^{posicio} situació excel·lent
vetina del confort i la despreocupació. A Perreux aquella sortida
p. primavera del 1943 ^{oblidava} la Guèrra de Winklerried amb els seus vidres trancats
les seves pedres ^{invencibles} ~~incombustibles~~, la seva llum opaca
^{que venia} ~~de fora~~ del nord de darrera un edifici més alt estant
la companyia de les rates, l'escassetat d'aliment, el
fred, la solitud, tot desapareixia darrera els cirerers
florits del gran parc, amb el ^{la taca} ~~pat~~ seu del gran
llac i les boscuries juràstiques al darrera. I, sobretot,
l'amor i la preciosa amistat dels de Montmollin
als quals jo devia, no gens menys que aquell ~~tr~~

midable conri de vida. Durant la primera època de l'
actuació directorial de Robert, ^{de Montmollin} alics moulahe - form sobre
que li havien donat els seus companys d'universitat
: li havia restat ^{familiàriament} per sempre, a Perceux hi havia una
cuina central, una famosa i vastíssima cuina com-
parable a la d'un ^{gran} hotel que ha de donar menjar a unes
cinc-centes persones. D'aquestes cinc-centes persones jo n'era
una i no de les que menjaven menys. El menjar ve-
nia de la cuina central en grans i fondes cormanyoles
A la cuina particular del metge-director, sonava un
timbre elèctric, volia dir que baixessim el passa-plats
ascensor. El menjar de primera classe, tot calent i a punt de
d'empassar ^{menjar}, pujava automàticament. ~~A la cuina~~ ^{per la cuina} el ficavem
en un forn elèctric on es mantenia a una bona temperatura sense cremar-se ni assecar-se
peraltes. Podies esperar l'hora del dinar i del sopar
Es componia de ^{de vedella o de porc} carn, ^{peix} de llac, caca volatena
i llegums i verdures de l'hort cantonal. Tot abun-
dant. Les preparava tot un cuiner en cap aco

triac responsable dels plats servits no solament a la
taula del director sinó ^{a la dels} ~~als~~ metges ^{ajudants} ~~de~~ ^{la de} ~~de~~ ^{ad-}
ministrador i contable, ^{la} ~~als~~ infermers, infermeres, ofi-
cients de despatx, de secretàries, dactilògrafes, ajudants
de jardineria, fusters, fusters, pintors i electricistes
perquè de tot hi havia en aquell important esta-
bliment mèdic de l'Estat de Neuchâtel molt
més poblat que centenars de pobles amb ajuntament
i paragonia protestant i catòlica
D'aquesta nova manera de vida jo en fruïa ample-
ment. Tot era nou. Tot era ^{bonic} ~~bonic~~ i confortable com un
somni. En poques setmanes vaig augmentar ^{considerable-}
de pes. Semblava que em bufaven! moralment no volia
^{recordar ni}
creure en la existència de Winkelried, en l'agre passia
d'aquella gèlfa, en les precioses amistats que m'hi ha-
vien ^{fet companyia} ~~acompanyat~~. en les hores dolces i amargues que
hi havia passat i que ja no vivria mai més I. Llavors
encara no ho sabia que Winkelried no hi vivia mai
més. Moulache i Trimon es trobaven també en

companyia meua. ^{Per altra part,} ~~si~~ ^{utilien com jo} treia el ventall de
penes fet que si ha demostrat ésser molt important en la
salut d'una persona, Toimon, deia Moulache, s'hauria
trobat molt sola sense mi en aquella mena de
desert convertit encara en més desert gràcies a les
① restriccions ② rigoroses ③ de benzina establertes pel govern
federal que no permetien utilitzar cap autò ni per anar a
la població més propera; Beuex on Boudry, s'ha
vien de fer dos quilòmetres d'anada, i dos de tor-
nada. A la pregunta si em volia quedar a
Perreux a viure amb ells, vaig respondre de
seguit que sí. Llavors Moulache en una sessió
de consellers d'Estat va proposar-me com una
mena de mestra de cerimònies. La seva co-
posa sola no podia atendre els invitats ofi-
cials que sovintejaven. El director matge, no demanar,
cap sou per a mi solament la manutenció, l'estatge
me l'oferia ell. El consell d'Estat em va acceptar i jo

vais anar a Ginebra a liquidar la Golfa de Winkelried.

Joan Van Borchem no volia oir parlar dels seus mobles.

me'ls regalava tots. Guy d'Ingoeville no n'hi tenia

ja cap i si alguna cosa hi tenia ^{no s'interessaven} hi renunciava. Els

de Montrollin m'havien destinat una bonica ha-
bitacio d'angle, ^{amb una gran finestra a llevant; una altra d'igual al} ~~comi de~~ ^{la} ~~residencia~~

directorial, me la van fer tapissar d'un bonic paper

gris-perla, on les pintures ^{signades} de Ingoeville, de Gorette

i de Stengele es destacarien millor. El gran llit diva

de Winkelried no hi anava bé, era massa ample,

Guy se'l va endur pel seu nou taller estudi; Jo vaig

conservar el canape Louis-Philippe i les dues preu-

taules antigues, també ~~la~~ l'escriptori ^{imperial} de Luis XVI

on havia escrit tot el temps que vaig comandar a

Winkelried. Amb aquest mobles realment bonics a ~~excepte~~

excepte de l'escriptori que no sabia gran cosa però era

útil, vam moblar la meua cambra, Els Montrollin

hi van ^{per} posar un diva-llit molt més estret i estètic.

ment la cadira va anar a saure a casa del porter o
més ben dit, a casa de la seva dona perquè ell s'havia fet
fmedis. Temps ha que vivia en algun altre cantó suis
fugint de la justícia de Ginebra. La pobre dona va opo-
fitar ~~la cadira portònica~~ i també ~~el fogonet de gas~~, la xemenieia pa-
risenca, el cubell de rentar la roba; alguns atulles
de cuina. Després d'aquesta operació, vaig tancar la
goifa de Winkelried que havia acollit tants personatges
i molts altres per ser menys il·lustres però igualment interessants ^(amb)
i sense complir algun delinqüent, algun pro-
tutats protegits pels grans mestres de la farandula turca
que m'havien recedit en l'ús de la Sella, un període de
sepuel i des vaig lleuvar al porter, (l'història
les claus)
d'aquell antic taller de rellotgeria sentí clausurat
tres anys m'hi havia estat jo des de final del 39
fins la primavera del 42. Un període dels més difícils
elhora que interessants de la meua vida. Estic convençut
que si no hagués viscut més que aquests tres anys
ja no podria dir que no havia viscut. Tampoc
no podria dir que no coneixia el món i els ho-

mes que el poblaven. Per Winkelsied haurien desfi-
lat personalitats com la de l'escriptor francès Albert
Singeria íntim amic de Max Jacob i com el one
mie sexual de les dones. Sacha Pi. Toïff el futur gran
autor de teatre i de cinema, la seva germana Ludmilla
Pitoïff, ^{Pitoïff} també actriu morta tragicament negada en un accident
d'automobil, Peter Carnarum, oficial escocès del regiment
de la reina escapol d'un camp de concentració ale-
many, Charles Uel poeta anglès representant de Sud-
Africa a la Societat de Nacions durant la segona guerra
mundial. Prud'hommeau poeta francès resistent
refugiad a Ginebra fugint del S.S. alemany, Guy
d'Unquerville ^{el nom del sud, segons Juliette d'Inguerville data de 1908} pintor molt remarcable ^{de Sevilla de conquestador}
en plena carrera triuñfal. Joan Van Barchem
^{bisnet de Netter Netter} ^{o rebarnet} i l'última esposa de
el pretès descendent de Maria Tudor la reina pro-
Felip segon d'Espanya, enemic de religió de la Fran Si. abell
anti protestant ^{esposa de 1700} ~~esposa de 1700~~ ^{esposa de 1700}
de Filip segon ^{d'Herberg} ^{rei d'Espanya} ~~de Valtes~~ ^{de Netter}, el jidano
Antonio que amb el seu cantle-judo ^{de mirayes} pic ~~plorant a~~ ^{plorant a}

1. la vigilància
~~coll vigilants~~ d'un boig pacífic. Amb la pinet-
tra oberta hom via el cel (?) massal dels ànecs

barriat amb l'au^{exaltat} del boig que els
fent una inútil guerra als còrps. Odiava aquells grans nels ne-
gres que volaven i creaven sistemes d'armament del tot. H'ha-
ria pogut matar un, no sé com; havia penjat el seu cadaver d'
una branca on s'habitava com a trofeu. Penseu que s'imaginava
representar un paper heroic com a capità del marcat d'arteco
mes enllà del jardí mirant plana enllà, es veia

2. herba tendra dels pasturats, després ~~veia~~ la
línia del tren de Neuchâtel, més enllà terrenys

herms o
plantats de tabac a ~~herms~~ (?) després la Tala suau del

blau-grís
llac més enllà turons i pujols coberts de verd i encara
mes enllà, molt més enllà, ^{ja passats els límits} ~~després del cantó~~ de Neu-

châtel, en ple cantó de Berna, els Alps centrals tot l'any
amb neu; que els dies serens d'estiu i de tardor es eta-

llaven damunt d'un cel infinitament blau. Aquesta
visió de la qual mai no m'hauria cansat, al-

ternava amb la molt més severa. malencònia
dels boscos juvenescs que comencaven al límit

del terreny de l'Alsàcia, atapat, ombreus, silen-

^{impressionants} sistemes selvics encantades. Camins forestals pu-
^{comunals:} javen planejaven, s'entrecreuaven i es separen-
ven en totes direccions. Però al cap d'una estona
de caminar - hi jo sentia una mena de calfred
Aquella atapaïda boscuja juràsica semblava no tenir
fi, mes de quatre hores m. hi vaig passar un dia sense
trobar una clariana per on atalaiar la plana entre
la serralada del jurc i el llac de Neuchâtel, on tot de
xarbons vilatges s'escampen la qual a travessen com

una llampes els ràpids que mai no s'hi aturen, en
aquest llogarets. En aquells boscuja juràsiques us tropeu amb isards
esperats que no han tingut tractes amb l'home i us esgarden fixament
Però sense cercar la malencònica. Solitaria veur
abans de desaparèixer en quatre solts botes fantàstics

de les atapaïdes arbredes la descoberta del país s'ana
2) voltant voltant un dia vaig descobrir l'osari: pilot d'ossos humans
s'acumulen esperant i potser que els interessin. Se caps no m'hi haia
va realitzant. Homes donant voltant pel país de l'Àfrica
sens dubte en el laboratori de la casa beidaven els cranis dels morts per
analitzar els cervells.
amb les seves amples aringudes engravillades i

vollades de vida muna de plantes, m'arribava fins el
ementiri que era una joia de malencònic repos.

Era fosc com un somni i jo a voltes, somniava

en marir - me nomis pel zoig de reposar allí

sempre més (l'omplir el paràgraf)

També m'arribava a Bevelux que era un poble

alegre de vinyes a les ribes mateixes del gran llac

Y també a peu vaig descobrir el vell ^{lloc de naixença del terrible marxat} Boudry ^{original per C.C.} tam-

ple d'un enús d'ancianitat. Per anar-hi s'havia

de travessar el pont sobre l'Areuse i no ~~es~~

podia mai tirar endavant sense aturar-se ^{en aquest pont, recolzar-me a la} ~~me~~ ^{barana} ~~de l'escol~~

lar la profunda i sorda remor de les aigües que bai-

xaven ^{rebents} impetuoses i remogudes en cerca del llac on

anaven a aturar-se a barrejar-s'hi. [explicar en un

altre lloc l'excursió a les sorres de l'Areuse] A Boudry hi

viu Herman Hauser el ^{de editorial} fundador i director ^{"A} de La Bacon-

nière. Viu en un vell casal amarat de poesia,

era, és encara en el moment d'escriure aquestes me-

mòries, un home simple, noble i generós. Sempre

estava enfonsadíssim però si podia dedicar-me un

moment ho feia de gust. Alguns anys més tard anà

dos o tres cops a Barcelona ^{a representar Suïssa en un concurs d'edició.} i allà em vam tornar

a veure. Hauser pujava voluntàriament als sis pi-

que menen al meu col·lecte
Sos de casa sense recordar-se que era un personatge
oficial i dennis, editor. Tampoc no semblava recordar que jo
era escriptora possible candidat a ésser editada; que
calia mostrar-se desdenyós amb un autor com no
hauria deixat de fer-ho un editor català en el seu lloc.

Hausser admirava la meua mare i l'ambient de la
milia que es respirava a Flúvia 4. Era o millor fill
és un sentimental i la seva amistat amb mi passava
pel damunt del seu ~~prop~~ paper social d'editor, enemic
declarat del 3 autor, a menys que es tracti de negoci. Perquè
per ell l'editor enorme que podia guanyar diners amb
un autor, oblida la inferioritat social d'aquest i
la seva puríssima importància per a rebaixar-se
fins el punt d'ésser cordial amb un membre
d'aquell terrible ramat de letres bruts que ^{volen ser editats} voldrien.
que volen ^{moralment} convertir-lo ^{contra} els peus, el ^{home} pobre, i ^{ha de defen-}
sar. ¹⁰ Herman Hausser no ha tingut mai por d'
ésser amic d'un escriptor novel·lista ni ha

pensat mai que jo podria abusar d'aquesta
amistat, volent encolomar-li una novel·la
llavors que jo anava a peu de Perreux a Boudry
i entrava al vell casal per a ^{trocar} ~~entrevistar~~ amb
Hauer i fer-li una xerradeta, jo estava do-
nant els darrers retocs al text del meu llibre
sobre la guerra d'Espanya. No pensava pu-
blicar-lo perquè sense haver-m'ho proposat
aquesta obra resultava una acusació indirecta
contra la ~~república~~ ^{malauradament efímera} república espan-
yola, a la qual, un cop vençuda, i destruïda pels
nacionals, jo no considerava gaire elegant acusar
no quedar-^{se} fàcilment ~~acusant-la~~. La me-
va manca d'opportunisme, malaltia que ha estat
la causa de la majoria ^{de les meves desvantures} dels meus mals, em
dictava l'abstenció de publicar aquell text escrit
dia a dia a l'anera guàrdia de la guerra civil
espanyola, text estrictament, rigorosament veridic quasi
foto gràfic d'alguns episodis prou sintomàtics del

gran drama espanyol. Parlar del vell i interessant Boudry i no parlar de Hauser no m'hauria estat possible. Boudry, prescindint de la importantíssima casa d'edicions: "à la Bacornière"; d'ésser el lloc de neixença del terrible revolucionari Marat, és una població interessant. Ho és per la seva situació privilegiada per la seva velleïria venerable; històrica pel seu veïnatge amb el gran llac; la ^{preciosa} població de Neuchâtel... Més de tres anys de viure-hi a solament dos quilòmetres, de passar-hi centenars de vegades per agafar el tranvia elèctric que mena a la capital del cantó, ^{de tenir-hi uns anys eternals} me l'han fet particularment apreciada. — Penne comptor Boudry.

Excursions amb Madame de Montrollen

• sola en vaig fer moltes aquelles ^{primeres} i estivei que vaig passar a Penne. Una de les més memora-

bles és l'anada a les gorges de l'Aruse. Aquestes gorges s'estreuen segons a peïns indrets d'una manera espectacular i m'he la sensació

que les roques cada cop més properes acabaran
per empresonar-te. En un doll d'aigua s'hi amueja
pel mig i el camí de l'excursionista es fa cada cop
més difícil. Petets pontets de tronc d'arbre el * tra-
versen aeri i alla, a voltes rectes, altres voltes al
braix. Es veuen tallats en la mateixa pedra
hi menen. Per evitar un possible perill ^{de}
rellis cada aquets pontets porten unes cordes
a guisa de baranes. Sorint la torrentada des-
pareix entre l'amb ^{granitic} ^{o calcari que se'n fa.} ^{les parets rocoses de la} ^{grotta} ^{però}
gorja enrojat que s'estremy però
la veu de l'aigua no es deixa mai. Aves pro-
funda i sorda em un murmur, altres fressosa
i aixordadora com ^{d'una multitud voladora} ^{amb} ^{clam.} ^{Tota} ^{visió} ^{de} ^{l'arcu}
des dels escabrotos marges varia entre un torrent
blanc d'escumals, a un gorg verd com d'una lle-
genda escocesa de les que e' inoblidable Peter em contay
assegut als meus peus en un crisi, a la sulfa
de Winkleried

Berga - Lerchs

Fígols - Saldes

Corsol - Coll de Goll,
Josa de Cadó

Uixent - La Coma

h. Llorens de Morunys
Terminis, Rusa

des cahiers
de cahiers

150
34/4

~~batalles amb victòries~~ ^{geotes suïsses} ~~suïsses~~ ^{victorioses} ~~guerreres~~ ^{de llurs llibertats} ~~lluitades~~ ^{contra l'ambició de}
que hi va deixar la pell.

Carles el Temerari: Aquesta evocació em fa pensar

~~en l'aire superior: burla que prenen alguns a -
on alguns ells no es ^{hi hiberna} ^{una s'aprecia} més que forma i rellejos.
Pais de vapors, desena superficialment; s'ho miren
tolans en parlar de Suïssa. Suïssa, un petit país
malament aquests catalans. Suïssa és un país més~~

~~més petit que Catalunya fundat per tres camperols~~

~~que estaven tips de les exigències, abusos i injustícies~~

~~de tres grans ^{austriacs} senyors veïns tres cantons, Schwitz del qual ve~~

~~el nom de Suïssa. Uri; Unterwald. Tres camperols juven~~

~~morir o esser lliures: funden la confederació.~~

~~tenen fortaleres altres que llurs escarpades muntan~~

~~yes: llurs estretes gorges es defensaven amb armes pri~~

~~mitives i pedres dels ambiciosos i cruels senyors~~

~~germànics que els tenien dominats~~

~~el qual desde 1291 és ^{no gens menys} un país lliure: pacífic que~~

~~no ha guerrejat mai per a conquerir nous territoris~~

~~sino per a defensar la ~~seua~~ llibertat del seu. En~~

~~1291, els tres cantons primitius, ^{d'aquest lloc el nom a Suïssa} Schwitz, Uri i Unter~~

~~Salden es revoltaren contra els grans senyors austriacs~~

els comtes d' Habsburg i de Zúrich i altres senyors
feudals d'aquella època que els oprimien. Els tres can-
tons primitius formen la lliga perpètua origen de
la Confederació ^{Helvètica} de pobles ^{o sia dels helvetes} que avui està formada per ^{habitants del país} ~~fundadors~~
~~antigues~~ ^{països} existents no conquerits ni per les armes ni
per la política d'usurpació sinó per la voluntat d'
altres pobles. d'unir-se Aquests altres pobles alemanys
francès, italià i romanesos (?) s'apleguen al volt de
Schwiz, d'Uri i d'Unterwalden agrandint aquesta admirable
unió de nacionalitats diferents, on cada cantó parla la
seua llengua, oneja la seua pròpia bandera, dicta les seues
propies lleis ^{cada i a} ~~respectades~~ per tots els altres.

Perdoneu que en escriure les meues memòries deploxi aquesta
actitud de molts catalans respecte de Suïssa. menyspreu
els seus majestuosos i variats paisatges, menyspreu d'aquella
païsa que sembla i felicitat i que no ha estat adquirida i
mantinguda sense el sacrifici de moltes vides i sobretot
d'un sentit polític ^{un coratge} ~~que tant se bo tinguessim~~ ^{o haguessim tingut} (els catalans

Però tornem al meu cas particular i a la benaurança física i moral d'aquella primavera, estiu i tardor, els primers que passava a Perreux. Quan ~~he~~^{havia} passat tres anys seguits de gana horriblement dissimulada i tot d'una us trobeu assegut a una taula ben parada, no em fracteu de materialista, el món pren una altre color. I a Perreux no era solament la taula era el marc que m'envoltava, era el moblatge, el paisatge, i pel damunt de tot el meu entusiasta agraiement als montanells: la flaire d'encerat del parquet que llueix com un mirall, el cel, els arbres i les flors que ~~es~~ s'estalciaven desde qualsevol finestra, les boniques plantes que el jardiner posava al menjador al sol, a les nostres cambres... les senyorettes, joves boniques, vestides com senyorettes que no parlaven el francès sino el ~~seu~~ schweizerdöcht(?) i romanien en llur cambra bo i cantant romàntiques cançons en aquella llengua que jo no coneixia alguns mots de la qual.

em feia explicar per elles, el "clar de lluna" de Debussy
que Madame de Montmollin escoltava al piano hores
i hores, ^{el record suau i liric de} les melodies i el ritme al qual jo no puc se-
parar del ~~l'excel·lent~~ record d'aquella miraculosa resurrecció
de la meua vida. De la Golfa de Winkelried petit in-
fern de la meua vida d'exiliada passava al paradís de
Perreux. Assaboria aquest paradís molt millor que
si hagues sortit d'un món coment per a entrar-hi.
Tres anys de Winkelried, m'havien preparat a assabo-
rir més opíporament la vida amable i confortable de
Perreux. El que demostra que en el fons de cada un de
nosaltres: bohèmis, vagabunds, anarquistes, hi ha un
burgès. Aquest burgès, otegat, oprimit, anulat per les cir-
cumstàncies de la vida sorgeix i s'agrandeix, a voltes
fins i tot s'agrandeix, quan les circumstàncies li ho
permeten.

La meua existència a Perreux s'anava organitzant
El petit Jacques de Montmollin que ara ja és casat i

pare de família era el meu gran amic. Sortien
plegats a passejar per la camins enlla ^{del pla cada} ~~de la gran plan~~
carré de Beveux o de Boudry
a voltes jo empenya un cotxe, altres aconse-
guia que el menut que era mandros de mena, camin-
nis agafat de la meua mà, ha ^{maria - Jeanne} ~~mena~~ ^{tra} uns anys més
gran i molt menys amiga meua que Jacques. Jacques
i jo ~~com grans amics~~ passàvem moltes estones
plegats. Cada dia al vespre jo el banyava i el ficava
al llit. Ell m'exigia un conte abans de dormir - se
El conte jo l'havia d'inventar i la memòria de
l'intelligent minyó m'obligava a fer un esforç,
renovat d'imaginació. Cada dia calia un conte
nou fins que en vam tenir un gran repertori: Jacques
jo tenia els seus preferits: "El papà Nil motorista" "Els
lladres estafats" "L'àngel que feia d'infermer" i alguns
més que no recordo ^{Et vailet es va acostumar} ~~potser en algun~~ ~~repertori~~
a demanar el seu conte amb el títol que li
Entre els mil i uns contes que jo havia inventat per a ell 7. tenia
els seus preferits ^{els seus preferits}
hàvem posat: d'element angèlic li feia molta de gràcia

perquè els protestants, en la qual religió els Montmollins d'avis a nets havien estat educats ~~no~~ prescindien de l'element "àngel" element força interessant / poètic per inventar històries infantils. El petit Jaques de Montmollin s'afecionà qui-sap-b els àngels, i aquests barrejats i combinats amb els papès reis i els Sant Nicolaus més o menys ^{a voltes usaven agions -} motoritzats formaren un bon conjunt de personatges dignes de figurar en una antologia infantil. Jaques vivia amb passió les històries que jo li contava, ^{i ell es identificava tant d'actor únic.} emprant aquell terrys de vent que el francès no admet en la ^{conversa} ~~conversa~~. ~~El~~ petit Jaques ~~representava els contes que jo el havia explicat~~ i els personatges ~~de les seves representacions usava el mèrit perfecte~~ ^{temps passat} ~~van emplenar~~ aquell ^{temporal} enfatic i pretencios ~~temps~~ del passat que hom desitja i escolta en les comèdies clàssiques franceses. "Vous êtes mon ^{pire} ennemi" ^{"Quand} nous allâmes chez le prince mon seigneur ^{tant} qu'elle fut mon ange" "Jaques, a quatre anys, em va demanar d'ésser la seva esposa. ha demanada va

les tipres, les busques fluorescents, la hora no podia
llegir-la perquè no la sabia però ell afirmava amb orgull

"Je vois l'heure" Em demanava "quina hora és?"

"Les vuit. Hora de dormir" deia jo. "for les vuit" repe-
tia ell però no tinc son. Contam una història"

La nostra entesa matrimonial va durar poc.

Tot d'una Jacques va descobrir que també es po-
dia morir amb les minyones. ^{En assabentar-me} jo vaig demanar

tot seguit el divorci. Jacques no es volia di-
ciar.

Volia tenir varies dones amb el qual no
diferia gaire dels homes fets i fets. Però jo vaig

assegurar-li que ja no era el meu marit. D'

avís en seriem tota la vida però el nostre ma-

trimoni ^{restava anul·lat} ~~havia acabat~~. Ell ho va acceptar almenys

despreocupadament. No em va tornar l'aliança ni
el rellotge tampoc no ^{l'anell i el rellotge va servir de fan}

jo no vaig exigir-li ho. Aniat ~~se~~ va perdre ~~se~~

Jacques ja no era marit de ningú ni de les minyones
ni més. I aviat també va sonar l'hora que

d'amar a escola. Jo tenia prop de sis anys, i el pare
d'un nen suís que ha fet o està per fer sis anys i
no va a l'escola és processat i empresonat. Jacques
havia d'amar a l'escola ~~de~~ comunal de Boveux. Ha-
via de fer ^{a peu} dos quilòmetres d'anada i dos de tor-
nada. Tenia una mandra infinita de canui-
nar. De bon matí, la seva mare agafava la bici-
leta el feia asseure a la barra del quadre i l'acom-
panyava a l'escola. Jacques havia de formar sol i a
peu. Jo solia anar a trobar-lo pel camí i sem-
pre el trobava roncojant. Arrosegava mandruca-
ment els peus pel camí, s'aturava a ^{arrognejar} collir una
floreta comperole, a contemplar qualsevol insecte, a
collir una pedreta, a somniar... Jo el veia de lluny
el camí era sempre desert i la figureta solitària
de Jacques amb el seu senatxo(?) a l'esquena i el
seu avançar d'un pas vagabund m'interedia
m'hi alçava a clagues gambades i l'agafava

de la mar. "Hala! Hala que es tant i vol ploure!
El vailet es feia pesant, em seguia per força
Tot d'una s'aturava, se'm posava al davant
adreçant els braços cap els meus "Porta'm a coll"
"y ara" cridava jo. "No te'n dones vergonya. Tot
un home que torna d'estudiar" Ell no es mo-
via, s'arrapava a la meua cintura. "Porta'm a
coll!" "Porta'm a coll" A vegades jo em deixava
entendre i l'agafava, ell em posava les cames
al volt de la cintura, els braços al volt del
coll, el cap ~~se~~ recolzat a la meua ^{no} espatlla d'
esquena a la marxa. A mi em costava avan-
çar amb aquella cospe col·locada així. ~~Per~~ Adesiant
es veia la silueta d'un camperol que cami-
nava devers nosaltres "Baixa corrent!" deia jo a
Jaques "Ve un home pel camí, que diu si et
veu a coll meu." Quina vergonya! "Alavors
per moro la seva dignitat d'home i de col·legiat

Jacques baixava i em seguia a peu de mala
gana. Arrivarem tard. Ens ~~reien~~ amb aenyx
Però ningú no se m'adonava. Monsieur de Mont-
mollin romaní al seu laboratori: tan indiferent
a l'hora com el seu fill, Madame de Montmo-
llin tocava ~~Debussy~~ El clar de lluna de Debussy al
piano. Petser m'equivoqués però em semblava que el va
assajar dos o tres anys seguits. Ningú no sabia l'hora
que era. Les ninyones badallaven a la cuina espe-
rant pacientment l'ordre de ~~servir~~ servir.
Després la mandra consubstancial de Jacques
s'afirmava. No calia ~~se~~ recordar-se de l'hora
no calia patir per arribar a casa i posar-se
a taula. Ningú no tenia apetit. Menjoteguem
tard i amb fastic fins l'hora del cafè. Se feia
jo i tot hom assegurava que era xallent, ~~no~~
atribuïen al meu sobor i generalment, i a
^{malgrat} ^{pesar} la guerra i el racionament ens en preniem

tota una cafetera. Marie Jeanne i Jacques volien
saber perquè el café ^{del qual s'ien parlar} que ho feia i ells no tastaven
era tan bo. Jo els vaig dir que per art de magia.
Jo deia una estranya oració i feia uns certs sig-
nes ^{misteriosos} damunt la cafetera i el café esdevenia
excellent. Ho van voler presenciar i vaig haver
d'inventar extravagants cerimònies compostes
d'oracions i de signes. L'oració, naturalment
en una llengua inventada - i els noms van
restar ^{muy} satisfets. Marie Jeanne era una noia intelli-
gent i molt bonica. Estudiava a la ciutat de Neu-
châtel, i vivia a casa de l'avi paterna. Possien
uns ulls blau-verds i una cabellera rossa
abundant. Era una autèntica bellesa. Sovint
els soldats americans que des de diferents
fronts venien a refer-se a Suïssa, l'estaven
pel carrer i li demanaven que es deixés
fotografiar. Era que tenia i hi havia una cop de vint

demanar si volia fer cinema.

A Ferreux no vam començar a edmar. ni de les restriccions degudes a la febre fins que arribaren els primers grans freds. El racionament de carbó no permetia fer funcionar aquelles enormes calderes que havien de repartir calor per divuit pavellons de malalts; i algunes cases particulars on vivien els empleats en nombre de cinc-cents, com ja he dit, mentre l'administració cantonal decidia canviar aquelles màquines per unes de noves que no solament funcionessin amb carbó sinó amb qualsevol mena de combustible, ens havíem de pelar de fred. De fred ja al mes d'octubre havia començat a fer-ne. La reserva de carbó ^{de la} ~~de la~~ ^{de la} ~~de la~~ disponaven no permetia començar a escalfar fins al mes de novembre; i encara amb restricció. Al soló hi havia una escalfap antres que fins aleshores tot el dia donet de lleya no en mancava.

pero la casa era molt gran i de l'escalfament es que
normalment consisteix un luxe, no en treiem gaire
profit. Com que tot hiesse passava per les mateixes
restriccions tot hom feia el cor fort i tractava de pas-
sar-ho com podia. Els de Montmollin havien invi-
tat Guy d'Ingonville a passar unes setmanes amb
nosaltres. Guy es proposava fer el meu retrat i Ro-
bert de Montmollin també. Quan Guy arribava a Pe-
rreux el fred era ja molt intens i la residència
directorial a l'Hospici encara no tenia calefacció
vam començar el retrat, era el segon que Guy em
feia, amb una temperatura massa baixa per a
restar immòbil. El retrat, una gran tela o el mo-
del es representava del cap fins als genolls no el
vam poder fer amb un vestit negre amb el qual
ja m'havia fet l'altre i que al pintor li
plaiia molt. En vaig haver d'embolcallar
en un ^{amples} chal echarpe de pel de carnell present

de la meua sogra el primer Nadal després del fi-
nal de la guerra d'Espanya. El retrat ~~avanzava~~ avançava,
pero la pose era pensosa amb aquell fred: aquella
immobilitat forçada. Quan estarem mig estiu i ateuís
de fred Guy em proposava una llarga passejada. Es tra-
tava d'anar fins un dels pobles veïns on hi troqués
una taverna. Guy no podia viure lluny d'aquells am-
bients de bebedors i fumadors impenitents on en una at-
mosfera tremendament carregada regna una lleik
càlida
fraternitat que no es troba enlloc més. Els de montmo-
llin servien te abans o tres cops diaris, als armaris hi ha-
via whisky, Gineltra. Pernod que ells no toquen mai però
ofecien a Guy que era un bebedor impenitent. Però Guy in-
sistia en la passejada, quatre, cinc i fins sis quilò-
metres en un temps pleisipus ufol i fred pel goig
d'entrar en una taverneta enfumada plena de
campenels que fumaven en pipa; bevien cerveza o
un got de vi del país. Entrar en un d'aquest

locals constitueix una autèntica fracció per a ell
 . Torries d'entrar-hi semblava revicere. El local era
 ple però els camperols ens feien lloc en qualsevol
 taule i nosaltres xerrovem amb ells. Per a tornar
 a l'hospici ens caldria caminar més d'una hora
 per camins sense il·luminament amb fred,
 vent o pluja. Caminaven a grans gambades, les
 meves no podien sincronitzar-se amb les d'ell, que
 que feia més d'un metre vuitanta. ~~Arrodonit~~ Grey
 m'acompanyava pel braç i ~~en~~ així m'ajudava a
 avançar per aquells camins foscos.

Frank Chabry també em vingui ^{a Perreux} a ~~veure~~. Però ell era
 el home de les presses, el home dels compromisos socials
 mig bohèmi mig home de món, mai no sabies també
 amb quina de les dues personalitats ^{representava} te les havis. Que
 recordar que només passí una nit a Perreux i encara
 una nit ben curta perquè gràcies a ell i a la seva
 extraordinària gràcia de narrador i a la seva memòria

^{inseu}
parable fantasia, em vam passar cine o sis hores
prop de l'escol fapanxes i només ell va parlar. Tenia
uns parents a l'illa de l'orquega i em explicava la mort
i l'enterrament d'una de les seves àvies, suposat que
^{realment fa}
~~la paterna~~ i ~~realment era~~ la seva àvia al menys
que no fos la de qualsevol altre. Les seves descrip-
cions de l'ambient, del paisatge i dels caracters era
tan viva, tan colorida tan real, dintre de la ~~meta~~
gran fantasia imaginativa del narrador, que
despres de més de vint anys encara em sembla
oir-lo, més encara: em sembla travar vist aquells
dones endolades sota un llarg vel que les cobrien
de cap a peus, oir la seva parla els seus laments
els seus plors desfilant darrera ^{tant d'una brava que}
~~el~~ ^{estava} ~~era~~
^{entenia el}
un cel blau turquesa, em sembla haver flairat
el perfum de les herbes corsees que neixien a
banda i banda del canui, que, ^{de la processó} ^{de la processó funerària}
~~ta~~ petjades humanes ^{feien} més folia, més

escampadissa. Frank Chabry va passar per Perreux
amb un llumpe. No hi va venir mai més per bé
que en marxar va prometre que havia d'arri-
baria.

També va venir Charles Uld i René Constantin.
Amb Charles Uld i els de Montmollin vam anar
en tren a visitar la ciutat de Bienna on ja
havia anat un cop amb Madame de Mont-
mollin i la inutilitat dels nens. I tenien dirat
a la petita illa on Jean Jacques Rousseau va viure.
Des de Perreux ja anava sovint a Lausanne a
veure els meus amics catalans. De part del
de Montmollin vaig invitar a Ventura Gassol. Ja el
havia parlat molt d'ell i tenien moltes ganes
de conèixer-lo. No recordo exactament la data de
la vinguda de Gassol a Perreux. Si'nsi que se'ns és que
no feia fred, Polser va esser a finals d'estiu o
de primavera següent quan ja feia un any que

jo vivia a Perreux. Ventura Gassol va fer sensació en
l'ànim dels de Montmollin. Simplement els va en-
cisar. Fou com si un ésser autènticament superior
taumatúrgic i poeta hoqués baixat d'una mena d'
olimp com endiat especial ^{de les deus} ~~de les~~ muses. Jo pen-
sava que Ventura els agradaria però mai no
em vaig imaginar que els reduiria fins a fer-
los creure en un ésser semi diví al qual podien
i devien sacrificar una peça de coses que mai no
haviem somniat sacrificar. Jo estimava Ventura
era un amic fidel i divertit, mai no podia creure
que per a uns éssers de l'educació i la cultura del
màxim Montmollin Ventura pogués signifi-
car tant. L'apassionada admiració ^{de Montmollin} ~~vers~~ Ven-
tura no la vaig descobrir a la primera visita. Aquesta
primera visita fou un encantament compartit. Sense
Robert de Montmollin que no podia deixar la seua
seina de director honest i conscienciosament no em anar

Timon Ventura i jo
a Boudry. Naturalment hi anarem a peu
i en passar el pont darrunt l'Aruse, ens vam
aturar a contemplar ^{que} corrent el ripar. Realment
escoltant la rema ^{seva} de l'Aruse semblava que
veus humanes; També una mena d'harmonia musical,
oc'sim ~~una cançó~~. Però Ventura va pretendre
que els que ~~santien~~ era la pròpia cançó de
Schubert: "La Truite" s'inclinava ^{va} darrunt la bara-
na i ho i adreçant-se al riu ~~va~~ començar a cantar
entona
la cançó de Schubert amb lletra catalana d'en Pena
D'encà d'aquell dia no vam travessar ni un sol
cop e'Aruse abans d'entrar a Boudry sense que ell s'
engresqués a cantar la cèlebre cançó de Schubert. Ventura
va tornar sovint a Perreux i jo també anava a desiares a
hausonne. Vam començar a cantar a dues veus tot de
cançons populars catalanes. Ens vam fer un repertori fr-
co-complet. Com que tots dos teníem veu ierem mésis,
els de Montmollins i altres amics, es complaien sovint es-
coltant. nos. Nosaltres també fruíem entonant el nostre

repertori que anavem ampliant i perfeccionant.

A casa dels de Montmollin on sovint hi havia recepcions, concerts, recitals de poesia, vaig conèixer una dona realment extraordinària. Es deia Winie Katzin, ~~ving~~ russa de pare, anglesa de mare i amb nacionalitat no se si suïssa o holandesa, adquirida per un matrimoni que, en aquell moment, ja no existia, sia per causa de divorci o de mort del ^{conjugue} ~~marit~~, no ho recordo bé. Winie Katzin ^{que havia vingut} ~~va passar~~ a Penne amb els Hauser, no es fixa en res ni en ningú sinó en mi. S'havia assegut al meu costat i ja no se'n va moure en tota la vetllada. No callava més que el temps just d'escoltar un cèlebre i remarcable pianista. Mentre aquest executava una peça la Katzin callava però així que el músic s'aturava, ella recomençava a parlar. Sembla que havia vingut exclusivament per conèixer-me. Odiava els Montmollin. A aquest que civilment la rebien i que no coneixia fins aquell vespre, em a ^{mateixa} ~~mi~~ només els odiava pel nom que duïen. El nom de Mont-

mollin era execrable, però a Katzin. Tots els que es
diguessin Montmollin - i a fe que de Montmollins
en aquella contrada n'hi havia més que un fore
no en cremaria adreue si aquest fore l'encenia Winié
Katzin - es feien a l'entorn al seu adre. Aquell vespre en
saber que jo vivia amb uns Montmollin havia estat a
punt de no venir. Però li havien parlat tant i tan bo'de mi
que feia el sacrifici d'afrontar uns membres d'aquella
molesta família pel grís de parlar amb mi. Jo, amb prou
feines deia res, em limitava a escoltar-la. D'escoltar-la
me'n vaig fer un tip perquè Katzin no callava. Al fi-
nal de la vetllada, que va resultar lleidíssima, com diuen
els raportes de societat, ^{Katzin} ella no sabia res de mi; amb prou
feines el ^{meu} fo de veu. Jo sabia d'ella una pila de coses,
tantes, que em podria fer una novel·la. Suposo que em
restaven encara moltes més coses per conèixer de la vida
agitada i apassionada de Katzin, tantes i més que les que
aquella vetlla va contar-me per a fer-me una dotzena

(AB reupat molt)

més de novel·les. A quell vespre em vaig assabentar d'uns
grans amors contrariats. El seu enamorat de joventut era
l'estudiant de medicina Ernest Gloor, Ella, Ninie Katzin
s'havia maridat amb un metge no recordo si holan-
des o sudafricà, alcohòlic i morfínoman, mentre el
seu sempre estimat Ernest Gloor es mullera amb
una Montmollin, Els dos matrimonis van resultar
un desastre. El alcohòlic-morfínoman havia tin-
gut el bon gust de morir-se, a menys que no el matessin-
però la, segons Katzin, terrible esposa del doctor Gloor, vi-
via i no volia divorciar-se. Els dos, Ninie i Ernest,
s'amaven com s'havien amat sempre, però la terrible
femella Montmollin amargava amb la seva voluntat des-
tructiva aquella amorosa unió. Els Montmollin, segons Kat-
zin, eren una raça melada, un clan orgullós i inhumà
que mae factor i destructor de ~~els~~ ^{sentiments} bellesa i sang, d'unions
i associacions socialment fructíferes. M'ho deia a mi perquè
el nom de Montmollin era sinònim d'àngels

(Abreujar molt tot el referent a Winie)

i jo l'escoltava amb una vida distreta sense
ni somniar que un dia aquesta xarxerissa Katzin
del sol fet de veure'm viure feliç prop d'un
montmollin inventaria columnaris que poc molt
cregudes em ^{distançarien} ~~separarien~~ dels meus amics. De mo-
ment però, Winie, intrigant i manifestava en va-
 voler ajudar proposant-me una ^{col·}laboració a "La
Gazette de Hausonne" Winie estava magníficament
relacionada amb gent poderosa. Tenia molta més
influència de la que aparentava. Per a mi la seva vida
va ésser sempre un misteri. M'interessava i m'in-
trigava i alhora m'espordia. Amb Ventura es feien
molt amics amb els altres catalans no tant. Ventura
rememorava molt la cua per Hausonne, Va anava
veure el gran escriptor Ramuz del qual més tard, Ven-
tura i jo traduïem tres novel·les. Jo admirava molt
Ramuz. Havia llegit totes la seva obra i m'havia pre-
sentat una llarga i documentada crítica a la Univer-

Silat de Gimelva. El professor d'història de la li-
teratura ^{francesa} Henri de Ziegler ~~se~~ va dedicar tres lliçons
al meu treball; em va felicitar públicament
per l'espirit crític i el coneixement de la llengua fran-
cesa que jo posseïa. I malgrat això no vaig pensar
mai presentar-me a Ramuz el qual vivia en
un poble de les ribes del Léman prop de Yverdon.
A Ventura li esdevenia tot el contrari que a mi. A
Ramuz no havia tingut temps de llegir - lo però el va
anar a veure i si hi féu amic, la mera natural
esquerpia em va privar del goig de tractar aquell
escriptor que tan admirava. Ramuz fou proposat pel
premi Nobel de literatura al mateix temps que Gide.
I, malauradament i ben injustament el van donar a
Gide que no arribava ni a la veta de la roba de
Ramuz. Però amb els premis Nobels esdevé exactament
el que esdevé en qualsevol altre concurs literari:

Rarament guanya l'obra que ^{suposat que hem pogut determinar honradament que una} de les obres presentades ^{és realment la millor} mereix. Ve

política, la intèrrega, ^{els mercedaris} els compromisos ^{els compromisos} i altres factors
juguen el seu paper, diuen la darrera paraula del
drama. Poc temps després d'aquesta gran injustícia
Ramuset va morir sense que jo que tan l'admirava
li hagués pogut estremper la mà i dir-li unes pa-
rrels d'admiració sinceríssima. En aquest cas em penedeixo
de la meua natural esguerdia que m'ha privat, potser,
de conèixer tractar gent interessant. Em consolo pensant
la quantitat de males estones que m'he estalviat
mantenint-me sempre a distància d'aquells que
brillen, d'aquells que poden, d'aquells que pensen perdre el
temps amb els que no es fàcil de treure'n un profit o
altre. Ventura era, és potser, de mena social. El que
jo no hauria fet per res del món ell ho feia de la ma-
nera més fàcil i senzilla. Jo amb Winnie Katzin mai
no hauria fet un pas per tornar a veure-la. Ella ~~tan-~~
~~tota~~ es va cuidar de reenllaçar amb mi. El telèfon
era un dels mitjans simples i ràpids de fer-ho. Winnie

desde Brusel·les
em telefonava sovint, m'invitava a un sopar que
dedicava als catalans exilats, després del qual tots van pu-
xar que preferien morir de gana que ~~assa~~ assaborir els
cuinats de Winie. Una barreja ^{d'} verdures, ~~on~~ esta-
~~va~~ ~~preparada~~: esberginies, cebes, carbassons, pebroto; toma-
^{amb aros}
ques. ~~a~~ ~~manig~~ preparats a la grega o a la rumanesa
o a la turca jo que sí! El cuinat
~~no~~ hauria pogut ésser menjable si l'hagués deixat
coure prou. Ho va venir a ^{veure} ~~mirar~~ i el resultat va ésser
fatal. Era ~~la~~ menja més indigesta que jo tastava
en tot el llarg de la meua vida. Però si Winie no era una
gran cuinera era una gran ^{mostrassa de casa} ~~senyora~~. Sabia col·locar els
invitats al lloc on més podien distreure's o agafar converses
interessants amb els ^{conversats} ~~veïns~~. Sabia callar i deixat^a lliur els
altres. Sempre atenta als plats i als gots que s'haurien
d'haver beuidat de seguida però que malauradament no es
beuidaven perquè aquella menja era immenjable. Beure
Roué, tot hom tenia por a fer-se ^{la} empessar ~~d'~~
ell arall.

D'aquell desastrós banquet exòtic els catalans en servaven
un record feliç. Jo participava a aquell fàctic col·lec-
tiu però em deixava atèndre per la gran admiració
i amistat que la anglo-russa em mostrava. Cada any
que ens veiem a Ginebra on amb dues anavem sovint i
Wine s'animava passionalment de Gely i de Julieta
o a Lausanne on jo anava a veure a pesar un
parell de dies amb els catalans. Wine no podia com-
prendre que jo visques feliç en aquell desert de Perreux
on el hivern era tan dur que s'havia de menester qui
sap de coratge per afrontar el metre de neu que
estruava el camí de Berent, camí que calia afrom-
tar amb boles altes i una ^{capa} loden com la que usen els
pastors del Tirol o fer el camí en trineu arros-
gat per un cavall. Jo, el primer hivern que vaig
passar a Perreux, no em vaig moure del parquer. Quan hi havia funció de teatre, concert o cinema ^{pels malalts}
va de casa al local destinat a culte protestant i a con-
certs o a teatre. Aims cinema. Però el segon hivern ja em

veia en un d'arrar fins l'estació de Berex a agafar el tren
per anar a Lausanne, a Ginebra, a ^{a Zurich} Mouchêtel. Sovint
havia de fer el camí enmig d'una tempesta de neu
amb la capsera de i el coll de la capa em tapava bé
el cap i el coll fins els ulls. Si el vent em venia de
cava la neu m'enregava, m s'acumulant al meu nas
i llavis i me'ls deixava insensibles de tan freds. En
arribar a l'estació entrava a la buvette i demanava
una racció doble de cognac que em feia bo i deia abans
d'agafar el tren. més tard quan la venda de benzina
va ésser novament lliure jo ja no vivia a Perreux. Men-
tre hi vaig viure calia afrontar el fred que era intensíssim
i el mal temps que era constant des de la tardor a la primavera.
El ~~segon~~ ~~hivern~~ si no volia viure isolada en aquell
nació de ~~mon~~ tan fornis però tan fred i separat de les
ciutats on vivien els meus amics. ^{les segones} ~~el segon~~ ~~hivern~~ ~~que~~
passava a Perreux vaig decidir afrontar el mal temps
i anar a passar-lo a Lausanne. Unie m'he

invitat a dinar amb molta insistència. Calia
però prendre un tren aviat de la tarda per a
estar arribar a Beuex de Nit; i per els 100 qui-
lometres que em separaven de Perreux amb claror
de dia. No parava de nevar i en marxar al
matí vaig trobar el camí de Beuex obert dins
la neu amb pic i pala. No va deixar de nevar
en tot el dia i jo vaig advertir a Winnie que el meu
retorn a l'Àustria no seria fàcil sobretot si l'havia de
far de Nit. Però ~~com~~ la gent de ciutat es pensa
avui és com allí que
~~que~~ amb màquines i a braços d'home la neu es
una cosa per a que ^{ells} la gent pugui transitar. Winnie
segons la seva costum em va obsequiar amb un di-
ner horrible. Els macarrons amb castanyes no eren
pern cuits i les castanyes tampoc. Imagineu-vos
si us plau unes patates a mig coure i unes castanyes
tan dures que us hi caldrien trencar les dents.
Van acompanyar-me i corre-cuita perquè jo parlava

l'ambregada
ansia per el camí de Formada massa tard, vam anar
a reunir-nos amb una alegre colla d'amics entre
els quals també hi era en Ventura Gasrol. Jo volia que
tar a córrer devers l'estació però ells protestaven dient que
encara que agafés el tren de les quatre en arribar a Be-
weux ja seria fosc per què no podia agafar cap ràpid ja que
els ràpids no s'aturaven a Beweux. Se laudava a Guentz
si que el podia agafar un ràpid però des de Guentz o Bewaux
m'hi hauria d'acovantar amb un omnibus i fet i fet,
també hi arribaria de nit. Em vaig deixar convèncer i a les onze
de la nit desembarcava a Beweux. En eixir de l'estació vaig
veure davant meu un gran desert blanc. No hi havia
clar de lluna però la neu feia un gran tra fosforescent
El camí havia desaparegut i tot era camí però amb
perill d'enfonçar-se fins el coll si et ficaves en un camp.
Jo recordava que al començament del camí seguia la
via del tren de la qual el separaven un petit mar-
ge: uns filferros. Del marge no se'n distingia

ni pès, el filferro sí. El filferro cobert de neu
blancada em va servir de guia durant uns
~~cinquanta a cent~~ ^{uns} ~~dos cent~~ metres aproximadament, després ^{vaig haver} ~~vaig~~
d'abandonar ^{Havia perdut el camí} ~~seguint~~ aquell guiatge ~~je m'entonsava fins al final.~~
Vaig recordar que ^{aquest} ~~el camí~~ es separava de la
via del tren, anava cap a l'esquerra ^{no podia veure} ~~pero a l'alt~~
^{per on} ~~com em fugia~~ i sovint m'entonsava fins al final
el que volia dir que no el seguia perquè damunt del
camí netejat per les pales aquell mateix matí, no hi podia
haver un gruix tan espès de neu. Infosament la
gran estesa blanca escampava una mena de
claror; sota aquesta claror jo desbrava un bosquet prop
~~del qual recordava que havia de passar.~~ Segurament
feia un fred intensíssim però jo em sentia la suor
regalimar coll; aquesta avall ^{la} meua marxa era
defeuil i violenta perquè les cames se m'entonsaven tan
profundament en la neu que cada pas era un esforç.
Després del bosquet que vaig veure sempre sense em-

certar el lloc on havia de posar el peu, ja veig distin-
ataleian
gir els primers edificis de l'Hospici. Per evitar unes quantes
dotzenes de passes veig travessar una petita tanca que
obria a l'hort. Allí seguir el camí encara resultava
més difícil. Es tractava d'un corriol entre sembrats
i quasi ~~no~~ em pensava d'haver-lo trobat perquè la
neu hi era molt més alta i jo m'hi enfonsava tan
pregonament que a voltes em costava desempellgar-
me'n. Quan veig travessar travessat el tros de jardí que
em separava de la casa i veig cercar i trobar el bo-
tonet secret que permetia obrir la porta de part de fora,
exhalava un ~~grac~~ llarg i pregon sospir de satis-
facció, d'alleujament. Suava com no havia suat mai
en ple estiu i veig dormir com un sac. L'endemà
explicava als meus amics aquella aventura formada
a l'Ausanne on havia dinat tan malament per
culpa de la incompetència de Winié en el seu pa-
per de cuinera. Però ella i tota la colla d'amics

que m'havien entabanat i no podien imaginar-se el que era fer a peu aquells tristos dos quilòmetres de Bevelix a Perreux a través d'un terreny cobert d'una espessa capa de neu fresca. Ninie insistia a compassar-me llavors que jo era perfectament feliç. Ella no ho volia creure i va inventar la llegenda ~~per~~ del meu martiri. Per aquesta dona apassionada i violenta tot aquell que de lluny o de prop depengué dels de Montmollin havia d'ésser una víctima. Jo, segons ella, era la víctima dels petits Montmollin. Morné li calia que un dia Jacques vingés prop del telèfon on ella, Ninie, em parlava, ^{el moixit} insistia, em fan les criatures, ^{volia telefonar} a telefonar. Jo li deia "Pas maintenant Jacques" "Laisse-moi parler, si te plait, Jacques" Però Jacques ^{estirava del cordó de l'} ~~volia parlar-me~~ em auricular i parlar amb Ninie sense saber de qui es tractava. Ninie va començar a fer córrer per Lausanne que jo per a poder menjar havia de suportar la tirania

de dues criatures despòtiques, orgullosos i mal educades
com esqueia que no fossin uns rebots(?) de Montmollin.
Una germana de Madame de Montmollin
que vivia a Lausanne: ~~ja~~ no ~~era~~ devia tenir ^{meu} més
se simpatia ho explicà a la meua amiga i aquesta
ho va creure. Es a dir va creure que jo jugava a la vic-
tima de la tirania Montmollin. Res més injust per que
jo no m'havia queixat ni a Winie ni a Ventura ni
a cap amic de Lausanne o de Ginebra de la suposada
tirania dels petets Montmollin. Amb la mare de les
criatures vam tenir una explicació molt violenta.
No veç que ella restés convençuda i jo vaig passar el mi-
mer disgust ferme a casa d'aquells amics tan bons i tan pe-
nerosos als quals, malgrat tot, ^{i pel ganyunt de tot} restare' agraidíssim. Fin
la fi. Però Winie insistia en protegir-me. El meu conte
"Le geton noir" que més tard ha estat triat per una edi-
toria austríaca per a figurar en una antologia dels
cent millors contes de guerra del món, no li va

Ateneu

acabar d'agradar. Però que Winie ~~era~~ tot i que era
 bona voluntat, era una mema de dictadora. Us pro-
 tegia a condició d'intervenir ^{directament} en el vostre treball
 a condició, també, de fer vos fer el que ella volia.
 "Legeton noir" que vaig escriure per "la Gazette de Fran-
 sance" va ésser rebutat per Winie fins el punt de
 fer-me-li agafar fàstic. No a Winie sino' al conte "M'
 hauria pogut adreçar directament a la redacció literària
del diari: on ja estans de conèixer a Le Katzin havia
publicat un conte el protagonista del qual era un anar-
quista del Poble Nou. Però jo no insistixo mai a ésser
 publicada. Un cop la història escrita m'agafa un llei
 d'apatia, una indiferència respecte del que he escrit,
 sovint amb entusiasme i satisfacció. És un dels meus grans
 defectes el qual unit a l'esquerpia i al ^{respecte dels altres i de mi mateixa} pessimisme em
 col·loca sovint en una desafortunada posició social.
 Vaig arribar al conte disposat a desentofrar-lo si l'acció
 es presentava. Aquesta es va presentar uns anys des-

prés quan la casa editora
va publicar un cartell invitant tots els escriptors del
món a col·laborar en un volum que projectava,
Es publicarien els cent millors contes ~~en~~ sobre temes
de guerra. Una de les daürolles deia que els escriptors
podien enviar les tres esrites en qualsevol llengua però
si podia ésser, preguen que els enviessin en francès,
anglès o rus perquè aquestes tres llengües eren les que
millor coneixien els traductors de la casa. Vaig enviar
i em van acceptar "Le petit noir" que havia ^{pensat i} estat escrit en
francès. Però llavors que Winie volia de tots passades
protegir-me el meu conte no va ésser ^(enllor) publicat!
~~Tingue una altra idea més feliç, encara que~~
~~tampoc no resolvia la meua vida de manera~~
~~que pogués viure independent i lliure dels tribu-~~
~~lacion que Winie considerava o feia veure que~~
considerava ^(els de Montmolin) "els meus opressors". Ella volia, ^{res a mi} deia;
una vida absolutament independent i no para.

ria fins que jo e' hagués aconseguida. malauradament per a Winnie: les seves bones intencions de protegir-me, jo em trobava bé en aquella vida de paràsit. Havia patit prou gana, prou fred i prou humiliacions i desenganys de tot menes per preparar-me a acceptar aquella vida que la Kotzin considerava o feia veure que considerava humiliant. Mai no vaig dubtar ^{dels seus} ~~de les seves~~ excelents ~~o~~ sentiments i intencions respecte de la meua persona. El que passava és que no em compreníem del tot, no teníem la mateixa visió del món, dels homes i de totes les coses en general i de ^{les} ~~les~~ mevas en particular. Tot amb tot, gràcies a Winnie i a les seves poderoses relacions, danant les quals ^{aquella xifra} ~~aquella~~ misteriosa dona exercí una gran influència vaig treballar prop d'un any per al comitè internacional de la Creu Roja. Havia de ésser una conferència setmanal per radio destinada a l'

l'Amèrica Latina. El tema de triava jo ~~me~~ in-
-pidant-me en els documents que del Comitè m'en-
viava. Aquesta voluminosa documentació consistia en
~~els~~ la relació feta pels emissats especials als camps de
concentració alemanys, dins dels quals no sempre es
era permès d'entrar malgrat arribar-hi com de-
legats de la Creu Roja internacional. Aquestes confe-
rencies eren relativament ben pagades però tampoc
no em permetien independitzar-me segons desit-
java la meua bona amiga Winie Katzin. ~~Com a~~
Però jo no desitjava independitzar-me. Encara era
perfectament feliç a casa dels de Mühlstein i els
diners que guanyava escrivint i llegint aquestes con-
ferències per a Ràdio Berna, ~~no~~ els deixava en un
calaix sospitant que un dia o altre els hauria de
menester. ~~En~~ moment, aquest viatge setmanal
em resultava divertit. Trancava la benaurada
monotonia de Perreux. A viat però sofí un

entrabanc en la meua activitat de conferen-
ciant radiofònica. Alguí opinava que la meua
veu no era prou greu radiofònicament parlant.
Aquest alguí ^{permeteu-me que ho escrigui amb majúscules} era al menys tan poderós com Winie
Katzin perquè vaig ésser reemplaçat de com a locu-
tura ~~elegida~~ ^{del Comitè Internacional} pel de llengua castellana per un
home que molt possiblement era un investit
pertanyent a aquesta poderosa companyia tan poderosa
influent en el món actual, com els ~~mas~~ franquistes
els jesuïtes o l'opus. No em van acomiadar perquè
Winie era tan influent com qualsevol emissió pú-
blica o secreta: vaig seguir encara per molt temps
escriuint conferències que explicaven els dients de l'
Amèrica Llatina els casos més escarripats ocorreguts
en els camps de concentració ~~at~~ hitlerians que el Comitè
Internacional de la Creu Roja tractava de remeiar
a voltes amb èxit, altres ^{amb poc} ~~sense~~ èxit: sovint
sense cap èxit perquè el Leontes guardians

d'aquests camps s'hi oposaven sense mirament
ni respectes de cap mena. Quan la guerra fou
acabada i les engorjorades defenses d'algun d'aquests camps
de concentració foren deslliurades pels americans i
recollides precisament ^{pels Suïssos} en els sanatoris de Davos, vaig ésser
requerida pel don Seuss ^(suposo inspirat per Wime) per anar a donar unes confe-
rencies als menys malaurats d'aquests homes, es a dir
els que encara podien caminar i seure. Era el mes de
febrer del 1945(?) Davos oferia un aspecte inoblidable,
la Muntanya Màgica de ^{seus duble} Thomas Mann ^{era tan màgica com}
quan l'escriptor alemany hi feia estada per acompanyar
un familiar tuberculos que hi feia una ~~estada~~ cura a alta muntanya,
la seva dona ni ho recorda bé, i si no era la dona era
un altre. El cas és que Davos va inspirar al gran novel-
lista alemany una obra immortal. A mi ^{molt menys} ~~grans~~
escriptora catalana no ^{va inspirar-me res. En primer lloc} ~~potia inspirar-me gran~~
~~cosa~~ perquè només hi vaig ésser uns dies i en

CONTINUA A LA LIBRETA - Nº 3

~~Detalls oblidats en la primera llibreta a
escriure en aquesta
la mort de Frisco~~

~~Frank Chebry~~

~~Philippe Choffat~~

Atenció!

Inguirer en
el lloc que cal les lletres que jo escriure a la mare
des de la pulmonia endavant

En la part Perreux esmentar les visites de
Charles Uet - anada a Fribourg - la visita de Frank - es-
mentaris sobre la seva fantasia verbal - la de Guy
amb la terminació del meu retrat... i potser
alguna cosa més, després el capítol Jacques de Montmolin

Frases a afegir en el lloc que els correspon

Peter

S'ennuïava en veure noies amb falduilles de quadres dits: escolases. Quan en passava una, s'aturava la seguida amb un ull i dit deia: "quina audaç!" "Aquest quadres i colors són els de la família o dan tal o qual." "Aquesta noia no té cap dret a usar-los (a lleir-los). Si haurien de denunciar

Nadal

El segon Nadal del meu exili el vaig passar ben sol a Winkelried. De tots els Nadals de la meua vida és l'únic que he passat sol. [Explicar perquè i com]

Carola (Pet)

ha visitat a Perreux, la intervenció prop de la Bacon niere para evitar el seu llibre. Friboweg i Pare Forciag

Frank

llegint versos prop la finestra mentre els perdals entrenen per la finestra i es passaven per la taula com si comprenguessin la poesia i l'assobriessin

Choffat Mallet

Explicar la mort de tots els oncles i tíes en el lloc que correspon és a dir abans de la meua anada a Perreux

amb la meua amada
La línia muntanya
La línia brodada

Es personatges que van desfilar a Winkelried (un capítol)

La desinfecció de la Solfa

Perreux part important de les memòries

l'episodi del mapa que es tornà boig
Est. prenen el te

Cayrdian i Krausman

Philippe Choffat

Solament evocar el cas en una quartilla